

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI KONSTITUSIYA MƏHKƏMƏSİ

KMM

KONSTITUSIYA MƏHKƏMƏSİNİN MƏLUMATI

Bakı – 2021

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ KONSTITUSİYASI AZƏRBAYCAN
RESPUBLİKASINDA ƏN YÜKSƏK HÜQUQİ QÜVVƏYƏ MALİKDİR**

**Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının
149-cu maddəsinin I hissəsi**

Təsisçi

Azərbaycan Respublikasının
Konstitusiya Məhkəməsi

1999-cu ildən nəşr olunur

Səksəninci buraxılış

Redaksiya heyəti:

Fərhad Abdullayev (sədr)
Rauf Quliyev
Dürdanə Məmmədova
Tural Aslanov
Anar Hacızadə
Nəzrin Paşayeva
İntiqam Eyvazov

Baş redaktor

Dürdanə Məmmədova

Redaksiyanın ünvanı:

Az1001, Bakı şəhəri, Gənclər meydanı, 1.
Tel: (99412) 492-62-86, 492-98-49
Faks: (99412) 492-86-41

MÜNDƏRİCAT

I hissə

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyə Məhkəməsi Plenumunun Qərarları

Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 38.1 və 430.4-cü maddələrinin əlaqəli şəkildə şərh edilməsinə dair
19 dekabr 2019-cu il tarixli qərar..... 5

Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 142-ci maddəsinin şərh edilməsinə dair
8 yanvar 2020-ci il tarixli qərar..... 31

S.Eyyubovanın şikayəti üzrə AR Ali Məhkəməsinin İnzibati-İqtisadi Kollegiyasının 10 iyul 2018-ci il tarixli qərarının AR Konstitusiyasına və qanunlarına uyğunluğunun yoxlanılmasına dair
21 yanvar 2020-ci il tarixli qərar..... 54

Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 1134, 1146 və 1252-ci maddələrinin bəzi müddələrinin şərh edilməsinə dair
24 fevral 2020-ci il tarixli qərar 80

Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 430.4-cü maddəsi və “Azərbaycan Respublikasının rezidentlərinin xarici valyutada, habelə qeyri-rezidentlərin milli və xarici valyutada əməliyyatlarının aparılması Qaydaları”nın 4.3.1.3-cü yarımbəndinə dair
28 fevral 2020-ci il tarixli qərar 100

Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 83.4-cü maddəsinin bəzi müddələrinin şərh edilməsinə dair
3 mart 2020-ci il tarixli qərar 123

II hissə

Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin Qərarı143

III hissə Tədbirlər

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI ADINDAN

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI KONSTITUSIYA
MƏHKƏMƏSİ PLENUMUNUN
Q Ə R A R I**

**Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətalər Məcəlləsinin
38.1 və 430.4-cü maddələrinin əlaqəli şəkildə
şərh edilməsinə dair**

19 dekabr 2019-cu il

Bakı şəhəri

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu Fərhad Abdullayev (sədr), Sona Salmanova, Sədabə Həsənova, Ceyhun Qaracayev (məruzəçi-hakim), Rafael Qvaladze, Mahir Muradov, İsa Nəcəfov və Kamran Şəfiyevdən ibarət tərkibdə, məhkəmə katibi Fəraid Əliyevin,

maraqlı subyektlərin nümayəndələri Şəki Apellyasiya Məhkəməsi sədrinin müavini Mirbahəddin Hüseyinov və Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi Aparatının İnzibati və hərbi qanunvericilik şöbəsinin baş məsləhətçisi Elnur Nuriyevin,

ekspert Bakı Dövlət Universitetinin Konstitusiyaya hüququ kafedrasının müəllimi, hüquq elmləri üzrə fəlsəfə doktoru Gülşən Cəbinin,

mütəxəssislər Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin hakimi Həbil Məmmədov və Azərbaycan Respublikasının Maliyyə Bazarlarına Nəzarət Palatasının Hüquq və lisenziyalaşdırma departamentinin İnzibati icraat idarəsinin aparıcı mütəxəssisi Orxan Xaspoladovun iştirakı ilə,

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin VI hissəsinə müvafiq olaraq xüsusi konstitusiyaya icraatı qaydasında açıq məhkəmə iclasında Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 430.4-cü maddəsi ilə nəzərdə tutulan inzibati xətalərə münasibətdə həmin Məcəllənin 38.1-ci maddəsinin inzibati tənbeh

vermə müddətləri baxımından şərh edilməsinə dair Şəki Apellyasiya Məhkəməsinin müraciəti əsasında konstitusiya işinə baxdı.

İş üzrə hakim C.Qaracayevin məruzəsini, maraqlı subyektlərin nümayəndələrinin və mütəxəssislərin çıxışlarını, ekspertin rəyini dinləyib, iş materiallarını araşdırıb müzakirə edərək, Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu

M Ü Ə Y Y Ə N E T D İ :

Şəki Apellyasiya Məhkəməsi Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsinə (bundan sonra – Konstitusiya Məhkəməsi) müraciət edərək Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətalər Məcəlləsinin (bundan sonra – İnzibati Xətalər Məcəlləsi) 430.4-cü maddəsi ilə nəzərdə tutulan inzibati xətalara münasibətdə inzibati tənbeh vermə müddətinin tətbiqi ilə bağlı məhkəmə təcrübəsində yaranmış fikir ayrılığının aradan qaldırılması və məhkəmə təcrübəsinin vahidliyinin təmin olunması məqsədi ilə İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 38.1-ci maddəsinin inzibati tənbeh vermə müddətlərini müəyyənləşdirən meyarların məzmunu baxımından şərh edilməsini xahiş etmişdir.

Müraciətdə qeyd edilir ki, Şəki Apellyasiya Məhkəməsinin icraatında olan inzibati xətaya dair materiallara əsasən, fərdi sahibkar V.Musayev Türkiyə Respublikasında fəaliyyət göstərən şirkət ilə alqı-satqı müqaviləsi bağlamış və bir neçə dəfə, o cümlədən 12 mart 2018-ci il tarixində pul vəsaitini göstərilən şirkətin hesabına köçürmüşdür. V.Musayev tərəfindən həmin məbləğ müqabilində qanunvericiliklə müəyyən edilmiş müddətdə (270 gün ərzində) müvafiq malların alınması (idxal edilməsi), ya da avans yolu ilə ödənilmiş valyuta vəsaitinin xaricdən geri qaytarılması barədə hər hansı sənəd (gömrük bəyannaməsi, mədaxil orderi və s.) təqdim olunmadığından o, Azərbaycan Respublikasının Maliyyə Bazarlarına Nəzarət Palatasının (bundan sonra – Maliyyə Bazarlarına Nəzarət Palatası) inzibati tənbeh vermə haqqında 21 yanvar 2019-cu il tarixli qərarına əsasən İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 430.4-cü maddəsi ilə inzibati tənbeh tətbiq edilməklə, inzibati qaydada cərimə edilmişdir.

Maliyyə Bazarlarına Nəzarət Palatasının həmin qərarından V.Musayev tərəfindən Balakən Rayon Məhkəməsinə şikayət verilmişdir.

Balakən Rayon Məhkəməsinin inzibati xəta haqqında iş üzrə 27 mart 2019-cu il tarixli qərarı ilə V.Musayevin şikayəti təmin edilmiş, onun barəsində İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 430.4-cü maddəsi ilə nəzərdə tutulan inzibati xəta haqqında işin icraatına həmin Məcəllənin 53.0.1-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş əsasla (inzibati xəta hadisəsinin olmaması) xitam verilmişdir.

Şəki Apellyasiya Məhkəməsinin inzibati xəta haqqında iş üzrə 10 may 2019-cu il tarixli qərarı ilə Maliyyə Bazarlarına Nəzarət Palatasının apellyasiya şikayəti təmin edilmiş, V.Musayevin barəsində birinci instansiya məhkəməsinin qərarı ləğv edilmiş və iş üzrə Maliyyə Bazarlarına Nəzarət Palatasının qərarı qanuni hesab edilmişdir.

Müraciətdən görüldüyü kimi, Şəki Apellyasiya Məhkəməsi İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 430.4-cü maddəsi ilə baxdığı inzibati xətalər haqqında işlər üzrə inzibati tənbeh vermə müddəti ilə bağlı məsələyə fərqli mövqedən, yəni qeyd edilən maddənin İnzibati Xətalər Məcəlləsinin hansı fəslində yerləşməsinə görə deyil, həmin qəbildən olan inzibati xətalərin mahiyyət etibarını ilə qəsd etdiyi ictimai münasibətlərin xarakteri baxımından yanaşır.

Belə ki, İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 430.4-cü maddəsində avans yolu ilə ödənilmiş valyuta vəsaiti müqabilində müəyyən edilmiş müddətlərdə müvafiq mallar idxal edilmədikdə, işlər görülmədikdə və ya xidmətlər göstərilmədikdə, ödənilmiş valyuta vəsaitinin xaricdən geri qaytarılmamasına görə inzibati məsuliyyət müəyyən edilmişdir.

İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 38.1-ci maddəsinə görə, inzibati tənbeh inzibati xətanın törədildiyi gündən ən gec üç ay keçənədək verilə bilər. Yol hərəkəti qaydaları, gömrük qaydaları, ətraf mühitin qorunması qaydaları, xarici dövlətlərin qeyri-hökumət təşkilatlarının filial və ya nümayəndəliklərinin fəaliyyət göstərməsi qaydaları, qrant müqavilələrinin (qərarlarının) qeydə alınması qaydaları, eləcə də maliyyə, vergilərin və rüsumların ödənilməsi qaydaları əleyhinə olan inzibati xətalara görə, habelə hüquqi şəxslərin dövlət reyestri üçün zəruri məlumatların verilməməsinə, hüquqi şəxslərin dövlət

qeydiyyatı zamanı yanlış məlumatların verilməsinə, qeyri-hökumət təşkilatları haqqında, həmçinin dərman vasitələri haqqında və cina-yət yolu ilə əldə edilmiş pul vəsaitlərinin və ya digər əmlakın leqallaşdırılmasına və terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinə qarşı mübarizə haqqında qanunvericiliyin, habelə əcnəbilərin və vətəndaşlığı olmayan şəxslərin Azərbaycan Respublikasında olması və yaşaması qaydalarının pozulmasına, xırda talamaya görə inzibati tənbeh inzibati xətanın törədildiyi gündən ən gec bir il keçənədək verilə bilər.

Şəki Apellyasiya Məhkəməsinin qənaətinə görə, İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 430.4-cü maddəsi həmin Məcəllənin “İqtisadi fəaliyyət qaydaları əleyhinə olan inzibati xətalər” adlı 34-cü Fəslində yerləşsə də, qeyd edilən maddə mahiyyət etibarilə iqtisadi fəaliyyət sahəsində maliyyə intizamının möhkəmləndirilməsinə yönəldiyindən, maliyyə qaydaları əleyhinə olan inzibati xəta tərkibi kimi sayılmalıdır. Həmin maddənin dispozisiyasından da görüldüyü kimi, bu maddə, ilk növbədə Azərbaycan Respublikasının iqtisadi fəaliyyət subyektləri tərəfindən xarici ölkələrə (xarici iqtisadi fəaliyyət subyektlərinin bank hesablarına) malların alınması, işlərin görülməsi və ya xidmətlərin göstərilməsi üçün avans yolu ilə ödənilmiş (köçürülmüş) valyuta vəsaitlərinin düzgün (təyinatı üzrə) istifadəsinə nəzarət, bu sahədə maliyyə intizamını möhkəmləndirmək və müəyyən olunmuş maliyyə qaydalarının pozulmasına görə hüquqi məsuliyyətin tətbiqi məqsədini daşıyır.

İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 38.1-ci maddəsinin ikinci cümləsinə əsasən isə həm maliyyə qaydalarının, həm də terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinə qarşı mübarizə haqqında qanunvericiliyin pozulmasına görə inzibati məsuliyyət müəyyən edən İnzibati Xətalər Məcəlləsinin normaları üzrə inzibati tənbeh vermə müddəti bir il nəzərdə tutulmuşdur.

Bununla əlaqədar, müraciətdə qeyd edilir ki, inzibati tənbeh vermə müddətinin müvafiq inzibati xətanın xarakteri, məzmunu və mahiyyəti baxımından müəyyənləşdirilməsi daha məqsədemüvafiq olardı.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu müraciətdə qaldırılan məsələ ilə bağlı aşağıdakıları qeyd edir.

İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 2-ci maddəsinə əsasən, Azərbaycan Respublikasının inzibati xətalər qanunvericiliyinin vəzifələri insan və vətəndaş hüquqlarını və azadlıqlarını, onların sağlamlığını, əhalinin sanitariya-epidemioloji salamatlığını, ictimai mənəviyyəti, mülkiyyəti, şəxslərin iqtisadi maraqlarını, ictimai qaydanı və ictimai təhlükəsizliyi, ətraf mühiti, idarəçilik qaydalarını qorumaqdan, qanunçuluğu möhkəmləndirməkdən və inzibati xətalərin qarşısını almaqdan ibarətdir.

Bu Məcəllə insan və vətəndaş hüquqlarına və azadlıqlarına hörmət edilməsi, qanunçuluq, qanun qarşısında bərabərlik, təqsirsizlik prezumpsiyası, ədalətlik və inzibati xətalərin qarşısının alınması prinsiplərinə əsaslanır. Bu Məcəllə insan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının dövlət orqanları, qurumları və vəzifəli şəxslər tərəfindən pozulmasının qarşısının alınmasını və onlara hörmət olunmasını təmin edir (İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 4 və 5.2-ci maddələri).

İnzibati xətalər qanunvericiliyinin göstərilən vəzifələrinin həyata keçirilməsi müvafiq səlahiyyətli dövlət orqanlarının (vəzifəli şəxslərin) üzərinə qoyulmuşdur.

İnzibati xətalər haqqında işlərə baxmağa səlahiyyəti olan orqanlar (vəzifəli şəxslər) İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 40-cı maddəsində göstərilmişdir. Bu normaya əsasən, inzibati xətalər haqqında işlərə rayon (şəhər) məhkəmələri, yetkinlik yaşına çatmayanların işləri və hüquqlarının müdafiəsi üzrə komissiyalar (kollegial orqan), müvafiq icra hakimiyyəti orqanları, Mərkəzi Bank, müvafiq icra hakimiyyəti orqanının yaratdığı qurum (vəzifəli şəxslər) baxırlar.

Səlahiyyətli orqan (vəzifəli şəxs) xəta törətmiş subyektə qarşı məsuliyyət tədbirlərini tətbiq edərkən inzibati xarakterli məcburet-mə səlahiyyətlərinə malikdir. İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 42.1-ci maddəsinə müvafiq olaraq, inzibati xətalər haqqında işlərə baxmağa səlahiyyəti olan vəzifəli şəxslər bu Məcəllənin Xüsusi hissəsində nəzərdə tutulmuş inzibati tənbehləri yalnız xidməti vəzifələrinin icrası zamanı tətbiq edə bilirlər.

İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 43.1-ci maddəsi rayon (şəhər) məhkəmələri tərəfindən baxılan inzibati xətalər haqqında işlərin dairəsini müəyyən edir.

Məcəllənin 43.2-ci maddəsinə görə, bu Məcəllənin 43.2-1-ci və 54.2-ci maddələrində nəzərdə tutulan inzibati xətlər haqqında işlər istisna olmaqla, rayon (şəhər) məhkəmələrinin baxdığı inzibati xətlər haqqında işlər üzrə protokol tərtib etmək səlahiyyəti olan vəzifəli şəxslərin siyahısı müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən müəyyən edilir.

Qeyd olunmalıdır ki, inzibati xətlər qanunvericiliyinin tələbinə görə, inzibati tənbeh tətbiq edən orqan və vəzifəli şəxslərdən fərqli olaraq, rayon (şəhər) məhkəmələri nisbətən daha ağır sanksiya (tənbeh) ilə nəticələnən inzibati xətlərə dair işlərə baxırlar.

İnzibati məsuliyyətə cəlb edilməsi mümkün sayılan subyektlərin dairəsi isə İnzibati Xətlər Məcəlləsinin 16, 17 və 18-ci maddələrində göstərilmişdir. Bu subyektlərə fiziki, vəzifəli, habelə hüquqi şəxslər aid edilir.

Burada nəzərə alınmalıdır ki, həmin Məcəllənin 18.5-ci maddəsində hüquqi şəxs barəsində inzibati tənbehin yalnız hakim tərəfindən tətbiq edilməsinin mümkünlüyü nəzərdə tutulmuşdur.

Göründüyü kimi, inzibati xətlər qanunvericiliyi inzibati xətlərə dair işlər üzrə icraatın həyata keçirilməsinin prosessual qaydalarını tənzimləyərək inzibati xətlər üzrə işlərə baxmağa səlahiyyəti olan orqanların (vəzifəli şəxslərin) və inzibati tənbehin tətbiq edilməsi mümkün sayılan subyektlərin dairəsini dəqiq müəyyən etmişdir.

Müraciətin verilməsinə səbəb olmuş İnzibati Xətlər Məcəlləsinin 430.4-cü maddəsinə görə, avans yolu ilə ödənilmiş valyuta vəsaitinin müqabilində müəyyən edilmiş müddətlərdə müvafiq mallar idxal edilmədikdə, işlər görülmədikdə və ya xidmətlər göstərilmədikdə ödənilmiş valyuta vəsaitinin xaricdən geri qaytarılmamasına görə vəzifəli şəxslər inzibati xətlənin bilavasitə obyektinə olmuş valyuta vəsaiti məbləğinin on faizindən iyirmi faizədək məbləğdə, hüquqi şəxslər inzibati xətlənin obyektinə olmuş valyuta vəsaiti məbləğinin iyirmi faizindən otuz faizədək məbləğdə cərimə edilir (həmin maddə üzrə inzibati xətlər haqqında işlərə “Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətlər Məcəlləsinin təsdiq edilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının 2015-ci il 29 dekabr tarixli 96-VQ nömrəli Qanununun tətbiqi barədə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2016-cı il 15 fevral tarixli 795 sayılı Fərmanının 5.43-cü

bəndinə görə əvvəllər Azərbaycan Respublikasının Maliyyə Bazarlarına Nəzarət Palatası tərəfindən baxılırdı).

“Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankı haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun (bundan sonra – “Mərkəzi Bank haqqında” Qanun) 5.0.4-cü maddəsinə əsasən Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankı (bundan sonra – Mərkəzi Bank) “Valyuta tənzimi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununa uyğun olaraq valyuta tənzimini və nəzarətini həyata keçirir.

Buna müvafiq olaraq, ölkənin tədiyə balansında valyuta kəsinin azaldılması və valyuta nəzarətinin effektivliyinin artırılması məqsədi ilə “Mərkəzi Bank haqqında” Qanunun 22.0.4 və 22.0.17-ci maddələrinə əsasən Mərkəzi Bankın İdarə Heyətinin 2016-cı il 28 noyabr tarixli Qərarı ilə təsdiq edilmiş “Azərbaycan Respublikasının rezidentlərinin xarici valyutada, habelə qeyri-rezidentlərin milli və xarici valyutada əməliyyatlarının aparılması Qaydaları” (bundan sonra – Qaydalar) qəbul edilmişdir.

Həmin Qaydaların 4-cü bəndi bank hesabları üzrə aparılan valyuta əməliyyatlarını tənzimləyir. Qabaqcadan ödəniş aparıldıqda banka ödənişin təyinatını, şərtlərini və məbləğini əks etdirən sənəd təqdim edilir. Bu zaman ödənişin aparıldığı gündən 270 (iki yüz yetmiş) gün müddətində malların ölkəyə idxalını təsdiq edən gömrük bəyannaməsi və ya idxal olunan xidmətlərin göstərilməsini təsdiq edən sənəd banka təqdim olunmalıdır. Həmin müddət ərzində mallar idxal edilmədikdə, xidmətlər göstərilmədikdə və ya qabaqcadan ödənilmiş məbləğ geri qaytarılmadıqda (xeyrinə qabaqcadan ödənişin edildiyi şəxs və ya üçüncü şəxs tərəfindən) bank qabaqcadan ödəniş əməliyyatına dair bütün sənədləri İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 430.4-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş məsuliyyət tədbirlərinin həyata keçirilməsi üçün 5 (beş) iş günü ərzində Maliyyə Bazarlarına Nəzarət Palatasına təqdim edir (Qaydaların 4.3.1.3-cü bəndi).

Beləliklə, İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 430.4-cü maddəsində göstərilən inzibati məsuliyyətin yaranması üçün əsas, vəsaitin xaricdə fəaliyyət göstərən hüquqi şəxsə köçürülməsi anı ilə deyil, bu ödənişin aparıldığı gündən Qaydaların 4.3.1.3-cü bəndində müəyyən edilmiş müddətdə malların ölkəyə idxalını təsdiq edən gömrük

bəyannaməsinin və ya idxal olunan xidmətlərin göstərilməsini təsdiq edən sənədin banka təqdim olunmaması ilə şərtləndirilmişdir.

Bu halda avans ödənişi edildiyi gündən Qaydalarla müəyyən edilmiş müddət ərzində mallar (xidmətlər) idxal edilmədikdə və ya valyuta vəsaiti geri qaytarılmadıqda növbəti gün artıq inzibati xətanın törədildiyi gün kimi qəbul edilməlidir.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu inzibati tənbehin tətbiq edilməsi üçün müəyyən edilmiş müddətin keçməsi ilə bağlı inzibati məsuliyyətdən azad etmə ilə əlaqədar aşağıdakıları qeyd edir.

İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 38.1-ci maddəsində göstərilir ki, inzibati tənbeh inzibati xətanın törədildiyi gündən ən gec üç ay keçənədək verilə bilər. Yol hərəkəti qaydaları, gömrük qaydaları, ətraf mühitin qorunması qaydaları, xarici dövlətlərin qeyri-hökumət təşkilatlarının filial və ya nümayəndəliklərinin fəaliyyət göstərməsi qaydaları, qrant müqavilələrinin (qərarlarının) qeydə alınması qaydaları, eləcə də maliyyə, vergilərin və rüsumların ödənilməsi qaydaları əleyhinə olan inzibati xətalara görə, habelə hüquqi şəxslərin dövlət reyestri üçün zəruri məlumatların verilməməsinə, hüquqi şəxslərin dövlət qeydiyyatı zamanı yanlış məlumatların verilməsinə, qeyri-hökumət təşkilatları haqqında, həmçinin dərman vasitələri haqqında və cinayət yolu ilə əldə edilmiş pul vəsaitlərinin və ya digər əmlakın leqallaşdırılmasına və terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinə qarşı mübarizə haqqında qanunvericiliyin, habelə əcnəbilərin və vətəndaşlığı olmayan şəxslərin Azərbaycan Respublikasında olması və yaşaması qaydalarının pozulmasına, xırda talamağa görə inzibati tənbeh inzibati xətanın törədildiyi gündən ən gec bir il keçənədək verilə bilər (İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 38.1-ci maddəsi).

İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 38.1-ci maddəsinin ikinci cümləsində sadalanmış inzibati tənbehin ən gec bir il keçənədək verilməsinə aid edilən inzibati xətalər, həmin Məcəllənin Xüsusi hissəsindəki eyniadlı fəsilərə daxil olan və ya eyniadlı inzibati xətalərlə bağlıdır. “İqtisadi fəaliyyət qaydaları əleyhinə olan inzibati xətalər” Fəslinə aid edilən İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 430-cu maddəsi, yəni valyuta tənziimi qaydalarının pozulması, həmin Məcəllənin 38.1-ci maddəsinin ikinci cümləsində göstərilmədiyindən bu növ

inzibati xətalara inzibati tənbeh, onun törədildiyi gündən ən gec üç ay keçənədək tətbiq edilməlidir.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu diqqətəlayiq bir məqamı da göstərməyi lazım bilir. Qanunverici inzibati tənbehin tətbiqinin müddətini müəyyən edərkən ilk növbədə inzibati xətanın aşkar edilməsi və müvafiq icraatın aparılması meyarlarından çıxış edir. Digər tərəfdən, inzibati tənbeh vermə müddətinin üç ay müəyyən edilməsi onunla izah olunur ki, qanunverici “prosessual qənaət” prinsipinə əsaslanaraq məhkəmə prosesinin əsassız olaraq uzadılmasının qarşısını almış olur. Belə yanaşma işlərə ağlabatan müddətlərdə baxılması prinsipinin və son nəticədə ədalətli məhkəmə araşdırmasının təmin edilməsinə xidmət edir. Bu, öz növbəsində, inzibati xətalara qanunvericiliyinin prinsiplərinə də uyğundur. Həmçinin, İnzibati Xətalara Məcələsinin 111.1-ci maddəsinə uyğun olaraq, inzibati xəta haqqında işə baxmağa səlahiyyəti olan hakim, orqan (vəzifəli şəxs) bu cür işlərə inzibati xəta haqqında protokolu və işin digər materiallarını aldığı vaxtdan on beş gün müddətində baxır.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu inzibati xətalara üzrə işlərin məhkəmələr tərəfindən baxılmasına dair özünün əvvəlki hüquqi mövqeyinə əsaslanaraq qeyd edir ki, inzibati xətalara dair işlərə sadələşdirilmiş qaydada baxılmasını, inzibati xəta törətmiş şəxs barəsində qanunvericiliyin tələbinə görə yalnız üç ay müddətində inzibati tənbehin verilməsinin mümkünlüyünü və tərtib edilmiş materialların tamamlanmasının bilavasitə onların da vəzifəsinə aid edildiyini nəzərə alaraq, məhkəmələr daxil olmuş materiallara qanunvericiliyin tələblərinə uyğun olaraq müəyyən olunmuş müddətlər çərçivəsində obyektiv və qərəzsiz baxmalıdırlar.

Buna görə İnzibati Xətalara Məcəlləsinin 430.4-cü maddəsi ilə nəzərdə tutulmuş əməlin (hərəkətin) inzibati xəta kimi müəyyən edilməsi valyuta əməliyyatlarına nəzarətin effektivliyinin artırılması, beynəlxalq cinayətkarlığın maliyyələşdirilməsinin qarşısının alınması məqsədinə cavab verdiyindən, məhkəmələr bu kimi işlərin hallarını hərtərəfli, tam və obyektiv araşdırmalıdır.

İnzibati Xətalara Məcəlləsinin 8-ci maddəsində təqsirsizlik prezumpsiyası prinsipi öz əksini tapmışdır. Belə ki, barəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat aparılan şəxsin təqsiri bu Məcəllədə nə-

zərdə tutulmuş qaydada sübuta yetmədikdə və bu inzibati xəta haqqında iş üzrə icraata baxmış hakimin, səlahiyyətli orqanın (vəzifəli şəxsin) qüvvəyə minmiş qərarı ilə müəyyən edilmədikdə o, təqsirsiz hesab edilir.

Həmin Məcəllənin 9-cu maddəsinə əsasən, inzibati xəta törətmiş şəxs haqqında tətbiq edilən tənbeh ədalətli olmalıdır, yəni inzibati xətaların xarakterinə, onun törədilməsi hallarına və inzibati xətanı törətməkdə təqsirli bilinən şəxsiyyətinə uyğun olmalıdır.

İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 76.1-ci maddəsinə görə, inzibati xətanın olub-olmamasını, inzibati xəta törədən şəxsin təqsirini və işin düzgün həlli üçün əhəmiyyətli olan digər halları müəyyən etmək üçün hakimin, səlahiyyətli orqanın (vəzifəli şəxsin) əsaslına bildiyi hər cür faktiki məlumatlar inzibati xətalər haqqında işlər üzrə sübutlar sayılır. Bu məlumatlar maddi sübutlarla, barəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat aparılan şəxsin, zərər çəkmiş şəxsin, şahidlərin izahatları ilə, digər sənədlərlə, xüsusi texniki vasitələrin göstəriciləri ilə, ekspertin rəyi ilə, inzibati xəta haqqında protokolla, bu Məcəllə ilə müəyyən edilmiş digər protokollarla müəyyən edilir.

Göründüyü kimi, İnzibati Xətalər Məcəlləsi yalnız bu Məcəllə ilə nəzərdə tutulmuş inzibati xətanın törədilməsində təqsirli hesab edilən və inzibati xəta tərkibinin bütün digər əlamətlərini ehtiva edən əməli (hərəkət və ya hərəkətsizliyi) törətmiş şəxsin inzibati məsuliyyətə cəlb olunmasını müəyyən etmişdir.

Buna görə yuxarıda qeyd edilən normaların tələbləri baxımından məhkəmələr səlahiyyətli orqan tərəfindən barəsində protokol tərtib edilən şəxsin İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 430.4-cü maddəsi ilə nəzərdə tutulmuş xətanın törədilməsində təqsirini dəqiq müəyyən etməlidir.

Belə ki, müəyyən malların istehsal olunması və çatdırılması Qaydalar ilə müəyyən edilmiş müddətdən daha çox zaman tələb edə bilərlər, habelə malların gətirilməsi və xidmətlərin göstərilməsi həmin şəxsin iradəsindən asılı olmayan səbəblərdən gecikdirilə bilər (məsələn fors major, qəza, gömrük nəzarəti və baxışının keçirilməsi və s.). Buna görə məhkəmə işin bütün hallarını nəzərə almaqla barəsində

protokol tərtib edilmiş şəxsin təqsirini istisna edən əsas kimi qiymətləndirə bilər.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu bir daha qeyd etməyi zəruri hesab edir ki, inzibati protokolu tərtib etmək səlahiyyəti olan orqan, həmin protokolu tərtib edərkən müvafiq qanunvericiliyin tələblərinə ciddi riayət etməli, məhkəmələr, İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 430.4-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş məsuliyyət tədbirlərinin həyata keçirilməsi üçün səlahiyyətli orqan tərəfindən tərtib edilən protokol əsasında inzibati xətanı törədən şəxsin təqsirini İnzibati Xətalər Məcəlləsinin tələblərinə uyğun müəyyən etməli, sürüdülməçiliyə yol vermədən, həmin işlərə qanunla müəyyən edilmiş müddətlərə ciddi riayət etməklə baxmalıdırlar.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu, həmçinin apellyasiya instansiyası məhkəmələrinin diqqətini ona cəlb etməyi lazım bilir ki, onlar birinci instansiya məhkəməsinin faktlar nöqtəyi nəzərindən qanuni və əsaslı, mahiyyət üzrə düzgün olan qərarının yalnız formal mülahizələrə görə ləğv edilməsindən çəkinməlidirlər.

Qeyd edilənlərə əsasən Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu aşağıdakı nəticələrə gəlir:

– Məhkəmələr Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 430.4-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş əməlin törədildiyini müəyyən edərkən nəzərə almalıdırlar ki, “Azərbaycan Respublikasının rezidentlərinin xarici valyutada, habelə qeyri-rezidentlərin milli və xarici valyutada əməliyyatlarının aparılması Qaydaları” ilə müəyyən edilmiş müddət ərzində mallar idxal edilmədikdə, işlər görülmədikdə və ya xidmətlər göstərilmədikdə, habelə ödənilmiş məbləğ geri qaytarılmadıqda, növbəti gün inzibati xətanın törədilməsi günü hesab edilir. Bu halda İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 38.1-ci maddəsinə əsasən inzibati tənbeh, inzibati xətanın törədildiyi gündən ən gec üç ay keçənədək verilə bilər.

– Məhkəmələr, İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 430.4-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş məsuliyyət tədbirlərini tətbiq edərkən inzibati xətanı törədən şəxsin təqsirini İnzibati Xətalər Məcəlləsinin tələblərinə uyğun müəyyən etməli, bu işlərə həmin Məcəllənin 111.1-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş müddətlərə ciddi riayət etməklə baxmalıdırlar.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin VI hissəsini, “Konstitusiya Məhkəməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 60, 62, 63, 65-67 və 69-cu maddələrini rəhbər tutaraq, Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu

QƏRARA ALDI:

1. Məhkəmələr Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 430.4-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş əməlin törədildiyini müəyyən edərkən nəzərə almalıdırlar ki, “Azərbaycan Respublikasının rezidentlərinin xarici valyutada, habelə qeyri-rezidentlərin milli və xarici valyutada əməliyyatlarının aparılması Qaydaları” ilə müəyyən edilmiş müddət ərzində mallar idxal edilmədikdə, işlər görülmədikdə və ya xidmətlər göstərilmədikdə, habelə ödənilmiş məbləğ geri qaytarılmadıqda, növbəti gün inzibati xətanın törədilməsi günü hesab edilir. Bu halda Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 38.1-ci maddəsinə əsasən inzibati tənbeh, inzibati xətanın törədildiyi gündən ən gec üç ay keçənədək verilə bilər.

2. Məhkəmələr Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 430.4-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş məsuliyyət tədbirlərini tətbiq edərkən inzibati xətanı törədən şəxsin təqsirini Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətalər Məcəlləsinin tələblərinə uyğun müəyyən etməli, bu işlərə həmin Məcəllənin 111.1-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş müddətlərə ciddi riayət etməklə baxmalıdırlar.

3. Qərar dərc edildiyi gündən qüvvəyə minir.

4. Qərar “Azərbaycan”, “Respublika”, “Xalq qəzeti”, “Bakinski raboçi” qəzetlərində və “Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Məlumatı”nda dərc edilsin.

5. Qərar qətidir, heç bir orqan və ya şəxs tərəfindən ləğv edilə, dəyişdirilə və ya rəsmi təfsir edilə bilməz.

ИМЕНЕМ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

ПОСТАНОВЛЕНИЕ ПЛЕНУМА КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

О толковании статей 38.1 и 430.4 Кодекса Азербайджанской Республики об административных проступках в их взаимосвязи

19 декабря 2019 года

город Баку

Пленум Конституционного Суда Азербайджанской Республики в составе Фархада Абдуллаева (председатель), Соны Салмановой, Судабы Гасановой, Джейхуна Гараджаева (судья-докладчик), Рафаэля Гваладзе, Махира Мурадова, Исы Наджафова и Кямрана Шафиева,

с участием секретаря суда Фараида Алиева,

представителей заинтересованных субъектов – заместителя председателя Шекинского апелляционного суда Мирбахаддина Гусейнова и главного консультанта отдела Административного и военного законодательства Аппарата Милли Меджлиса Азербайджанской Республики Эльнура Нуриева,

эксперта – преподавателя кафедры конституционного права Бакинского Государственного Университета, доктора философии по праву Гюльшан Джаби,

специалистов – судьи Бакинского апелляционного суда Габилы Мамедова и ведущего специалиста управления административного производства Департамента права и лицензирования Палаты по надзору за финансовыми рынками Азербайджанской Республики Орхана Хасполадова,

в соответствии с частью VI статьи 130 Конституции Азербайджанской Республики на основании обращения

Шекинского апелляционного суда рассмотрел в открытом судебном заседании в порядке особого конституционного производства конституционное дело о толковании статьи 38.1 Кодекса Азербайджанской Республики об административных проступках в отношении сроков наложения административного взыскания, предусмотренного статьей 430.4 данного Кодекса.

Заслушав доклад судьи Дж. Гараджаева по делу, выступления представителей заинтересованных субъектов и специалистов, выслушав мнение эксперта, изучив и обсудив материалы дела, Пленум Конституционного суда Азербайджанской Республики

У С Т А Н О В И Л :

Шекинский апелляционный суд обратившись в Конституционный Суд Азербайджанской Республики (далее – Конституционный Суд), в целях устранения разногласий, возникших в судебной практике в связи с применением срока наложения административного взыскания в отношении административных проступков, предусмотренных статьей 430.4 Кодекса Азербайджанской Республики об административных проступках (далее – Кодекс об административных проступках) и обеспечения единства судебной практики просил дать толкование статьи 38.1 Кодекса об административных проступках с точки зрения содержания критериев, определяющих сроки наложения административного взыскания.

В обращении отмечается, что на основании материалов об административном проступке, находящихся на производстве Шекинского апелляционного суда, частный предприниматель В.Мусаев заключил договор купли-продажи с компанией, функционирующей в Турецкой Республике, и неоднократно, в том числе 12 марта 2018 года, перечислял денежные средства на счет указанной компании. В.Мусаевым в установленный законодательством срок (в течение 270 дней) не были предоставлены какие-либо документы в связи с этой суммой (таможенная декларация, ордер на поступление и т.д.) о приобретении (импорте) соответствующих товаров или возврате из-за рубежа выплаченных путем аванса, валютных средств, поэтому на него

в соответствии с решением Палаты по надзору за финансовыми рынками Азербайджанской Республики (далее – Палата по надзору за финансовыми рынками) о наложении административного взыскания от 21 января 2019 года был наложен административный штраф с применением административного взыскания по статье 430.4 Кодекса об административных проступках.

В. Мусаев обжаловал данное решение Палаты по контролю над финансовыми рынками в Балакенском районном суде.

Балакенский районный суд решением по делу об административном проступке от 27 марта 2019 года удовлетворил жалобу В.Мусаева, производство по делу об административном проступке, предусмотренном статьей 430.4 Кодекса об административных проступках, в отношении его было прекращено по основаниям, предусмотренным статьей 53.0.1 данного Кодекса (отсутствие административного проступка).

Решением Шекинского апелляционного суда по делу об административном проступке от 10 мая 2019 года апелляционная жалоба Палаты по надзору за финансовыми рынками была удовлетворена, решение суда первой инстанции в отношении В.Мусаева отменено и решение Палаты по надзору за финансовыми рынками было признано законным.

Как видно из обращения, Шекинский апелляционный суд занял иную позицию в отношении сроков применения административных взысканий по делам об административных проступках, рассмотренных по статье 430.4 Кодекса об административных проступках, то есть с точки зрения характера общественных отношений, на которые по сути посягают данные административные проступки, а не главы Кодекса об административных проступках где находится отмеченная статья.

Так, статья 430.4 Кодекса об административных проступках устанавливает административную ответственность за невозвращение из-за рубежа выплаченных валютных средств, в случаях, когда в обмен на выплаченные путем аванса валютные средства в установленные законодательством сроки не были импортированы соответствующие товары, не проделаны работы или не оказаны услуги.

Согласно статье 38.1 Кодекса об административных проступках, административное взыскание может быть наложено не позднее трех месяцев со дня совершения административного проступка. Административное взыскание за административные проступки против правил дорожного движения, таможенных правил, правил охраны окружающей среды, правил деятельности филиалов или представительств неправительственных организаций иностранных государств, правил регистрации договоров (решений) о гранте, в том числе о лекарственных средствах, а также правил оплаты налогов и сборов, финансовых правил, также за непредоставление, предоставление ошибочных сведений при государственной регистрации юридических лиц, необходимой информации для государственного реестра юридических лиц, нарушение законодательства о неправительственных организациях, о борьбе против легализации денежных средств или иного имущества, добытого преступным путем, и финансирования терроризма, мелкое хищение, а также правил пребывания и проживания иностранцев и лиц без гражданства в Азербайджанской Республике, может быть наложено не позднее одного года со дня совершения административного проступка.

По мнению Шекинского апелляционного суда, хотя статья 430.4 Кодекса об административных проступках находится в главе 34 под названием “Административные проступки, посягающие на правила экономической деятельности” данного Кодекса, тем не менее указанная статья по сути направлена на укрепление финансовой дисциплины в сфере экономической деятельности, поэтому она должна считаться составом административного проступка направленного против финансовых правил. Как видно из диспозиции данной статьи, эта статья предусматривает, в первую очередь, контроль за правильным (по назначению) использованием валютных средств, выплаченных (перечисленных) субъектами экономической деятельности Азербайджанской Республики путем аванса зарубежным странам (на банковские счета субъектов внешнеэкономической деятельности) за приобретение товаров, выполнение работ или

оказание услуг, укрепление финансовой дисциплины в этой области и применение правовой ответственности за нарушение установленных финансовых правил.

На основании второго предложения статьи 38.1 Кодекса об административных проступках, срок наложения административного взыскания по нормам Кодекса об административных проступках, устанавливающим административную ответственность за нарушение, как финансовых правил, так и законодательства о борьбе с финансированием терроризма, предусмотрен в один год.

В связи с этим в обращении отмечается, что было бы целесообразнее установление срока наложения административного взыскания с точки зрения характера, содержания и сути соответствующего административного проступка.

Пленум Конституционного суда отмечает по вопросу, поднятому в обращении, следующее.

На основании статьи 2 Кодекса об административных проступках, законодательство Азербайджанской Республики об административных проступках имеет задачей охрану прав и свобод человека и гражданина, человеческого здоровья, санитарно-эпидемиологического благополучия населения, общественной морали, собственности, экономических интересов лиц, общественного порядка и общественной безопасности, окружающей среды, правил управления, укрепление законности и предупреждение административных проступков.

Настоящий Кодекс основывается на принципах уважения прав и свобод человека и гражданина, законности, равенства перед законом, презумпции невиновности, справедливости и предупреждения административных проступков. Настоящий Кодекс обеспечивает предупреждение государственными органами, структурами и должностными лицами нарушения прав и свобод человека и гражданина, и уважение к этим правам и свободам (статьи 4 и 5.2 Кодекса об административных проступках).

Осуществление задач законодательства об административных проступках возложено на соответствующие уполномоченные государственные органы (должностные лица).

Органы (должностные лица), уполномоченные рассматривать дела об административных проступках, указаны в статье 40 Кодекса об административных проступках. На основании данной нормы, дела об административных проступках рассматривают районные (городские) суды, комиссии по делам и охране прав несовершеннолетних (коллегиальный орган), соответствующие органы исполнительной власти, Центральный банк, структура, созданная соответствующим органом исполнительной власти (должностные лица).

Уполномоченный орган (должностное лицо) обладает полномочиями принуждающего характера при применении мер ответственности к субъекту, совершившему проступок. В соответствии со статьей 42.1 Кодекса об административных проступках должностные лица, уполномоченные рассматривать дела об административных проступках, могут применять административные взыскания, предусмотренные Особенной частью настоящего Кодекса, только во время исполнения своих должностных обязанностей.

Статья 43.1 Кодекса об административных проступках определяет круг дел об административных проступках, рассматриваемых районными (городскими) судами.

Согласно статье 43.2 Кодекса список должностных лиц, уполномоченных составлять протокол по делам об административных проступках, рассматриваемых районными (городскими) судами, за исключением дел об административных проступках, предусмотренных статьями 43.2-1 и 54.2 настоящего Кодекса, определяется соответствующим органом исполнительной власти.

Следует отметить, что согласно требованиям законодательства об административных проступках, в отличие от органов и должностных лиц, применяющих административные санкции, районные (городские) суды рассматривают дела об административных проступках, влекущие за собой более строгие санкции (взыскания).

Круг субъектов, подлежащих к административной ответственности, указан в статьях 16, 17 и 18 Кодекса об администра-

тивных проступках. К этим субъектам относятся физические, должностные лица, а также юридические лица.

Следует учитывать, что статья 18.5 данного Кодекса предусматривает возможность наложения административного взыскания в отношении юридического лица только судьей.

Как видно, законодательство об административных проступках, регулируя процессуальные правила осуществления производства по делам об административных проступках, четко определило круг органов (должностных лиц), уполномоченных рассматривать дела об административных проступках, и субъектов, подлежащих применению административного взыскания.

Согласно статье 430.4 Кодекса об административных проступках, повлекшей за собой подачу заявления, за невозвращение из-за рубежа выплаченных валютных средств в случаях, когда в обмен на выплаченные путем аванса валютные средства в установленные законодательством сроки не были импортированы соответствующие товары, не проделаны работы или не оказаны услуги влечет наложение штрафа на должностных лиц в размере от десяти до двадцати процентов суммы валютных средств, ставших непосредственным объектом административного проступка, на юридических лиц в размере от двадцати до тридцати процентов суммы валютных средств, ставших объектом административного проступка (прежде дела об административных проступках по данной статье рассматривались согласно пункту 5.43 Указа Президента Азербайджанской Республики от 15 февраля 2016 года номер 795 о применении Закона Азербайджанской Республики “Об утверждении Кодекса об административных проступках” от 29 декабря 2015 года номер 96-VG Палатой по надзору за финансовыми рынками Азербайджанской Республики.).

На основании статьи 5.0.4 Закона Азербайджанской Республики “О Центральном банке Азербайджанской Республики” (далее – Закон “О Центральном банке”) Центральный банк Азербайджанской Республики (далее – Центральный банк) в соответствии с Законом Азербайджанской

Республики “О валютном регулировании” осуществляет валютное регулирование и контроль.

Соответственно, в целях сокращения валютного дефицита в платежном балансе страны и повышения эффективности валютного контроля на основании статей 22.0.4 и 22.0.17 Закона “О Центральном банке”, были приняты утвержденные решением Правления Центрального банка от 28 ноября 2016 года “Правила ведения операций резидентами Азербайджанской Республики в иностранной валюте, а также нерезидентами в национальной и иностранной валюте” (далее – Правила).

Пункт 4 данных Правил регулирует валютные операции, осуществляемые по банковским счетам. При предоплате в банк предъявляются документы, отражающие назначение, условия и сумму платежа. При этом в течение 270 (двухсот семидесяти) дней в банк должна быть представлена таможенная декларация, подтверждающая импорт товаров в страну, либо документ, подтверждающий оказание импортируемых услуг. Если в течении указанного периода товары не импортированы и услуги не оказаны, либо сумма предоплаты не возвращена (лицом, в чью пользу произведена предоплата, или третьим лицом), то банк в течении 5 (пяти) рабочих дней представляет все документы, касающиеся операции по предоплате, Палате по надзору за финансовыми рынками для принятия мер ответственности, предусмотренных в статье 430.4 Кодекса об административных поступках (пункт 4.3.1.3 Правил).

Таким образом, основание для возникновения административной ответственности, указанной в статье 430.4 Кодекса об административных проступках, обусловлено не моментом перечисления денежных средств юридическому лицу, осуществляющему деятельность за рубежом, а непредставлением банку таможенной декларации, подтверждающей импорт товаров в страну, или документа, подтверждающего оказание импортируемых услуг, в течение срока, установленного пунктом 4.3.1.3 Правил со дня осуществления данного платежа.

При этом, если в течении установленного Правилами срока со дня внесения авансового платежа товары (услуги) не импор-

тированы или валютные средства не возвращены, то очередной день следует считать днем совершения административного проступка.

Пленум Конституционного Суда отмечает в связи с освобождением от административной ответственности связанной с истечением срока, установленного для наложения административного взыскания следующее.

В статье 38.1 Кодекса об административных проступках указано, что административное взыскание может быть наложено не позднее трех месяцев со дня совершения административного проступка. Административное взыскание за административные проступки против правил дорожного движения, таможенных правил, правил охраны окружающей среды, правил деятельности филиалов или представительств неправительственных организаций иностранных государств, правил регистрации договоров (решений) о гранте, в том числе о лекарственных средствах, а также правил оплаты налогов и сборов, финансовых правил, также за не предоставление, предоставление ошибочных сведений при государственной регистрации юридических лиц, необходимой информации для государственного реестра юридических лиц, нарушение законодательства о неправительственных организациях, о борьбе против легализации денежных средств или иного имущества, добытого преступным путем, и финансирования терроризма, мелкое хищение, а также правил пребывания и проживания иностранцев и лиц без гражданства в Азербайджанской Республике, может быть наложено не позднее одного года со дня совершения административного проступка (статья 38.1 Кодекса об административных проступках).

Перечисленные во втором предложении статьи 38.1 Кодекса об административных проступках административные проступки, отнесенные к наложению административного взыскания не позднее одного года, связаны с одноименными административными проступками, включенными в одноименные главы Особенной части Кодекса. Статья 430 Кодекса об административных проступках, отнесённая к главе “Административные проступки, посягающие на правила экономической деятельно-

сти”, то есть нарушение правил валютного регулирования, не указано во втором предложении статьи 38.1 данного Кодекса, поэтому административное взыскание к административным проступкам такого рода следует применять не позднее трех месяцев со дня его совершения.

Пленум Конституционного Суда считает необходимым указать еще на один заслуживающий внимания момент. При определении срока применения административного взыскания законодатель в первую очередь исходит из критериев выявления административного проступка и проведения соответствующего производства. С другой стороны, определение срока наложения административного взыскания в три месяца объясняется тем, что законодатель, основываясь на принципе “процессуальной экономии”, предотвращает необоснованное затягивание судебного процесса. Такой подход служит обеспечению принципа рассмотрения дел в разумные сроки и, в конечном итоге, справедливого судебного разбирательства. Это, в свою очередь, соответствует и принципам законодательства об административных проступках. Кроме того, в соответствии со статьей 111.1 Кодекса об административных проступках, дела об административных проступках рассматриваются в пятнадцатидневный срок с даты получения протоколов об административном проступке и других материалов дела судьей, органом (должностным лицом), уполномоченным на рассмотрение таких дел.

Пленум Конституционного суда, основываясь на своей прежней правовой позиции относительно рассмотрения судами дел об административных проступках, отмечает, что, учитывая упрощенный порядок рассмотрения дел об административных проступках, требование законодательства о возможности наложения административного взыскания в отношении лица, совершившего административный проступок лишь в течение трех месяцев, и отнесенность дополнения составленных материалов также к непосредственным обязанностям судов, суды обязаны рассматривать представленные материалы объективно и беспристрастно в рамках сроков, установленных в соответствии с требованиями законодательства.

Поэтому, поскольку определение деяния (действия) предусмотренного статьей 430.4 Кодекса об административных проступках, как административного проступка, направлено на повышение эффективности контроля за валютными операциями, предотвращение финансирования международной преступности, суды должны рассматривать обстоятельства таких дел всесторонне, полно и объективно.

В статье 8 Кодекса об административных проступках нашел отражение принцип презумпции невиновности. Так, лицо, в отношении которого ведется производство по делу об административном проступке, признается невиновным, если его вина не доказана в порядке, предусмотренном настоящим Кодексом, и не установлена вступившим в силу решением судьи, полномочного органа (должностного лица), рассмотревшего производство по делу об административном проступке.

На основании статьи 9 данного Кодекса, взыскание, применяемое в отношении лица, совершившего административный проступок, должно быть справедливым, то есть соответствовать характеру административного проступка, обстоятельствам его совершения и личности лица, признанного виновным в совершении административного проступка.

Согласно статье 76.1 Кодекса об административных проступках, доказательствами по делу об административном проступке признаются любые фактические сведения, на основании которых судья, полномочный орган (должностное лицо) устанавливает наличие или отсутствие административного проступка, виновность лица, совершившего административный проступок и иные обстоятельства, имеющие значение для правильного разрешения дела. Эти сведения устанавливаются по вещественным уликам, объяснениям лица, в отношении которого ведется производство об административном проступке, показаниям потерпевшего, свидетелей, иным документам, показаниям специальных технических средств, заключению эксперта, протоколу об административном проступке, иным протоколам, определенным в настоящем Кодексе.

Как видно, Кодекс об административных проступках установил к административной ответственности лица, признанного виновным в совершении административного проступка, предусмотренного лишь данным Кодексом и совершившего деяние (действие или бездействие), включающие все остальные элементы административного проступка.

Поэтому с точки зрения требований вышеперечисленных норм, суды должны четко определить виновность лица, в отношении которого уполномоченным органом составлен протокол, в совершении проступка, предусмотренного статьей 430.4 Кодекса об административных проступках.

Таким образом, изготовление и доставка определенных товаров могут занять больше времени, чем установлено Правилами, кроме того доставка товаров и оказание услуг могут быть задержаны по не зависящим от этого лица причинам (например, форс-мажор, авария, таможенный контроль и проведение досмотра и т. д.). Поэтому, суд с учетом всех обстоятельств дела может расценить их как основание, исключающее вину лица, в отношении которого составлен протокол.

Пленум Конституционного Суда считает необходимым еще раз отметить, что, орган, уполномоченный составлять административный протокол, должен строго соблюдать требования соответствующего законодательства при составлении данного протокола, суды должны устанавливать виновность лица, совершившего административный проступок в соответствии с требованиями Кодекса об административных проступках на основании протокола, составленного уполномоченным органом для осуществления мер ответственности, предусмотренных статьей 430.4 Кодекса об административных проступках, рассматривать такие дела, строго соблюдая установленные законом сроки, не допуская волокиты.

Пленум Конституционного Суда также считает необходимым обратить внимание судов апелляционной инстанции на то, что им следует воздержаться от отмены лишь по формальным соображениям решения суда первой инстанции, являющегося

законным и обоснованным с точки зрения фактов и правильным, по существу.

На основании вышеизложенного Пленум Конституционного суда приходит к следующим выводам:

– Суды при установлении совершения деяния, предусмотренного статьей 430.4 Кодекса Азербайджанской Республики об административных проступках, должны учитывать, что, в случае, если в сроки, установленные “Правилами ведения операций с резидентами Азербайджанской Республики в иностранной валюте, а также нерезидентами в национальной и иностранной валюте” не были импортированы товары, не проделаны работы или не оказаны услуги, а также не возвращены выплаченные средства, то очередной день считается днем совершения административного проступка. При этом на основании статьи 38.1 Кодекса об административных проступках административное взыскание может быть наложено не позднее трех месяцев со дня совершения административного проступка.

– При применении судами мер ответственности, предусмотренных статьей 430.4 Кодекса об административных проступках, виновность лица, совершившего административный проступок, должна быть установлена в соответствии с требованиями Кодекса об административных проступках, эти дела должны рассматриваться со строгим соблюдением сроков, предусмотренных статьей 111.1 данного Кодекса.

Руководствуясь частью VI статьи 130 Конституции Азербайджанской Республики, статьями 60, 62, 63, 65-67 и 69 Закона Азербайджанской Республики “О Конституционном Суде”, Пленум Конституционного Суда Азербайджанской Республики

ПОСТАНОВИЛ:

1. Суды при установлении совершения деяния, предусмотренного статьей 430.4 Кодекса Азербайджанской Республики об административных проступках, должны учитывать, что, в случае, если в сроки, установленные “Правилами ведения операций с резидентами Азербайджанской Республики в иностран-

ной валюте, а также нерезидентами в национальной и иностранной валюте” не были импортированы товары, не проделаны работы или не оказаны услуги, а также не возвращены выплаченные средства, то очередной день считается днем совершения административного проступка. При этом на основании статьи 38.1 Кодекса об административных проступках административное взыскание может быть наложено не позднее трех месяцев со дня совершения административного проступка.

2. При применении судами мер ответственности, предусмотренных статьей 430.4 Кодекса об административных проступках, виновность лица, совершившего административный проступок, должна быть установлена в соответствии с требованиями Кодекса об административных проступках, эти дела должны рассматриваться со строгим соблюдением сроков, предусмотренных статьей 111.1 данного Кодекса.

3. Постановление вступает в силу со дня опубликования.

4. Постановление опубликовать в газетах “Азербайджан”, “Республика”, “Халг газети”, “Бакинский рабочий” и “Вестнике Конституционного Суда Азербайджанской Республики”.

5. Постановление является окончательным, и не может быть отменено, изменено либо официально истолковано ни одним органом или лицом.

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI ADINDAN

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI KONSTITUSIYA MƏHKƏMƏSİ PLENUMUNUN Q Ə R A R I

Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosesual Məcəlləsinin 142-ci maddəsinin şərh edilməsinə dair

8 yanvar 2020-ci il

Bakı şəhəri

Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu Fərhad Abdullayev (sədr), Sona Salmanova, Südabə Həsənova, Rövsən İsmayılov (məruzəçi-hakim), Ceyhun Qaracayev, Rafael Qvaladze, Mahir Muradov, İsa Nəcəfov və Kamran Şəfiyevdən ibarət tərkibdə,

məhkəmə katibi Fəraid Əliyevin,

maraqlı subyektlərin nümayəndələri Gəncə Apellyasiya Məhkəməsinin Cinayət Kollegiyasının sədri Teyyub Muxtarov və Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi Aparatının İnzibati və hərbi qanunvericilik şöbəsinin baş məsləhətçisi Elnur Nuriyevin,

ekspert Bakı Dövlət Universitetinin Hüquq fakültəsinin Cinayət prosesi kafedrasının müdiri, hüquq elmləri doktoru, professor Firuzə Abbasovanın,

mütəxəssislər Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin hakimi İncilab Nəsirov və Azərbaycan Respublikası Baş Prokurorluğunun Dövlət ittihamının müdafiəsi üzrə idarənin rəis müavini Mürvət Həsənovun iştirakı ilə,

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin VI hissəsinə müvafiq olaraq xüsusi konstitusiya icraatı qaydasında açıq məhkəmə iclasında Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosesual Məcəlləsinin 7, 21, 25, 33, 141, 142 və 145-ci maddələrinin Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 60, 63, 71 və 125-ci maddələri baxımından şərh edilməsinə dair Gəncə Apellyasiya Məhkəməsinin müraciəti əsasında konstitusiya işinə baxdı.

İş üzrə hakim R.İsmayılovun məruzəsini, maraqlı subyektlərin nümayəndələrinin və mütəxəssislərin çıxışlarını, ekspertin rəyini dinləyib, iş materiallarını araşdırıb müzakirə edərək, Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu

M Ü Ə Y Y Ə N E T D İ :

Gəncə Apellyasiya Məhkəməsi Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsinə (bundan sonra – Konstitusiya Məhkəməsi) müraciət edərək Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosesual Məcəlləsinin (bundan sonra – Cinayət-Prosesual Məcəlləsi) 7, 21, 25, 33, 141, 142 və 145-ci maddələrinin Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının (bundan sonra – Konstitusiya) 60, 63, 71 və 125-ci maddələri baxımından şərh olunmasını xahiş etmişdir.

Müraciətdə qeyd olunur ki, Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin (bundan sonra – Cinayət Məcəlləsi) 181-ci maddəsi ilə ittiham olunan R.Rzayev Gəncə Ağır Cinayətlər Məhkəməsinin 4 fevral 2019-cu il tarixli hökmü ilə həmin Məcəllənin 322.2-ci maddəsi ilə təqsirli bilinərək hər ay qazancının 20 faizi dövlət nəfinə tutulmaqla 2 il müddətə islah işləri cəzasına məhkum edilmişdir. Həmin hökmdən dövlət ittihamçısı tərəfindən verilmiş apellyasiya protestinin dəlillərindən biri ondan ibarət olmuşdur ki, R.Rzayevin əməlinə məhkəmə tərəfindən hüquqi qiymət verilərkən qrupun digər üzvü D.Əsgərovun Cinayət Məcəlləsinin 126, 181 və 221-ci maddələri ilə təqsirli bilinməsinə dair Bakı Ağır Cinayətlər Məhkəməsinin 13 iyun 2018-ci il tarixli hökmünün mövcudluğu nəzərə alınmamışdır. Belə ki, həmin hökmdə irəli sürülmüş ittiham üzrə D.Əsgərovun təqsirləndirildiyi cinayət əməlini yəni, Cinayət Məcəlləsinin 181.2.1 və 181.2.5-ci maddələri ilə nəzərdə tutulmuş quldurluq cinayətini R.Rzayevlə qabaqcadan əlbir olan qrup halında törətməsi qeyd edilərək D.Əsgərov 11 il altı ay müddətə azadlıqdan məhrum etmə cəzasına məhkum edilmişdir. Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin 20 avqust 2018-ci il tarixli qərarı ilə D.Əsgərov qəti olaraq 10 il müddətinə azadlıqdan məhrum edilmiş, Bakı Ağır Cinayətlər Məhkəməsinin 13 iyun 2018-ci il tarixli hökmü qalan hissədə dəyişdirilməmiş və qanuni qüvvəyə minmişdir.

Bununla əlaqədar müraciətdən qeyd edir ki, Bakı Ağır Cinayətlər və Bakı Apellyasiya Məhkəmələrində D.Əsgərovun barəsində

olan cinayət işinə baxılarkən R.Rzayev təqsirləndirilən şəxs qismində iştirak etməsə də, həmin məhkəmələr tərəfindən həm müəyyən olunmuş hallara, həm də onlara verilmiş hüquqi qiymətə görə onun təqsirliliyinə birbaşa təsir edə biləcək məhkəmə qərarları qəbul edilmiş və qanuni qüvvəyə minmişdir.

Müraciətdənin qənaətinə görə, məsələ ilə bağlı vahid məhkəmə təcrübəsinin formalaşdırılması məqsədi ilə Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin preudisiyaya həsr olunmuş 142.1-ci maddəsinin Konstitusiyanın 60 və 63-cü maddələri baxımından şərh edilməsi zəruridir.

Müraciətdə qaldırılan digər məsələ isə inzibati mübahisə üzrə qanuni qüvvəyə minmiş məhkəmə qərarı əsasında müəyyən edilmiş verginin məbləği ilə cinayət işi üzrə birinci instansiya məhkəməsi tərəfindən müəyyən edilmiş vergi məbləği arasında kəskin fərqin aşkarlanması ilə bağlıdır. Belə ki, bu fərq təqsirləndirilən şəxsin əməlinin cinayət qanunvericiliyinin müvafiq maddəsi ilə tövsifinə mühüm təsir göstərir.

Müraciətdən göründüyü kimi, Y.Hidayətov Azərbaycan Respublikası Vergilər Nazirliyi yanında Bakı Vergilər Departamentinə qarşı 30 mart 2015-ci il tarixli vergi yoxlaması aktı, eləcə də bu akt əsasında vergi ödəyicisinin vergi məsuliyyətinə cəlb edilməsinə dair 5 may 2015-ci il tarixli qərarın etibarsız hesab olunmasına dair iddia tələbi ilə Gəncə İnzibati-İqtisadi Məhkəməsinə müraciət etmişdir.

Mübahisələndirilən aktlara əsasən, Y.Hidayətova ümumilikdə 776.114 manat məbləğində maliyyə sanksiyası tətbiq edilərək onun vergi məsuliyyətinə cəlb edilməsi qərara alınmışdır. Gəncə İnzibati-İqtisadi Məhkəməsinin 31 may 2015-ci il tarixli qərarı ilə Y.Hidayətovun iddiası təmin edilməmiş və həmin məhkəmə aktı qanuni qüvvəyə minmişdir.

Müraciətdə daha sonra göstərilir ki, istintaq orqanı tərəfindən irəli sürülmüş ittihama əsasən təqsirləndirilən şəxs Z.Hidayətov Azərbaycan Respublikası Vergi Məcəlləsinin (bundan sonra – Vergi Məcəlləsi) bir sıra maddələrinin tələblərini pozaraq, ümumilikdə 847.104,54 manat məbləğində vergiləri dövlət büdcəsinə ödəməkdən yayınmış və bununla da Cinayət Məcəlləsinin 213.2.2-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş əməli törətmişdir.

Bərdə Rayon Məhkəməsinin 4 iyun 2018-ci il tarixli hökmü ilə isə Z.Hidayətov Cinayət Məcəlləsinin 213.1-ci maddəsində nəzərdə

tutulan cinayət əməlini törətməkdə təqsirli bilinərək 2 il müddətə dövlət və yerli özünüidarə orqanlarında rəhbər və maddi məsul vəzifə tutmaq hüququndan məhrum edilməklə, qazancının 20 faizi məbləğində pul dövlət nəfinə tutulmaqla 2 il müddətə islah işləri cəzasına məhkum edilmişdir. Bərdə Rayon Məhkəməsinin qeyd olunan hökmünə əsasən, Z.Hidayətov Vergi Məcəlləsinin bir sıra tələblərini pozaraq ümünilikdə 68.469,13 manat məbləğində vergiləri dövlət büdcəsinə ödəməkdən yayınmışdır. Dövlət ittihamçısı tərəfindən həmin hökmdən apellyasiya protesti verilmişdir.

Müraciətdənin qənaətinə görə, Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 142.2-ci maddəsinin məzmunundan belə aydın olur ki, inzibati mübahisə üzrə qanuni qüvvəyə minmiş məhkəmənin qərarı cinayət işi üzrə yalnız hadisənin, yaxud hərəkətin olub-olmaması hissəsində məcburidir. Gəncə Apellyasiya Məhkəməsi qanuni qüvvəyə minmiş məhkəmə qərarı ilə müəyyən edilmiş vergi məbləği ilə cinayət işi üzrə icraat zamanı toplanmış sübutlar əsasında müəyyən edilmiş vergi məbləği arasında fərqlər yarandığı halda cinayət işinə baxan məhkəmənin Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 142.2-ci maddəsinin tələbinə müvafiq olaraq qanuni qüvvəyə minmiş məhkəmə qərarının məcburiliyini qəbul etməsinin cinayət işi üzrə təqsirləndirilən şəxsin təqsirinin əvvəlcədən müəyyən edilməsinə səbəb olub-olmaması məsələsinə aydınlıq gətirilməsinin vahid məhkəmə təcürbəsinin formalaşdırılması baxımından məqsədəmüvafiq olduğu qənaətinə gəlmişdir.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu müraciətdə qaldırılan məsələlər ilə bağlı aşağıdakıların qeyd olunmasını zəruri hesab edir.

Konstitusiyanın 60-cı maddəsinin I hissəsinə əsasən, hər kəsin hüquq və azadlıqlarının inzibati qaydada və məhkəmədə müdafiəsinə təminat verilir.

Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun formalaşdırdığı hüquqi mövqeyə görə, məhkəmə müdafiəsi müstəqil məhkəmə tərəfindən ədalətli məhkəmə araşdırması əsasında hüquqların səmərəli bərpa edilməsi kimi qəbul olunur. Ədalət mühakiməsi mahiyyət etibarını ilə ədalət anlayışına cavab verməli və pozulmuş hüquqların bərpa olunmasını təmin etməlidir (Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun S.Abbasovanın şikayəti üzrə 2016-cı il 14 oktyabr tarixli, F.Şirinovun şikayəti üzrə 2016-cı il 16 noyabr tarixli və s. Qərarları).

Bu hüququn məzmunu Konstitusiyanın norma və prinsipləri, o cümlədən hüquqi müəyyənlik prinsipinin tələbləri nəzərə alınmaqla başa düşülməlidir. Həmin prinsipi təmin edən vasitələrdən biri qanuni qüvvəyə minmiş məhkəmə aktlarının preyudisiallığıdır.

Preyudisiya, daha əvvəl baxılan iş üzrə sübut etmə predmetinə aid olan və qanuni qüvvəyə minmiş məhkəmə qərarı ilə müəyyənləşdirilən halların bir daha sübuta yetirilməsi zərurətindən azad olunmanı nəzərdə tutur.

Qanuni qüvvəyə minmiş məhkəmə qərarının preyudisiallığı, bərəsində bu qərarın çıxarıldığı şəxslərin dairəsi ilə məhdudlaşdırılır və aşağıdakı hər üç şərtin mövcudluğu halında mümkün olur:

– konkret fakt bir iş üzrə cinayət prosesinin iştirakçısının iştirak etdiyi başqa bir iş üzrə çıxarılmış və qanuni qüvvəyə minmiş məhkəmə qərarı ilə müəyyən edilmiş olmalıdır;

– bu fakt hər iki iş üzrə sübut etmə predmetinə aid olmalıdır;

– hər iki işdə şəxsin hüquqi statusu eyni olmalıdır.

Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun hüquqi mövqeyinə görə, preyudisiya institutu məhkəmə aktlarına yenidən baxılmasının qarşısının alınmasına, məhkəmə təcrübəsində eyniliyin, sabitliyin və hüquqi müəyyənliyin təmin edilməsinə yönəlmişdir. Preyudisiallığı tənzim edən normalar sübut etmə prosesini sadələşdirməyə, işlərə baxılma müddətinin qısaltılmasına, məhkəmələrin, eləcə də məhkəmə prosesi iştirakçılarının vəsaitinə qənaət edilməsinə yönəlmişdir (“Azərbaycan Respublikası Mülki-Prosessual Məcəlləsinin 82.3-cü maddəsinin şərh edilməsinə dair” 2016-cı il 23 fevral tarixli Qərarı).

Qüvvəyə minmiş məhkəmə qərarlarının preyudisial əhəmiyyətinin tanınması üçün preyudisiallığın obyektiv və subyektiv hədlərinin məcmusu müəyyən edilməlidir. Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu mülki mübahisələr üzrə qüvvəyə minmiş məhkəmə qərarlarının preyudisiallığının hədləri ilə bağlı hesab etmişdir ki, preyudisiallıq prinsipi yalnız əvvəlki və ya sonrakı proseslərdə iştirak edən tərəflərə, işdə iştirak edən digər şəxslərə və onların hüquq varislərinə aid edilir (“Azərbaycan Respublikası Mülki-Prosessual Məcəlləsinin 82.3-cü maddəsinin şərh edilməsinə dair” 2016-cı il 23 fevral tarixli Qərar).

Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 142.1-ci maddəsinə əsasən, cinayət təqibi üzrə məhkəmənin qanuni qüvvəyə minmiş hökmü cina-

yət təqibi üzrə icraatda həm müəyyən olunmuş hallara, həm də onların hüquqi qiymətinə görə təhqiqatçı, müstəntiq, prokuror və ya məhkəmə üçün məcburidir. Həmin Məcəllənin 142.2-ci maddəsinə müvafiq olaraq, mülki iş, inzibati və ya iqtisadi mübahisə üzrə qanuni qüvvəyə minmiş məhkəmənin qərarı cinayət işi üzrə icraatda təhqiqatçı, müstəntiq, prokuror və ya məhkəməyə yalnız hadisənin yaxud hərəkətin olub-olmaması hissəsində məcburidir və təqsirləndirilən şəxsin təqsirli olub-olmaması nəticəsini əvvəlcədən həll etmir.

Göründüyü kimi, qanunverici cinayət prosesində sahədaxili (Cinayət-Processual Məcəlləsinin 142.1-ci maddəsi) və sahələrarası preyudisiyanı (Cinayət-Processual Məcəlləsinin 142.2-ci maddəsi) müxtəlif cür müəyyənləşdirmişdir. Belə ki, cinayət prosesində sahədaxili preyudisiyanın tətbiqi zamanı qüvvəyə minmiş məhkəmə hökmündə müəyyən olunan hallar və onların hüquqi qiyməti sonrakı cinayət işləri üzrə icraatda məcburi olduğu halda, sahələrarası preyudisiyaya görə mülki, inzibati və ya iqtisadi işlər üzrə qanuni qüvvəyə minmiş qərarlar yalnız hadisənin, yaxud hərəkətin olub-olmaması hissəsində məcburidir.

Digər tərəfdən Cinayət-Processual Məcəlləsinin 142-ci maddəsində preyudisiyanın subyektiv hədləri, yəni məhkəmə hökmünün qanuni qüvvəsinin şamil edildiyi şəxslərin dairəsi dəqiq müəyyən olunmamışdır.

Preyudisiyanın subyektiv hədləri cinayət prosesində tərəf olaraq məhkəmədə öz mövqeyini bildirən və həmin mövqeyin əsaslandırılması üçün sübutlarını təqdim edən şəxslərin dairəsi ilə müəyyən edilir. Subyektiv hədlərə daxil olan fiziki şəxslər processual təminatların maksimal həcminə malik olmalı və həmin şəxslər sübut etmə predmetinə daxil olan halların toplanmasına və qiymətləndirilməsinə təsir etmək imkanına malik olmalıdırlar.

Bu baxımdan qeyd olunmalıdır ki, qüvvəyə minmiş məhkəmə hökmünün preyudisiallığının həmin cinayət prosesində təqsirləndirilən şəxs statusunda iştirak etməyən şəxslərə şamil edilməsi sonuncularını cinayət-processual qanunvericiliyi ilə müəyyən edilən təminatlardan, o cümlədən məhkəmə icraatında müdafiə (Konstitusiyanın 127-ci maddəsinin VIII hissəsi) və təqsirsizlik prezumpsiyası hüquqlarından (Konstitusiyanın 63-cü maddəsi) məhrum etməklə onların Konstitusiyanın 60-cı maddəsində təsbit edilmiş hüquq və azadlıqlarının məhkəmə müdafiəsi hüququnun pozulması ilə nəticələnmə bilər.

Müraciətdə də göstərildiyi kimi, belə hallar əsasən iştirakçılıqla cinayət əməlinin törədilməsində təqsirləndirilən şəxslər barəsində aparılan cinayət təqibi üzrə icraatın ayrılması nəticəsində əmələ gəlir. Bu zaman ayrılan cinayət işi üzrə sübuta yetirilməli olan hallardan bir qismi digər cinayət işinə dair artıq qüvvəyə minmiş məhkəmə hökmü ilə təsbit edilmiş hallarla üst-üstə düşə bilər.

Qüvvəyə minmiş hökmlə müəyyən olunmuş halların və onlara verilən hüquqi qiymətin ayrılması cinayət işi üzrə təqsirləndirilən şəxsə münasibətdə məcburiliyi faktiki olaraq onun barəsində məhkəmə hökmü qüvvəyə minənədək təqsirli olub-olmaması məsələsini əvvəlcədən həll edə bilər. Burada nəzərə almaq lazımdır ki, Konstitusiyanın 63-cü maddəsinin I hissəsinə əsasən, hər kəsin təqsirsizlik prezumpsiyası hüququ vardır. Cinayətin törədilməsində təqsirləndirilən hər bir şəxs, onun təqsiri qanunla nəzərdə tutulan qaydada sübuta yetirilməyibsə və bu barədə məhkəmənin qanuni qüvvəyə minmiş hökmü yoxdursa, təqsirsiz sayılır.

Yuxarıda göstərilən konstitusiya müddəasının mənasına görə, cinayət-prosessual qanunvericiliyi ilə nəzərdə tutulmuş qaydalara riayət olunmadan heç kəs təqsirli sayıla bilməz. Həmin prosessual qaydaların vacib hissəsini təqsirləndirilən şəxsin sübutların tədqiq olunmasında iştirakına dair normalar təşkil edir.

Həmçinin nəzərə almaq lazımdır ki, cinayət-prosessual qanunvericiliklə sübutların toplanılmasına, yoxlanılmasına və qiymətləndirilməsinə dair təsbit edilmiş müddəalar işin həqiqətə uyğun olan faktiki hallarının müəyyənəndirilməsinə xidmət etməklə yanaşı, həm də şəxsiyyətin hüquqlarına aid vacib prosessual təminatlar kimi çıxış edir. Göstərilən təminatlar sisteminə isə Konstitusiyadan irəli gələn cinayət mühakimə icraatının vacib prinsiplərindən hesab edilən təqsirsizlik prezumpsiyası, cinayət işi üzrə sübutetmənin ittiham tərəfinin üzərinə qoyulması, müdafiə hüququ və s. aiddir. Onlara riayət olunması cinayət işi üzrə icraatın aparılması zamanı qanunçuluğun təmin edilməsinin ayrılmaz şərtini təşkil edir.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu vurğulayır ki, müraciətdə qaldırılan məsələnin yaranması səbəblərindən biri də Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 50 və 211-ci maddələrinin düzgün tətbiq edilməməsi ilə bağlıdır.

Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 50.1-ci maddəsi müstəntiqə, prokurora, hakimə cinayət təqibi üzrə icraatı ayırmaq hüququ ver-

məklə yanaşı, bu cür ayırmanın mümkün olduğu şərtləri də müəyyənləşdirir. Qeyd olunan maddədə nəzərdə tutulmuş qaydanın müəyyən edilməsi prosesual qənaət məqsədi güdsə də, mütləq şərt kimi cinayət işləri üzrə ayrıca icraatların cinayət təqibi ilə əlaqədar bütün halların hərtərəfli, tam və obyektiv tədqiq edilməsinə maneə olmamasını da nəzərdə tutur.

Həmçinin Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 211-ci maddəsi cinayət işlərinin birləşdirilməsi və cinayət işinin materiallarından başqa cinayət işinin ayrılması şərtlərini və qaydasını müəyyən edir. Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 211.3-cü maddəsinə əsasən, bu Məcəllənin 211.2-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş şərtlərdən biri və ya bir neçəsi mövcud olsa da, cinayət təqibi ilə bağlı bütün halların hərtərəfli, tam, obyektiv və vaxtında araşdırılmasına maneələr olduqda başqa cinayət işi ayrılma bilməz.

Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 50.3-cü maddəsi həmin Məcəllənin 9.1.3 və 211-ci maddələri ilə əlaqəli şəkildə cinayət işinin ayrıca icraata ayrılması barədə qərar qəbul edərkən müstəntiq, prokuror və hakimin üzərinə müvafiq hüquqi və faktiki əsasların göstərilməsi vəzifəsini qoyur. Cinayət işinin ədalətli həlli üçün bu cür qərar onun qəbul olunmasının vacibliyini təsdiq edən və iş materiallarında öz əksini tapmış konkret hallara, həmçinin maddi və prosesual hüquq normalarına əsaslanmaqla qəbul edilməlidir.

Müraciətdə qaldırılan məsələyə dair İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin (bundan sonra – Avropa Məhkəməsi) təcrübəsi də diqqətəlayiqdir. Belə ki, Avropa Məhkəməsinin presedent hüququna əsasən, “İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında” Konvensiya (bundan sonra – Konvensiya) cinayət işi üzrə hüquqi prezumpsiyaların və faktların prezumpsiyalarının istifadə edilməsini qadağan etmir, lakin dövlətlərdən təqsirləndirilən şəxs üçün işin nəticəsinin vacibliyinin nəzərə alınmasını və onun müdafiə hüququnun təmin edilməsi məqsədi ilə belə istifadənin əğlabatan hədlərlə məhdudlaşdırılmasını tələb edir (Salabiaku Fransaya qarşı iş üzrə 1988-ci il 7 oktyabr tarixli Qərar, § 28; Radio France və digərləri Fransaya qarşı iş üzrə 2004-cü il 30 mart tarixli Qərar, § 24).

Avropa Məhkəməsi bir sıra qərarlarında qeyd etmişdir ki, təqsirsizlik prezumpsiyasına və şahidlərin dindirilməsinə təminat verən Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 2-ci və 3(d)-cü bəndləri, həmin maddənin 1-ci bəndi ilə təsbit olunmuş ədalətli məhkəmə araşdır-

ması hüququnun tərkib hissələrini təşkil etməklə, ümumilikdə məhkəmə araşdırmasının ədalətliliyinin qiymətləndirilməsi zamanı nəzərə alınmalıdır (*Böyük Palatanın Gäfgen Almaniyaya qarşı iş üzrə 2010-cu il 1 iyun tarixli Qərar; Al Khawaja və Tahery Birləşmiş Krallığa qarşı iş üzrə 2011-ci il 15 dekabr tarixli Qərar*).

Avropa Məhkəməsi həm də hesab etmişdir ki, bir neçə şəxsin iştirakı ilə törədilən mürəkkəb cinayət işinin eyni icraatda aparılması mümkün olmadıqda, təqsirləndirilən şəxslərin təqsiri məsələsini həll etmək məqsədi ilə məhkəmə, cinayətin törədilməsində iştirak edən və sonradan ayrıca mühakimə ediləcək üçüncü şəxslərin adlarının çəkilməməsini tələb edə bilər. Cinayət işlərinə baxan məhkəmələr, təqsirləndirilən şəxslərin hüquqi məsuliyyəti ilə əlaqədar məsələni daha dolğun və dəqiq həll etmək üçün vacib olan işin hallarını müəyyən etməyə borcludurlar və müəyyən olunmuş hallar barəsində sadəcə mülahizə və ya şübhə kimi bəhs edə bilməzlər. Bu, həmçinin üçüncü şəxslərin iştirakçılığı ilə əlaqədar hallara da aiddir. Lakin bu halların qeyd olunması vacib olduqda, məhkəmə təqsirləndirilən şəxsin hüquqi məsuliyyətinin həll olunması üçün labüd olmayan dəlilləri təqdim etməkdən çəkinməlidir. Bu baxımdan məhkəmə qərarlarının tərtibatında digər iş üzrə məhkəmə araşdırmasının ədalətliliyini şübhə altına qoymamaq üçün üçüncü şəxslərin təqsiri ilə əlaqədar ilkin mülahizələrdən çəkinmək lazımdır (Karaman Almaniyaya qarşı iş üzrə 2014-cü il 27 fevral tarixli Qərar, § 64-65).

Eyni zamanda Avropa Məhkəməsi qeyd etmişdir ki, irəli sürülmüş ittihamın xarakteri məhkəməyə üçüncü şəxslərin iştirakçılığına dair gəlmiş qənaətə toxunmamağa imkan vermirsə və bu qənaət ayrıca mühakimə ediləcək üçüncü şəxslərin hüquqi məsuliyyətinə dair qərara təsir edə bilərsə, belə hal işin ayrıca icraata ayrılması üçün ciddi maneə kimi qiymətləndirilməlidir. Ümumi hallar baxımından bir-biri ilə sıx əlaqəli olan işlərə ayrılıqda baxılmasına dair istənilən qərar bütün toqquşan maraqların hərtərəfli təhlilinə əsaslanmalı və digər təqsirləndirilən şəxslərə işin ayrıca icraata ayrılmasına etiraz etmək imkanı təqdim edilməlidir. Ayrıca icraatın aparılması ilə əlaqədar ikinci tələb isə onu nəzərdə tutur ki, digər təqsirləndirilən şəxslərin iştirakı olmadan müəyyən edilmiş hallar, həmin şəxslərə münasibətdə preyardisial əhəmiyyət kəsb etməməlidir. Bir iş üzrə istifadə olunmuş sübutların statusu sırf nisbi qalmalı, on-

ların qüvvəsi mövcud konkret mühakimə icraatı ilə məhdudlaşmalıdır (2016-cı il 23 fevral tarixli Qərar, 46632/13 və 28671/14, §104-105).

Müraciətdə qaldırılan digər məsələ ilə əlaqədar Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu bir daha qeyd etməyi vacib hesab edir ki, qanuni qüvvəyə minmiş məhkəmə qərarının preyudisiallığı işdə iştirak edən şəxslərin dairəsi ilə məhdudlaşdırılır. Müraciətin məzmunundan görüldüyü kimi, Gəncə İnzibati-İqtisadi Məhkəməsinin icraatında olan inzibati iş üzrə iddiaçı qismində Y.Hidayətov çıxış etdiyi halda, sonradan Bərdə Rayon Məhkəməsinin icraatında olan cinayət işi üzrə təqsirləndirilən şəxs qismində başqa şəxs – Z.Hidayətov cəlb olunmuşdur. Bu, preyudisiyanın mövcud olmamasına dəlalət etməklə, yuxarıda göstərilən hüquqi mövqeyə müvafiq olaraq Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 142.2-ci maddəsinin tətbiqini istisna edir.

Göstərilənləri nəzərə alaraq Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu aşağıdakı nəticələrə gəlir:

– Preyudisiya, daha əvvəl baxılan iş üzrə sübutetmə predmetinə aid olan və qanuni qüvvəyə minmiş məhkəmə hökmü ilə müəyyənləşdirilən halların bir daha sübuta yetirilməsi zərurətindən azad olunmanı nəzərdə tutur. Qanuni qüvvəyə minmiş məhkəmə hökmünün preyudisiallığı, həmin hökmün çıxarıldığı şəxslərin dairəsi ilə məhdudlaşır;

– Konstitusiyanın 60-cı maddəsinin I hissəsi, 63-cü maddəsi və 127-ci maddəsinin VIII hissəsinin tələbləri baxımından Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 142.1-ci maddəsinin müddəaları cinayət təqibi üzrə təqsirləndirilən şəxsə münasibətdə o halda şamil edilir ki, həmin şəxsin təqsirliyi və ya təqsirsizliyi məhkəmə müdafiəsi hüququndan irəli gələn təminatlara riayət edilməklə digər əlaqəli cinayət işi üzrə qanuni qüvvəyə minmiş məhkəmə hökmü ilə müəyyən edilmiş olsun;

– Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 50 və 211-ci maddələrinin tələblərindən irəli gələrək cinayət təqibi üzrə icraatı ayırmaq qərarı verən müstəntiq, prokuror və ya hakim bu cür ayrılmanın mümkün olduğu şərtləri müəyyənləşdirməli, bu qərarın müvafiq hüquqi və faktiki əsaslarını göstərməli, cinayət təqibi ilə bağlı bütün halların hərtərəfli, tam, obyektiv və vaxtında araşdırılmasına maneələr olduğu hallarda belə ayırmadan çəkinməlidirlər.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin VI hissəsini, “Konstitusiya Məhkəməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 60, 62, 63, 65-67 və 69-cu maddələrini rəhbər tutaraq, Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu

QƏRARA ALDI:

1. Preyudisiya, daha əvvəl baxılan iş üzrə sübut etmə predmetinə aid olan və qanuni qüvvəyə minmiş məhkəmə hökmü ilə müəyyən-ləşdirilən halların bir daha sübuta yetirilməsi zərurətindən azad olunmanı nəzərdə tutur. Qanuni qüvvəyə minmiş məhkəmə hök-münün preyudisiallığı, həmin hökmün çıxarıldığı şəxslərin dairəsi ilə məhdudlaşır.

2. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 60-cı maddəsinin I hissəsi, 63-cü maddəsi və 127-ci maddəsinin VIII hissəsinin tələb-ləri baxımından Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Mə-cəlləsinin 142.1-ci maddəsinin müddəaları cinayət təqibi üzrə təq-sirləndirilən şəxsə münasibətdə o halda şamil edilir ki, həmin şəx-sin təqsirliyi və ya təqsirsizliyi məhkəmə müdafiəsi hüququndan irəli gələn təminatlara riayət edilməklə digər əlaqəli cinayət işi üz-rə qanuni qüvvəyə minmiş məhkəmə hökmü ilə müəyyən edilmiş olsun.

3. Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin 50 və 211-ci maddələrinin tələblərindən irəli gələrək cinayət təqibi üzrə icraatı ayırmaq qərarı verən müstəntiq, prokuror və ya hakim bu cür ayrılmanın mümkün olduğu şərtləri müəyyən-ləşdirməli, bu qərarın müvafiq hüquqi və faktiki əsaslarını göstərməli, cinayət tə-qibi ilə bağlı bütün halların hərtərəfli, tam, obyektiv və vaxtında araşdırılmasına maneələr olduğu hallarda isə belə ayırmadan çəkin-məlidirlər.

4. Qərar dərc edildiyi gündən qüvvəyə minir.

5. Qərar “Azərbaycan”, “Respublika”, “Xalq qəzeti”, “Bakinski raboçi” qəzetlərində və “Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Məlumatı”nda dərc edilsin.

6. Qərar qətidir, heç bir orqan və ya şəxs tərəfindən ləğv edilə, dəyişdirilə və ya rəsmi təfsir oluna bilməz.

ИМЕНЕМ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

ПОСТАНОВЛЕНИЕ ПЛЕНУМА КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

О толковании статьи 142 Уголовно-процессуального кодекса Азербайджанской Республики

8 января 2020 года

Баку

Пленум Конституционного суда Азербайджанской Республики в составе Фархада Абдуллаева (председатель), Соны Салмановой, Судабы Гасановой, Ровшана Исмаилова (судья-докладчик), Джейхуна Гараджаева, Рафаэля Гваладзе, Махира Мурадова, Исы Наджафова и Кямрана Шафиева.

с участием секретаря суда Фараида Алиева,

представителей заинтересованных субъектов- председателя Коллегии по уголовным делам Гянджинского Апелляционного суда Тейюбом Мухтаровым и главного консультанта отдела административного и военного законодательства Аппарата Милли Меджлиса Азербайджанской Республики Эльнуром Нуриевым,

эксперта- заведующей кафедрой уголовного процесса юридического факультета Бакинского государственного университета, доктора юридических наук, профессора Фирузы Аббасовой,

специалистов- – судьи Верховного Суда Азербайджанской Республики Ингилаба Насирова и заместителя начальника Управления защиты государственного обвинения Генеральной прокуратуры Азербайджанской Республики Мурвата Гасанова,

в соответствии с частью VI статьи 130 Конституции Азербайджанской Республики на основании обращения Гянджинского апелляционного суда рассмотрел в открытом

судебном заседании в порядке особого конституционного производства конституционное дело о толковании статей 7, 21, 25, 33, 141, 142 и 145 Уголовно-процессуального кодекса Азербайджанской Республики с точки зрения статей 60, 63, 71 и 125 Конституции Азербайджанской Республики.

Заслушав доклад судьи Р.Исмаилова по делу, выступления представителей заинтересованных субъектов и специалистов, выслушав мнение эксперта, изучив и обсудив материалы дела, Пленум Конституционного Суда Азербайджанской Республики

У С Т А Н О В И Л :

Гянджинский Апелляционный суд, обратившись в Конституционный суд Азербайджанской Республики (далее – Конституционный суд), просил дать толкование статей 7, 21, 25, 33, 141, 142 и 145 Уголовно-процессуального кодекса Азербайджанской Республики (далее – Уголовно-процессуальный кодекс) с точки зрения статей 60, 63, 71 и 125 Конституции Азербайджанской Республики (далее – Конституция) .

В обращении отмечается, что Р.Рзаев, обвиняемый по статье 181 Уголовного кодекса Азербайджанской Республики (далее – Уголовный кодекс), будучи признан виновным по приговору Гянджинского суда по тяжким преступлениям от 4 февраля 2019 года по статье 322.2 данного Кодекса, осужден наказанием в виде исправительных работ сроком на 2 года с удержанием 20% ежемесячного заработка в пользу государства. Один из аргументов апелляционного протеста поданного государственным обвинителем на данный приговор заключался в том что, при даче судом правовой оценки деянию Рзаева, не было принято во внимание наличие приговора Бакинского суда по тяжким преступлениям от 13 июня 2018 года о признании другого члена группы, Д.Аскерова, виновным по статьям 126, 181 и 221 Уголовного кодекса. Так, по обвинению выдвинутому в данном приговоре, отмечалось что Д.Аскеров совершил преступное деяние в котором обвинялся, то есть разбой предусмотренный статьями 181.2.1 и 181.2.5 Уголовного Кодекса в виде группы лиц по предварительному сговору с Р.Рзаевым, и был осуждён на наказание в виде лишения свободы сроком на 11 лет и 6 месяцев. Решением Бакинского апелля-

ционного суда от 20 августа 2018 года Д.Аскеров окончательно был лишен свободы сроком на 10 лет, в остальной части приговор Бакинского суда по тяжким преступлениям от 13 июня 2018 года не был изменен и вступил в законную силу.

В связи с этим обратившейся отмечает что, хотя Р. Рзаев не фигурировал в качестве обвиняемого при рассмотрении в Бакинском суде по тяжким преступлениям и Бакинском апелляционном суде, уголовного дела в отношении Д. Аскерова, тем не менее данными судами были приняты и вступили в законную силу судебные решения, которые как по установленным обстоятельствам, так и данной им правовой оценке могли напрямую повлиять на его виновность.

По мнению обратившегося, для формирования единой судебной практики по данному вопросу необходимо дать толкование статьи 142.1 Уголовно-процессуального кодекса посвященной преюдиции с точки зрения статей 60 и 63 Конституции.

Еще один вопрос, поставленный в обращении, связан с выявлением резкой разницы между размером налога, установленным на основании вступившего в законную силу решения суда по административному спору, и размером налога, установленным по уголовному делу судом первой инстанции. Так данное различие существенно влияет на квалификацию деяния обвиняемого соответствующей статьей уголовного законодательства.

Как видно из обращения, Я. Гидаятв обратился в Гянджинский административно экономический суд с иском требованием против Бакинского налогового департамента при Министерстве налогов Азербайджанской Республики о признании недействительным акта налоговой проверки от 30 марта 2015 года, а также решения от 5 мая 2015 года о привлечении налогоплательщика к налоговой ответственности.

На основании оспариваемых актов, было принято решение о привлечении Я.Гидаятва к налоговой ответственности с применением в отношении его финансовой санкции в размере 776 114 манатов. Решением Гянджинского административно-экономического суда от 31 мая 2015 года иск Я. Гидаятва не был удовлетворен, и данный судебный акт вступил в законную силу.

В обращении также указано, что на основании обвинения выдвинутого следственным органом обвиняемый З. Гидаятов, нарушив требования ряда статей Налогового кодекса Азербайджанской Республики (далее – Налоговый кодекс), уклонился от уплаты в государственный бюджет налогов в размере 847 104,54 маната, совершив тем самым деяние, предусмотренное статьей 213.2.2 Уголовного кодекса.

З. Гидаятов будучи признан виновным приговором Бардинского районного суда от 4 июня 2018 года в совершении преступного, деяния предусмотренного статьей 213.1 Уголовного кодекса, осуждён на наказание в виде исправительных работ сроком на 2 года с удержанием 20% заработка в пользу государства и лишен права занимать руководящие должности и должности материально ответственного лица в государственных органах и органах местного самоуправления сроком на 2 года. На основании упомянутого приговора Бардинского районного суда, З. Гидаятов нарушив ряд требований Налогового кодекса, уклонился от уплаты в государственный бюджет налогов в размере 68 469,13 маната. Государственный обвинитель подал апелляционный протест, на данный приговор.

По мнению обратившегося, из содержания статьи 142.2 Уголовно-процессуального кодекса следует, что вступившее в законную силу решение суда по административному спору является обязательным только в части того, имело ли место происшествие или действие в уголовном деле.

Гянджинский апелляционный суд пришел к выводу о целесообразности с точки зрения формирования единой судебной практики внесения ясности в вопрос о том, привело ли принятие судом рассмотревшим уголовное дело обязательности решения суда, вступившего в законную силу в соответствии со статьей 142.2 Уголовно-процессуального кодекса, к предварительному установлению вины обвиняемого в случае расхождений между суммой налога, установленной вступившим в законную силу решением суда, и суммой налога, установленной на основании доказательств, собранных в ходе производства по уголовному делу.

В связи с вопросами, поставленными в обращении, Пленум Конституционного Суда считает необходимым отметить, следующие.

Согласно части I статьи 60 Конституции каждому гарантируются защита его прав и свобод в административном порядке и суде.

Согласно правовой позиции, сформированной Пленумом Конституционного Суда, судебная защита рассматривается как эффективное восстановление независимым судом прав на основе справедливого судебного разбирательства. Правосудие по сути должно соответствовать понятию справедливости и обеспечивать восстановление нарушенных прав (Постановления Пленума Конституционного Суда по жалобе С.Аббасовой от 14 октября 2016 г, по жалобе Ф. Ширинова от 16 ноября 2016 г. и пр.).

Содержание данного права следует понимать с учетом норм и принципов Конституции, а также требований принципа правовой определенности. Одним из средств обеспечения этого принципа является преюдиция вступивших в законную силу судебных актов.

Преюдиция предусматривает освобождение от необходимости повторного доказательства обстоятельств, установленных решением суда, вступивших в законную силу и являющихся предметом доказательств по ранее рассмотренному делу.

Преюдициальность вступившего в законную силу решения суда ограничена кругом лиц, в отношении которых вынесено данное решение, и возможна при наличии нижеследующих всех трех условий:

- конкретный факт должен быть установлен вступившим в законную силу решением суда, вынесенным по делу, с участием участника уголовного процесса по другому делу.
- данный факт должен быть отнесён к предмету доказательства в обоих случаях;
- в том и другом деле правовой статус лица должен быть одинаковым.

Согласно правовой позиции Пленума Конституционного Суда, институт преюдиции обеспечивает пресечение пересмотра судебных актов, идентичность, стабильность и правовую определенность в судебной практике. Нормы, регулирующие преюдицию, направлены на упрощение процесса доказывания, сокращение сроков рассмотрения дел и экономию средств судов, а также участников судебного процесса (Постановление от 23 февраля 2016 г.

о толковании статьи 82.3 Гражданского процессуального кодекса Азербайджанской Республики).

Для признания преюдициального значения вступивших в силу судебных решений должна быть установлена совокупность объективных и субъективных пределов преюдициальности. В связи с пределами преюдициальности вступивших в силу судебных решений по гражданским спорам, Пленум Конституционного Суда считает, что принцип преюдициальности касается лишь сторон, участвовавших в прежних или последующих процессах, других лиц, участвовавших в деле и их правопреемников (Постановление о толковании статьи 82.3 Гражданского процессуального кодекса Азербайджанской Республики от 23 февраля 2016 года)

На основании статьи 142.1 Уголовно-процессуального кодекса вступивший в законную силу приговор суда по уголовному преследованию обязателен для дознавателя, следователя, прокурора или суда как в части обстоятельств установленных в производстве, по уголовному преследованию так и в части их юридической оценки. В соответствии со статьей 142.2 данного Кодекса суда, вступившее в законную силу постановление суда по гражданскому делу, к административному или экономическому спору является в производстве по уголовному делу обязательным для дознавателя, следователя, прокурора или суда только в части того, имело ли место происшествие или действие, и не решает предварительно вопроса о виновности или невиновности обвиняемого.

Как видно, законодатель по-разному определил внутриотраслевую (статья 142.1 Уголовно-процессуального кодекса) и межотраслевую преюдицию (статья 142.2 Уголовно-процессуального кодекса) в уголовном процессе. Так в то время как обстоятельства, установленные во вступившем в силу приговора суда при применении внутриотраслевой преюдиции в уголовном процессе, и их юридическая оценка обязательны в последующем производстве по уголовным делам, согласно межотраслевой преюдиции вступившие в законную силу решения по гражданским, административным или экономическим делам обязательны лишь в части наличия или отсутствия события или действия.

С другой стороны, в статье 142 Уголовно-процессуального кодекса не установлены четко субъективные пределы преюдиции,

то есть круг лиц, на которых распространяется законная сила приговора суда.

Субъективные пределы преюдиции определяются кругом лиц, которые в качестве стороны уголовного процесса выражают свою позицию в суде и представляют доказательства, для обоснования данной позиции. Физические лица входящие в субъективные пределы должны иметь максимальный объем процессуальных гарантий и обладать возможностью влияния на сбор и оценку обстоятельств, входящих в предмет доказывания.

В этой связи следует отметить, что отнесенность преюдициальности вступившего в силу приговора суда к лицам, не участвующим в данном уголовном процессе, в статусе обвиняемого лишая последних установленных уголовно-процессуальным законодательством гарантий, в том числе прав на защиту (часть VIII статьи 127 Конституции) и презумпцию невиновности (статья 63 Конституции) в судопроизводстве может привести к нарушению их права на судебную защиту прав и свобод, закрепленного в статье 60 Конституции.

Как указано в обращении, подобные обстоятельства возникают в основном в результате выделения производства по уголовному преследованию в отношении лиц, обвиняемых в участии в преступном деянии. При этом часть подлежащих доказательству обстоятельств по выделенному уголовному делу, может совпадать с обстоятельствами, закрепленными по другому уголовному делу, уже вступившим в силу приговором суда.

Обязательность обстоятельств, установленных вступившим в силу приговором, и данной им юридической оценки в отношении обвиняемого по выделенному уголовному делу, фактически может заранее решить вопрос его виновности или не виновности до вступления в силу приговора суда в отношении его. При этом следует учитывать, что на основании части I статьи 63 Конституции каждый имеет право на презумпцию невиновности. Каждый обвиняемый в совершении преступления считается невиновным, пока его виновность не будет доказана в предусмотренном законом порядке и не будет в связи с этим вступившего в законную силу приговора суда.

Согласно смыслу вышеуказанному конституционного положения, никто не может быть признан виновным без соблюдения пра-

вил, предусмотренных уголовно-процессуальным законодательством. Важной частью данных процессуальных правил являются нормы относительно участия обвиняемого в исследовании доказательств.

Следует также иметь в виду, что утвержденные уголовно-процессуальным законодательством положения о сборе, проверке и оценке доказательств, не только служат установлению соответствующих действительности фактических обстоятельств дела, но и выступают в качестве важных процессуальных гарантий касающихся прав личности. В систему указанных гарантий входят вытекающие из Конституции презумпция невиновности. Возложение доказывания по уголовному делу на сторону обвинения, право на защиту и. пр. считающиеся одними из важных принципов уголовного судопроизводства. Их соблюдение является неотъемлемым условием обеспечения законности проведения производства по уголовному делу.

Пленум Конституционного суда подчеркивает, что одной из причин возникновения поставленного в обращении вопроса является неправильное применение статей 50 и 211 Уголовно-процессуального кодекса.

Статья 50.1 Уголовно-процессуального кодекса, предоставляя следователю, прокурору, судье права выделения производства по уголовному преследованию, одновременно определяет условия, при которых такое выделение возможно. Хотя установление порядка, предусмотренного в указанной статье, преследует цель процессуальной экономии. Тем не менее, в качестве обязательного условия предусматривает что выделение производства по уголовным делам не должны препятствовать всестороннему, полному и объективному расследованию всех обстоятельств связанных с уголовным преследованием.

Кроме того, статья 211 Уголовно-процессуального кодекса определяет условия и порядок соединения уголовных дел и выделения из материалов уголовного дела другого уголовного дела. На основании статьи 211.3 Уголовно-процессуального кодекса, другое уголовное дело не может быть выделено, если имеются препятствия к всестороннему, полному, объективному и своевременному выяснению всех обстоятельств, связанных с уголовным преследованием,

даже при наличии одного или нескольких условий, предусмотренных статьей 211.2 настоящего Кодекса.

Статья 50.3 Уголовно-процессуального кодекса обязывает следователя, прокурора и судью предоставить соответствующие правовые и фактические основания при вынесении решения о выделении уголовного дела в отдельное производство о взаимосвязи со статьями 9.1.3 и 211 данного Кодекса. Для справедливого разрешения уголовного дела такое решение должно быть принято на основании конкретных обстоятельств, а также норм материального и процессуального права, подтверждающих важность его принятия и нашедших отражение в материалах дела.

Заслуживает внимания также опыт Европейского суда по правам человека (далее – Европейский суд) по вопросу, затронутому в обращении. Так на основании прецедентного права Европейского суда, Конвенция “О защите прав человека и основных свобод” (далее – Конвенция) не запрещает использования правовых презумпций и презумпций фактов по уголовному делу, однако требует от государств принятие во внимание важности исхода дела для обвиняемого и ограничения такого использования разумными пределами для обеспечения его права на защиту (Решение по делу Salabiaku против Франции от 7 октября 1988 г. § 28; Решение по делу Radio France и другие от 30 Марта 2004 г. § 24).

Европейский суд указал в ряде постановлений, что пункты 2 и 3 (d) статьи 6 Конвенции, гарантирующие презумпцию невиновности и допрос свидетелей, являясь составной частью права на справедливое судебное разбирательство, закрепленное в пункте 1 данной статьи, должны приниматься во внимание при оценке справедливости судебного разбирательства в целом (Решение Большой Палаты по делу Gäfgen против Германии от 1 июня 2010 г; Решение по делу Al Khawaja и Tahery против Соединенного королевства от 15 декабря 2011 г).

Европейский суд также считал, что при невозможности ведения одного производства, по сложному уголовному делу с участием нескольких лиц, суд в целях решения вопроса виновности обвиняемых лиц, суд может потребовать не называть имен третьих лиц, причастных к совершению преступления, которые впоследствии предстанут перед судом. Суды, рассматривающие уголовные дела, обязаны определять обстоятельства дела, представляющие важ-

ность для более полного и точного разрешения вопроса о правовой ответственности обвиняемых, и не могут говорить об установленных обстоятельствах просто как о доводе или сомнении. Это также относится к обстоятельствам, связанным соучастием третьих лиц. Однако, при необходимости указания данных обстоятельств, суду следует воздержаться от представления доказательств, не являющихся неизбежными для установления правовой ответственности обвиняемого. В этом контексте, дабы не подвергать сомнению справедливость судебного разбирательства по другому делу при составлении судебных решений, следует воздержаться от предварительных суждений, связанных с виной третьих лиц (Решение по делу Karaman против Германии, от 27 февраля 2014 г. § 64-65).

В то же время Европейский суд отметил, что если характер обвинения не позволяет суду не касаться сделанного им вывода о соучастии третьих лиц и этот вывод может повлиять на решение правовой ответственности третьих лиц, которое будет рассматриваться отдельно, то данное обстоятельство следует расценивать как серьезное препятствие для выделения дела в отдельное производство. Любое решение о рассмотрении в отдельности дел, тесно связанных друг с другом, с точки зрения общих обстоятельств должно основываться на всестороннем анализе всех сталкивающихся интересов, и представлять другим обвиняемым возможность возражать против выделения дела в отдельное производство. Второе требование связанное с ведением отдельного производства, предусматривает что обстоятельства, установленные без участия других обвиняемых, не должны представлять преюдициального значения в отношении данных лиц. Статус доказательств, использованных по одному делу, должен оставаться чисто относительным, а их сила- ограничиваться существующим конкретным судопроизводством (Решение от 23 февраля 2016 г., 46632/13 и 28671/14, §104-105).

В связи с другим вопросом, поднятым в обращении, Пленум Конституционного суда считает важным ещё раз отметить, что преюдициальность вступившего в законную силу решения суда ограничивается кругом участвующих в деле лиц. Как видно из содержания обращения, в то время, как в качестве истца по административному делу находящемуся в производстве Гянджинского административно-экономического суда Я.Гидаятов впоследствии в

качестве обвиняемого по уголовному делу, находившемуся в производстве Бардинского районного суда было привлечено другое лицо-З.Гидаятов. Это, свидетельствуя об отсутствии преюдиции, в соответствии с вышеуказанной правовой позицией исключает применение статьи 142.2 Уголовного процессуального кодекса.

Принимая во внимание вышеизложенное, Пленум Конституционного Суда приходит к следующим выводам:

– Преюдиция предусматривает освобождение от необходимости повторного доказывания обстоятельств, относящихся к предмету доказывания по ранее рассмотренному делу и установленных вступившим в законную силу приговором суда. Преюдициальность вступившего в законную силу приговора суда ограничивается кругом лиц, в отношении которых вынесен данный приговор;

– С точки зрения требований части I статьи 60, статьи 63 и части VIII статьи 127 Конституции, положения статьи 142.1 Уголовно-процессуального кодекса применяются в отношении лица, обвиняемого по уголовному преследованию, если виновность или невиновность данного лица установлена вступившим в законную силу приговором суда по другому, связанного с первым, уголовному делу с соблюдением гарантий, вытекающих из права на судебную защиту;

– следователь, прокурор или судья, принимающий решение о выделении производства по уголовному преследованию исходя из требований статей 50 и 211 Уголовно-процессуального кодекса, должен установить возможные условия, такого выделения, указать соответствующие правовые и фактические основания данного решения, воздерживаться от такого выделения при наличии препятствий для всестороннего, полного, объективного и своевременного расследования, всех обстоятельств, связанных с уголовным преследованием.

Руководствуясь частью VI статьи 130 Конституции Азербайджанской Республики, статьями 60, 62, 63, 65-67 и 69 Закона Азербайджанской Республики “О Конституционном суде” Пленум Конституционного суда Азербайджанской Республики

ПОСТАНОВИЛ:

1. Преюдиция предусматривает освобождение от необходимости повторного доказывания обстоятельств, относящихся к предмету доказывания по ранее рассмотренному делу и установленных вступившим в законную силу приговором суда. Преюдициальность вступившего в законную силу приговора суда ограничивается кругом лиц, в отношении которых вынесен данный приговор.

2. С точки зрения требований части I статьи 60, статьи 63 и части VIII статьи 127 Конституции Азербайджанской Республики положения статьи 142.1 Уголовно-процессуального кодекса Азербайджанской Республики применяются в отношении лица, обвиняемого по уголовному преследованию, если виновность или невиновность данного лица установлена, вступившим в законную силу приговором суда по другому связанному с первым уголовному делу, с соблюдением гарантий, вытекающих из права на судебную защиту.

3.. Следователь, прокурор или судья, принимающий решение о выделении производства по уголовному преследованию исходя из требований статей 50 и 211 Уголовно-процессуального кодекса Азербайджанской Республики должен установить возможные условия такого выделения, указать соответствующие правовые и фактические основания данного решения, воздерживаться от такого выделения при наличии препятствий для всестороннего, полного, объективного и своевременного расследования всех обстоятельств, связанных с уголовным преследованием.

4. Постановление вступает в силу со дня опубликования.

5. Постановление опубликовать в газетах “Азербайджан”, “Республика”, “Халг газети”, “Бакинский рабочий” и “Вестнике Конституционного Суда Азербайджанской Республики”.

6. Постановление является окончательным, и не может быть отменено, изменено либо официально истолковано ни одним органом или лицом.

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI ADINDAN

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI KONSTITUSIYA
MƏHKƏMƏSİ PLENUMUNUN
Q Ə R A R I**

S.Eyyubovanın şikayəti üzrə Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin İnzibati-İqtisadi Kollegiyasının 10 iyul 2018-ci il tarixli qərarının Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına və qanunlarına uyğunluğunun yoxlanılmasına dair

21 yanvar 2020-ci il

Bakı şəhəri

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu Fərhad Abdullayev (sədr), Sona Salmanova, Südabə Həsənova, Rövsən İsmayılov (məruzəçi-hakim), Ceyhun Qaracayev, Mahir Muradov, İsa Nəcəfov və Kamran Şəfiyevdən ibarət tərkibdə, məhkəmə katibi Fəraid Əliyevin,

ərizəçi Solmaz Eyyubovanın nümayəndəsi Tovuz Eyyubovanın, mütəxəssis Azərbaycan Respublikası Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi yanında Dövlət Sosial Müdafiə Fondu Aparatının Hüquqi təminat və insan resursları ilə iş şöbəsinin müdiri Nilüfər Nəsilinin iştirakı ilə,

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin V hissəsinə müvafiq olaraq konstitusiyaya məhkəmə icraatı qaydasında açıq məhkəmə iclasında S.Eyyubovanın şikayəti üzrə Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin İnzibati-İqtisadi Kollegiyasının 10 iyul 2018-ci il tarixli qərarının Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına və qanunlarına uyğunluğunun yoxlanılmasına dair konstitusiyaya işinə baxdı.

İş üzrə hakim R.İsmayılovun məruzəsini, ərizəçinin nümayəndəsinin və mütəxəssisin çıxışlarını dinləyib, iş materiallarını araşdırıb müzakirə edərək, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu

MÜƏYYƏN ETDİ:

S.Eyyubova Azərbaycan Respublikası Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi yanında Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun Qazax rayon şöbəsinə (bundan sonra – Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun Qazax rayon şöbəsi) qarşı qərarın ləğv edilməsi, pensiyanın təyin edilməsi və ödənilməmiş pensiyanın birdəfəlik ödənilməsi öhdəliklərinin cavabdehin üzərinə qoyulması tələbinə dair iddia ərizəsi ilə Gəncə İnzibati-İqtisadi Məhkəməsinə müraciət etmişdir.

S.Eyyubova iddia tələbini onunla əsaslandırmışdır ki, Qazax rayon Zəhmətkeş Deputatları Soveti İcraiyyə Komitəsinin nəzdində pensiya təyin edən komissiyanın 11 dekabr 1979-cu il tarixli 4/229 sayılı protokolu ilə ona Sovet İttifaqı Kommunist Partiyasının Mərkəzi Komitəsinin və SSRİ Nazirlər Sovetinin 26 sentyabr 1976-cı il tarixli qərarına əsasən, uşaqlıqdan II qrup əlil kimi 11 dekabr 1979-cu il tarixindən 1 yanvar 1981-ci il tarixinədək 16 manat miqdarında aylıq pensiya təyin edilmişdir.

Azərbaycan SSR Sosial Təminat Nazirliyi Tovuz rayonlararası Həkim-Əmək Ekspert Komissiyasının (bundan sonra – Tovuz rayonlararası HƏEK) qərarına əsasən 16 dekabr 1979-cu il tarixində, 21 yaşında uşaqlıqdan əlil hesab edilərək S.Eyyubovaya II qrup əlillik dərəcəsi verilmiş və hər ay üçün nağd olaraq ödənilməklə ömürlük pensiya təyin edilmişdir. Yəni onun əlillik dərəcəsi 1979-cu ildə təyin edilsə də, həmin qərarla əlilliyin uşaqlıqdan yaranması müəyyən edilmişdir. Lakin valideynlərinin hüquqi savadsızlığı səbəbindən hüququ yarandığı vaxtdan bu günə qədər heç bir pensiya almamışdır.

Həmçinin, S.Eyyubova II qrup əlil kimi valideynlərinin himayəsində olmuş, atası 27 dekabr 2007-ci il, anası isə 4 dekabr 2011-ci il tarixində vəfat etmişdir. 2012-ci ilin mayında anasının pensiyasının ona təyin edilməsi barədə ərizə ilə Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun Qazax rayon şöbəsinə müraciət etmiş və həmin vaxt məlum olmuşdur ki, S.Eyyubovaya heç bir məlumat verilmədən onun pensiyası dayandırılmışdır.

Qeyd edilməlidir ki, S.Eyyubova göstərilən iddia ilə ilk olaraq 2013-cü ildə Gəncə İnzibati-İqtisadi Məhkəməsinə müraciət etmiş, həmin məhkəmənin 9 sentyabr 2013-cü il tarixli qərarı ilə iddia mümkünsüz hesab edilmişdir. Qərardaddan iddiaçının verdiyi apell-

yasiya və kassasiya şikayətləri bir neçə dəfə apellyasiya və kassasiya instansiyası məhkəmələrində baxılmış və son nəticədə S.Eyyubovanın iddiası mahiyyəti üzrə baxılması üçün Gəncə İnzibati-İqtisadi Məhkəməsinə göndərilmişdir.

Gəncə İnzibati-İqtisadi Məhkəməsinin 30 sentyabr 2016-cı il tarixli qərarı ilə iddia ərizəsi təmin edilmişdir.

Gəncə Apellyasiya Məhkəməsinin İnzibati-İqtisadi Kollegiyasının 14 dekabr 2016-cı il tarixli qərarı ilə cavabdehin apellyasiya şikayəti təmin edilməmiş, birinci instansiya məhkəməsinin qərarı dəyişdirilmədən saxlanılmışdır.

Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin İnzibati-İqtisadi Kollegiyasının (bundan sonra – Ali Məhkəmənin İnzibati-İqtisadi Kollegiyası) 11 aprel 2017-ci il tarixli qərarı ilə cavabdehin kassasiya şikayəti qismən təmin edilmiş, apellyasiya instansiyası məhkəməsinin qərarı ləğv edilmiş, iş təkrar baxılması üçün apellyasiya instansiyası məhkəməsinə göndərilmişdir.

Kassasiya instansiyası məhkəməsi qərarını onunla əsaslandırılmışdır ki, apellyasiya instansiyası məhkəməsi iddiaçının 18 yaşına çatanadək sağlamlıq imkanlarının məhdudluğunun müəyyən edilməsi faktını, habelə iddiaçının hansı dövrlərdə sosial müavinət alması, sosial müavinətin hansı növünün təyin edilməsi məsələlərini, ona 18 yaşına çatanadək sağlamlıq imkanlarının məhdudluğu müəyyən olunmuş 18 yaşından yuxarı əlil kimi ailə başçısını itirməsinə görə əmək pensiyasının təyin edilməsi və sonradan həmin pensiyanın dayandırılması barədə cavabdehin dəlillərini kifayət qədər ətraflı araşdırmamışdır.

İşə təkrar baxılması üçün məhkəmə tərkibi yaranmadığından Gəncə Apellyasiya Məhkəməsi işi Şəki Apellyasiya Məhkəməsinə göndərmişdir.

Şəki Apellyasiya Məhkəməsinin İnzibati-İqtisadi Kollegiyasının 23 yanvar 2018-ci il tarixli qərarı ilə cavabdehin apellyasiya şikayəti təmin edilmiş, birinci instansiya məhkəməsinin qərarı ləğv edilərək, S.Eyyubovanın iddiası təmin olunmamışdır.

Ali Məhkəmənin İnzibati-İqtisadi Kollegiyasının 10 iyul 2018-ci il tarixli qərarı ilə S.Eyyubovanın kassasiya şikayəti təmin edilməmiş, apellyasiya instansiyası məhkəməsinin qərarı dəyişdirilmədən saxlanılmışdır.

S.Eyyubova Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsinə (bundan sonra – Konstitusiya Məhkəməsi) şikayətlə müraciət edərək Ali Məhkəmənin İnzibati-İqtisadi Kollegiyasının 10 iyul 2018-ci il tarixli qərarının Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına (bundan sonra – Konstitusiya) və qanunlarına uyğunluğunun yoxlanılmasını xahiş etmişdir.

Şikayət onunla əsaslandırılmışdır ki, kassasiya instansiyası məhkəməsi tərəfindən Azərbaycan Respublikası İnzibati Prosesual Məcəlləsinin (bundan sonra – İnzibati Prosesual Məcəllə) 91, 92.0.6 və 96.5-ci maddələri düzgün tətbiq edilmədiyindən onun Konstitusiyanın 38 və 60-cı maddələrində nəzərdə tutulmuş sosial təminat və məhkəmə müdafiəsi təminatı hüquqları pozulmuşdur.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu şikayətlə əlaqədar aşağıdakıları qeyd etməyi zəruri hesab edir.

Əsas sosial-iqtisadi hüquqlardan biri olan sosial təminat hüququ Konstitusiyanın 38-ci maddəsində təsbit olunmuşdur. Həmin maddənin I hissəsinə əsasən, hər kəsin sosial təminat hüququ vardır. Göstərilən maddənin III hissəsinə müvafiq olaraq, sosial təminat hüququ qanunla müəyyən edilmiş hallarda və hədlərdə pensiya almaq hüququnu da ehtiva edir. Pensiya hüququ sosial təminatın tərkib hissəsi və onun qanunla müəyyən olunmuş ən mühüm formasıdır.

Bilavasitə Konstitusiyanın 38-ci maddəsindən irəli gələn pozitiv öhdəliklərdən başqa, qanunverici özünün konstitusiya səlahiyyətləri çərçivəsində sosial təminatın konkret növünün məzmununu qanunlarda konkretləşdirmişdirsə, onun müdafiəsi də konstitusiya əhəmiyyəti qazanır. Şəxs tərəfindən sosial təminatın bu və ya digər növünün alınmasının qanunla müəyyən edilmiş şərtlərinə riayət edildikdə, dövlət onların realizəsinə təminat verməlidir (Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun “Əmək pensiyaları haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 37.3.4-cü maddəsinin Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına uyğunluğunun yoxlanılmasına dair 2014-cü il 14 noyabr tarixli Qərarı).

“Əmək pensiyaları haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun (bundan sonra – “Əmək pensiyaları haqqında” Qanun) 3.1-ci maddəsinə əsasən, Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları bu Qanunda göstərilən hallarda əmək pensiyası təminatı hüququna malikdirlər. Həmin Qanunun 4.1-ci maddəsinə görə bu Qanuna uyğun olaraq əmək pensiyasının yaşa görə əmək pensiyası, əlilliyə görə

əmək pensiyası və ailə başçısını itirməyə görə əmək pensiyası növləri müəyyən edilmişdir.

“Əmək pensiyaları haqqında” Qanunun 14.1.1.2-ci maddəsinə müvafiq olaraq, vəfat etmiş və ya həlak olmuş ailə başçısının öhdəsində olan (vəfat edənin tam təminatında olan və ya ondan özlərinin yaşayışı üçün daimi və əsas vəsait mənbəyi kimi kömək alan) şəxslərin 18 yaşına çatanaqədək sağlamlıq imkanlarının məhdudluğu müəyyən olunmuş 18 yaşından yuxarı əlilin ailə başçısını itirməyə görə əmək pensiyası hüququ vardır.

İşin məhkəmələr tərəfindən müəyyən edilmiş hallarından görüldüyü kimi, Qazax rayon Zəhmətkeş Deputatları Soveti İcraiyyə Komitəsinin nəzdində pensiya təyin edən komissiyanın 11 dekabr 1979-cu il tarixli protokolu ilə S.Eyyubovaya Sovet İttifaqı Kommunist Partiyasının Mərkəzi Komitəsinin və SSRİ Nazirlər Sovetinin 26 sentyabr 1976-cı il tarixli 093674 sayılı qərarına əsasən, uşaqılıqdan II qrup əlil kimi 11 dekabr 1979-cu il tarixindən 1 yanvar 1981-ci il tarixinədək 16 manat miqdarında aylıq pensiya təyin edilmişdir. Tovuz rayonlararası HƏEK-in 6 dekabr 1979-cu il tarixli qərarına əsasən, S.Eyyubova 21 yaşında uşaqılıqdan əlil hesab edilərək ona II qrup əlillik dərəcəsi verilmiş və hər ay üçün nağd olaraq ödənilməklə ömürlük pensiya təyin edilmişdir.

İşə əlavə olunmuş Tovuz rayonlararası HƏEK-in 29 dekabr 1986-cı il tarixli 014529 sayılı rəyindən görünür ki, 1958-ci il təvəllüdü S.Eyyubovaya müddətsiz II qrup əlillik dərəcəsi müəyyən edilmiş və əlilliyin səbəbi “uşaqılıqdan” qeyd edilərək o, əmək qabiliyyəti olmayan hesab edilmişdir.

Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun Qazax rayon şöbəsi tərəfindən iddiaçıya ünvanlanmış 18 mart 2013-cü il tarixli məktubda bildirilmişdir ki, “Əmək pensiyaları haqqında” Qanunun 14.1.1.2-ci maddəsinə əsasən, 18 yaşına çatanaqədək sağlamlıq imkanlarının məhdudluğu müəyyən olunmuş 18 yaşından yuxarı əlil uşaqların ailə başçısını itirməyə görə əmək pensiyası almaq hüququ vardır. 20 sentyabr 2012-ci il tarixində həmin şöbədə aparılan inventarizasiya zamanı işə aşkar olunmuşdur ki, S.Eyyubova 23 may 1958-ci il tarixində anadan olmaqla Tovuz rayonlararası HƏEK-in rəyinə əsasən 6 dekabr 1979-cu il tarixində, 21 yaşında uşaqılıqdan əlil hesab edilmişdir. Ona görə də 1 may 2012-ci il tarixində pensiya təyinatından imtina edilərək təyin olunmuş 85 manat əmək pensiyasının

ödənişi dayandırılmış, artıq ödənilmiş 340 manat vəsait tutularaq şöbənin bank hesabına köçürülmüş və sosial müavinətin davam etdirilməsi üçün müavinət işi Qazax rayon Əhalinin Sosial Müdafiəsi Mərkəzinə qaytarılmışdır.

Birinci instansiya məhkəməsi S.Eyyubovanın iddiasının təmin edilməsinin əsası kimi “Əmək pensiyaları haqqında” Qanunun 3.1, 4.1.2 və 14.1-ci maddələrinə istinad etmişdir. Məhkəmənin gəldiyi qənaətə görə, S.Eyyubovanın sağlamlıq imkanlarının məhdudluğu 21 yaşında müəyyən edilməsinə baxmayaraq, həmin əlillik sonradan qazanılmış deyil, anadan olduğu tarixdən mövcud olduğundan, həmçinin o, tək-tənha yaşadığından, valideyinləri vəfat edən günə kimi onların təqaüdü ilə dolandığından, hal-hazırda onların təqaüdlərinə maddi ehtiyacı olduğundan cavabdehin üzərinə öhdəliklərin qoyulmasını tələb etməkdə haqlı olmuşdur.

Şəki Apellyasiya Məhkəməsinin İnzibati-İqtisadi Kollegiyasının 6 oktyabr 2017-ci il tarixli qərarı ilə iş üzrə məhkəmə-tibbi ekspertizası təyin edilmiş, ekspertizanın aparılması Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi yanında Dövlət Tibbi-Sosial Ekspertiza və Reabilitasiya Xidməti nəzdindəki Ali Nəzarət Komissiyasına (bundan sonra – Komissiya) həvalə olunmuşdur.

Ekspertin qarşısında S.Eyyubovanın xəstəliyinin hansı yaş dövründən, uşaqlıqdan və ya yetkinlik yaşına çatdıqdan sonra yaranması, xəstəlik uşaqlıqdan yaranmışdırsa həmin vaxtdan onun əlilliyinə səbəb ola bilməsi və ya xəstəliyin sonradan inkişaf edərək 1979-cu ildə ona II qrup əlillik dərəcəsinin verildiyi vaxt əlillik səviyyəsinə çatması, S.Eyyubovanın uşaqlıqdan keçirilmiş polimelit xəstəliyindən sonra soltərəfli atrofik hemiparezin nəticəsində 18 yaşına çatana qədər sağlamlıq imkanları məhdud əlil hesab oluna bilməsinə dair suallar qoyulmuşdur.

Lakin Komissiya tərəfindən qaldırılan məsələlərin tibbi ekspertizanın səlahiyyətlərinə aid olmadığı bildirilərək göstərilmişdir ki, əlillik dərəcəsi, onun müddəti, səbəbi və əlillik təyin edilən vaxt şəxsin sağlamlıq imkanlarının məhdudlaşmış hesab edilməsi Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi yanında Dövlət Tibbi-Sosial Ekspertiza və Reabilitasiya Xidmətinə aiddir.

Şəki Apellyasiya Məhkəməsinin İnzibati-İqtisadi Kollegiyası Tovuz rayonlararası HƏEK-in 26 dekabr 1986-cı il tarixli rəyinə istinad edərək belə nəticəyə gəlmişdir ki, əlilliyin səbəbi uşaqlıqdan

qeyd edilsə də, işdə iddiaçının 18 yaşı tamam olana qədər sağlamlıq imkanlarının məhdudluğunun müəyyən edilməsinə dair mötəbər sübut olmamışdır. Məhkəmənin fikrincə, rəydə əlilliyin səbəbinin uşaqlıqdan qeyd edilməsi o anlama gəlmir ki, S.Eyyubova uşaqlıqdan II qrup əlil olmuşdur.

Bununla bağlı qeyd edilməlidir ki, apellyasiya şikayəti üzrə işə yenidən baxılmasının hədlərini nəzərdə tutan İnzibati Prosesual Məcəllənin 82-ci maddəsində göstərilir ki, apellyasiya instansiyası məhkəməsi mübahisə ilə bağlı işə şikayət həddində və hüquqi məsələlər, habelə sübutlar və faktlar (faktiki hallar) əsasında mahiyyəti üzrə tam həcmdə baxır. İnzibati-Prosesual Məcəllənin 12-ci maddəsi apellyasiya məhkəməsinin üzərinə mübahisənin düzgün həlli üçün nəinki proses iştirakçılarının təqdim etdikləri izahatları, ərizə və təklifləri, sübutları araşdırıb qiymətləndirmək, eyni zamanda öz təşəbbüsü ilə digər zəruri sübutları toplamaq vəzifəsini qoymuşdur.

İnzibati Prosesual Məcəllənin 82-ci maddəsinin təhlilindən göründüyü kimi, bu maddədə işə yeni təqdim olunmuş sübutlar (sübut etmə vasitələri) və faktlar (faktiki hallar) əsasında mahiyyət üzrə tam həcmdə baxılması göstərilmiş, eyni zamanda Məcəllənin işin hallarının araşdırılması prinsipini nəzərdə tutan 12-ci maddəsinə istinad edilmişdir (Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun “Azərbaycan Respublikası İnzibati Prosesual Məcəlləsinin 13-cü maddəsinin şərh edilməsinə dair” 2014-cü il 17 sentyabr tarixli Qərarı).

İnzibati Prosesual Məcəllənin 58.7-ci maddəsinə əsasən, sübutlar məhkəmə tərəfindən tam və hərtərəfli araşdırıldıqdan sonra qiymətləndirilir.

Lakin Şəki Apellyasiya Məhkəməsinin İnzibati-İqtisadi Kollegiyası ekspertin qarşısına qoyduğu sualların cavablandırılmamasına baxmayaraq sadəcə S.Eyyubovanın anadangəlmə əlil olmaqla əmək qabiliyyətinə malik olmasını təsdiqləyən yetərli tibbi sənədlərin mövcud olmamasına əsaslanmaqla iddianı rədd etmişdir. Şəki Apellyasiya Məhkəməsinin İnzibati-İqtisadi Kollegiyası tərəfindən S.Eyyubovanın sağlamlıq imkanlarının məhdudluğu barədə sənədlərə (Qazax rayon İkinci Şıxlı kənd icra nümayəndəliyi tərəfindən təsdiq edilmiş həmin kənd sakinlərinin iştirakı ilə tərtib edilmiş akta, Qazax rayon V.Musayev adına İkinci Şıxlı kənd tam orta məktəbi tərəfindən iddiaçı S.Eyyubovanın xəstəliyi ilə əlaqədar məktəb-

dən xaric edilməsi haqqında arayışa, Sumqayıt şəhər Bərpa Müalicəsi Xəstəxanasının stasionar xəstənin xəstəlik tarixçəsindən çıxarısa və digər sənədlərə (fotoşəkil və s.) isə heç bir hüquqi qiymət verilməmişdir.

Beləliklə, apellyasiya instansiyası məhkəməsi məhkəmələr tərəfindən sübut növü kimi qəbul edilmiş rəy və arayışları, təqdim edilmiş yeni sübutları İnzibati Prosesual Məcəllənin 12, 58.7 və 82-ci maddələrinə uyğun olaraq lazımı qaydada araşdırmamış və qiymətləndirməmişdir. Qeyd olunmalıdır ki, Ali Məhkəmənin İnzibati-İqtisadi Kollegiyasının 11 aprel 2017-ci il tarixli qərarı ilə məhz S.Eyubovanın 18 yaşına çatanadək sağlamlıq imkanlarının məhdudluğunun müəyyən edilməsi kifayət qədər ətraflı araşdırılmadığından apellyasiya instansiyası məhkəməsinin qərarı ləğv edilərək təkrar baxılması üçün həmin məhkəməyə göndərilmişdir.

Konstitusiyanın 60-cı maddəsinin I hissəsinə görə, hər kəsin hüquq və azadlıqlarının məhkəmədə müdafiəsinə təminat verilir.

Məhkəmə müdafiəsi hüququ əsas insan və vətəndaş hüquqları və azadlıqları sırasında olmaqla yanaşı, Konstitusiyada təsbit edilmiş digər hüquq və azadlıqların təminatı qismində də çıxış edir. Sözügedən hüquq yalnız məhkəməyə müraciətlə məhdudlaşmır, habelə pozulmuş hüquqları və azadlıqları səmərəli bərpa etmək iqtidarında olan ədalət mühakiməsini də nəzərdə tutur (Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun “Azərbaycan Respublikası Mülki Prosesual Məcəlləsinin 372-ci maddəsinin apellyasiya baxışının hədləri barədə müddələrinin həmin Məcəllənin 372.1 və 372.7-ci maddələrinin tələbləri baxımından şərh edilməsinə dair” 2011-ci il 5 dekabr tarixli Qərarı).

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumunun Qərarlarında dəfələrlə qeyd olunmuşdur ki, məhkəmə müdafiəsi hüququnun məzmunu, o cümlədən ədalətli məhkəmə qərarının qəbul edilməsini nəzərdə tutur (Viktor Ozerovun şikayəti üzrə 2011-ci il 15 aprel tarixli, “Azərbaycan Respublikası Mülki Prosesual Məcəlləsinin 231.1-ci maddəsinin bəzi müddələrinin şərh edilməsinə dair” 2015-ci il 22 may tarixli və s. Qərarlar). Qərarın ədalətliliyi isə onun əsaslandırılma dərəcəsindən asılı ola bilər.

İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin presedent hüququna müvafiq olaraq, “İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında” Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci bəndində təs-

bit edilən təminatlara məhkəmələrin öz qərarlarını yetərli dərəcədə əsaslandırmaq öhdəliyi daxildir. Əsaslandırılmış qərar, tərəflərə işlərinə həqiqətən baxıldığını göstərir. Milli məhkəmə tərəflərin təqdim etdiyi arqumentləri seçərkən və sübutları qəbul edərkən müəyyən mülahizə sərbəstliyinə malik olmasına baxmayaraq, qərarlarını əsaslandırmaqla öz hərəkətlərinə haqq qazandırmalıdır (H. Belçikaya qarşı iş üzrə 1987-ci il 30 noyabr tarixli Qərar, § 53; Suominen Finlandiyaya qarşı iş üzrə 2003-cü il 1 iyul tarixli Qərar, § 36-37). Tərəflərdən birinin təqdim etdiyi sübut prosesin nəticəsi üçün həlledici olduqda, məhkəmə ona xüsusi və aydın şəkildə ifadə edilmiş cavab verməlidir. Buna müvafiq olaraq, məhkəmələr tərəflərin əsas arqumentlərini diqqətlə araşdırmalıdır. (Ruiz Torija İspaniyaya qarşı iş üzrə 1994-cü il 9 dekabr tarixli Qərar, § 30; Buzescu Rumıniyaya qarşı iş üzrə 2005-ci il 24 may tarixli Qərar, § 67).

Konstitusiyanın 125-ci maddəsinin I və VII hissələrinə müvafiq olaraq, Azərbaycan Respublikasında məhkəmə hakimiyyətini ədalət mühakiməsi yolu ilə yalnız məhkəmələr həyata keçirirlər. Məhkəmə icraatı həqiqətin müəyyən edilməsini təmin etməlidir.

Konstitusiyanın 127-ci maddəsinin II və VII hissələrində ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsinin əsas prinsipləri kimi işlərə qərəzsiz, ədalətlə, tərəflərin hüquq bərabərliyinə, faktlara əsasən və qanuna müvafiq baxılması, məhkəmə icraatının çəkişmə prinsipi əsasında həyata keçirilməsi təsbit olunmuşdur.

Konstitusiyanın bu müddəalarına uyğun olaraq ədalət mühakiməsi hamının qanun və məhkəmə qarşısında bərabərliyi, işin hallarının araşdırılması prinsipi, məhkəmənin yardım etmək vəzifəsi, çəkişmə prinsipi və faktiki hallar əsasında həyata keçirilir. Məhkəmə proses iştirakçılarının izahatları, ərizə və təklifləri ilə, onların təqdim etdikləri sübutlarla və işdə olan digər materiallarla kifayətlənməyərək, mübahisənin düzgün həlli üçün əhəmiyyət kəsb edən bütün faktiki halları xidməti vəzifəsinə görə araşdırmağa borcludur. Məhkəmə qaldırılan iddialarda yol verilən formal xətalardan aradan qaldırılmasında, aydın olmayan iddia tələblərinin dəqiqləşdirilməsində, yanlış iddia növlərinin münasibləri ilə əvəz olunmasında, natamam faktiki məlumatların tamamlanmasında, eləcə də işin hallarının müəyyənləşdirilməsi və qiymətləndirilməsi baxımından əhəmiyyət kəsb edən izahatların təqdim olunmasında proses iştirakçılara yardım etməyə borcludur. İnzibati məhkəmə icraatı çəkişmə

(kontradiktor icraat) prinsipi əsasında həyata keçirilir. Sədrlik edən hakim bütün formal xətlərin aradan qaldırılmasına, qeyri-müəyyən ifadələrin aydınlaşdırılmasına, işin mahiyyəti üzrə vəsatətlərin verilməsinə, natamam faktiki məlumatların tamamlanmasına, prosesin sonrakı mərhələlərində işin hallarının tam müəyyənləşdirilməsi və obyektiv qiymətləndirilməsi üçün əhəmiyyət kəsb edən bütün yazılı izahatların təqdim olunmasına yardım etməlidir (İnzibati Prosesual Məcəllənin 12.1, 13, 15.1, 48.1-ci maddələri).

Digər tərəfdən, qanunvericiliklə kassasiya instansiyası məhkəməsinin məcburi olan göstərişlər vermək səlahiyyətinin müəyyənləşdirilməsinin məqsədlərindən biri apellyasiya məhkəməsinin aktlarının çıxarılması zamanı yol verilmiş səhvlərin işə apellyasiya qaydasında yenidən baxılarkən təkrarlanmasının qarşısının alınmasından ibarətdir. Kassasiya instansiyası məhkəməsi qanunun tətbiqinin düzgünlüyünü yoxlayarkən və onu təfsir edərkən yalnız iş üzrə buraxılan səhvləri düzəltmir, həmçinin məhkəmə təcrübəsini hüquq normalarının dəqiq və vahid qaydada tətbiq olunmasına istiqamətləndirir. Kassasiya instansiyası məhkəməsinin məhz bu cür hər tərəfli əsaslandırılmış göstərişlərinin məcburiliyi apellyasiya instansiyası məhkəməsinin üzərinə işin yeni baxışı zamanı bu göstərişlərə riayət etmək vəzifəsini qoyur. Apellyasiya instansiyası məhkəməsi tərəfindən kassasiya instansiyası məhkəməsinin məcburi göstərişlərinə riayət edilməməsi mübahisənin yanlış həllinə və apellyasiya instansiyası məhkəməsinin qərarına yenidən baxılmasına səbəb ola bilər. Belə olan halda, apellyasiya instansiyası məhkəməsinin qərarının yenidən baxılmasının əsasını həmin göstərişlərdə qeyd olunan və aradan qaldırılmayan qanun pozuntuları təşkil edir (Konstitusiyaya Məhkəməsi Plenumunun “Azərbaycan Respublikası Mülki Prosesual Məcəlləsinin 420-ci maddəsinin şərh edilməsinə dair” 2012-ci il 28 fevral tarixli Qərarı).

Azərbaycan Respublikası Mülki Prosesual Məcəlləsinin (bundan sonra – Mülki Prosesual Məcəllə) 420-ci maddəsinə oxşar norma İnzibati Prosesual Məcəllədə də nəzərdə tutulmuşdur. Belə ki, İnzibati Prosesual Məcəllənin 96.11-ci maddəsinə görə, mübahisə edilən qərarla bağlı Ali Məhkəmənin hüquqi mövqeyi apellyasiya instansiyası məhkəmələri üçün məcburidir.

Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu hesab etmişdir ki, Mülki Prosesual Məcəllənin 420-ci maddəsi ilə bağlı formalaşdırdığı hüqu-

qi mövqeləri İnzibati Prosesual Məcəllənin 96-cı maddəsinin tətbiqi zamanı da nəzərə alınmalıdır (Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun “Qara-Qaya” Assosiasiyasının şikayəti üzrə 2016-cı il 11 oktyabr tarixli Qərarı).

Şəki Apellyasiya Məhkəməsinin İnzibati-İqtisadi Kollegiyası isə Ali Məhkəmənin İnzibati-İqtisadi Kollegiyasının 11 aprel 2017-ci il tarixli qərarında əks olunmuş göstərişlərini icra etməmiş, inzibati prosesual qanunvericiliyin tələblərinə əməl etməyərək mübahisənin qanuni və ədalətli həll edilməsi üçün lazımı tədbirləri görməmişdir.

Belə ki, işə təkrar baxan Şəki Apellyasiya Məhkəməsi Əmək və Əhəlinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi yanında Dövlət Tibbi-Sosial Ekspertiza və Reabilitasiya Xidmətinin ekspert rəyini əldə etmədən aparılan araşdırmaların heç bir nəticə vermədiyi qənaətinə gələrək hesab etmişdir ki, S.Eyyubovanın anadangəlmə əlil olmaqla əmək qabiliyyətinə malik olmamasını müəyyən etmək mümkün olmamışdır.

İnzibati prosesual qanunvericiliyə müvafiq olaraq, apellyasiya instansiyası məhkəməsində icraat zamanı yol verilmiş ciddi prosesual pozuntular səbəbindən əhəmiyyətli sayda və ya geniş həcmdə sübutların araşdırılması tələb olunduqda, Ali Məhkəmə mübahisə edilən qərarı ləğv edir və işi təkrar baxılması üçün müvafiq apellyasiya məhkəməsinə göndərməyə haqlıdır (İnzibati Prosesual Məcəllənin 96.5-ci maddəsi).

Lakin Ali Məhkəmənin İnzibati-İqtisadi Kollegiyası 10 iyul 2018-ci il tarixli qərarı ilə həmin işə yenidən baxaraq apellyasiya instansiyası məhkəməsi tərəfindən kassasiya instansiyası məhkəməsinin məcburi xarakter daşıyan göstərişlərinin yerinə yetirilmədiyini, işə prosesual hüquq normalarına əməl edilmədən baxıldığını nəzərə almayaraq Şəki Apellyasiya Məhkəməsinin İnzibati-İqtisadi Kollegiyasının 23 yanvar 2018-ci il tarixli qərarını dəyişdirmədən saxlamışdır.

Bununla da Ali Məhkəmənin İnzibati-İqtisadi Kollegiyası İnzibati Prosesual Məcəllənin 12, 58.7, 82 və 96.5-ci maddələrinin tələblərinə əməl etməmiş, nəticədə S.Eyyubovanın Konstitusiyanın 38-ci maddəsinin I və III hissələrində, eləcə də 60-cı maddəsinin I hissəsində təsbit olunmuş sosial təminat və hüquq və azadlıqların məhkəmə müdafiəsi hüquqları pozulmuşdur.

Yuxarıda göstərilənlərə əsasən Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu belə nəticəyə gəlir ki, S.Eyyubovanın Dövlət Sosial Müdafiə

Fondunun Qazax rayon şöbəsinə qarşı qərarın ləğv edilməsi, pensiyanın təyin edilməsi və ödənilməmiş pensiyanın birdəfəlik ödənilməsi öhdəliklərinin cavabdehin üzərinə qoyulması tələbinə dair iş üzrə Ali Məhkəmənin İnzibati-İqtisadi Kollegiyasının 10 iyul 2018-ci il tarixli qərarı Konstitusiyanın 38-ci maddəsinin I və III hissələrinə və 60-cı maddəsinin I hissəsinə, İnzibati Prosesual Məcəllənin 12, 58.7, 82 və 96.5-ci maddələrinə uyğun olmadığından qüvvədən düşmüş hesab edilməlidir. İşə bu Qərarda əks olunmuş hüquqi mövqelərə uyğun olaraq Azərbaycan Respublikasının inzibati və mülki prosesual qanunvericiliyi ilə müəyyən olunmuş qaydada və müddətdə yenidən baxılmalıdır.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin V və IX hissələrini, “Konstitusiya Məhkəməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 52, 62, 63, 65-67 və 69-cu maddələrini rəhbər tutaraq, Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu

QƏRARA ALDI:

1. Solmaz Eyyubovanın Azərbaycan Respublikası Əmək və Əhəlinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi yanında Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun Qazax rayon şöbəsinə qarşı qərarın ləğv edilməsi, pensiyanın təyin edilməsi və ödənilməmiş pensiyanın birdəfəlik ödənilməsi öhdəliklərinin cavabdehin üzərinə qoyulması tələbinə dair iş üzrə Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin İnzibati-İqtisadi Kollegiyasının 10 iyul 2018-ci il tarixli qərarı Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 38-ci maddəsinin I və III hissələrinə və 60-cı maddəsinin I hissəsinə, Azərbaycan Respublikası İnzibati Prosesual Məcəlləsinin 12, 58.7, 82 və 96.5-ci maddələrinə uyğun olmadığından qüvvədən düşmüş hesab edilsin. İşə bu Qərarda əks olunmuş hüquqi mövqelərə uyğun olaraq Azərbaycan Respublikasının inzibati və mülki prosesual qanunvericiliyi ilə müəyyən olunmuş qaydada və müddətdə yenidən baxılsın.

2. Qərar dərc olunduğu gündən qüvvəyə minir.

3. Qərar “Azərbaycan”, “Respublika”, “Xalq qəzeti”, “Bakinski raboçi” qəzetlərində, “Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Məlumatı”nda dərc edilsin.

4. Qərar qətidir, heç bir orqan və ya şəxs tərəfindən ləğv edilə, dəyişdirilə və ya rəsmi təfsir edilə bilməz.

ИМЕНЕМ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

ПОСТАНОВЛЕНИЕ ПЛЕНУМА КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

О проверке соответствия постановления Административно-экономической коллегии Верховного суда Азербайджанской Республики от 10 июля 2018 года Конституции и законам Азербайджанской Республики по жалобе С.Эйюбовой

21 января 2020 года

город Баку

Пленум Конституционного суда Азербайджанской Республики в составе Фархада Абдуллаева (председатель), Соны Салмановой, Судабы Гасановой, Ровшана Исмаилова (судья-докладчик), Джейхуна Гараджаева, Махира Мурадова, Исы Наджафова и Кямрана Шафиева,

с участием секретаря суда Фараида Алиева,
представителя заявителя Солмаз Эйюбовой – Товуза Эйюбова,

специалиста – заведующего отделом правового обеспечения и работы с человеческими ресурсами аппарата Государственного фонда социальной защиты при Министерстве труда и социальной защиты населения Азербайджанской Республики Нилюфер Насибли,

в соответствии с частью V статьи 130 Конституции Азербайджанской Республики, рассмотрел в открытом судебном заседании в порядке конституционного судопроизводства конституционное дело о проверке соответствия постановления Административно-экономической коллегии Верховного суда Азербайджанской Республики от 10 июля 2018 года Консти-

туции и законам Азербайджанской Республики по жалобе С.Эйюбовой.

Заслушав доклад судьи Р.Исмаилова по делу, выступления представителя заявителя и специалиста, изучив и обсудив материалы дела, Пленум Конституционного суда Азербайджанской Республики

У С Т А Н О В И Л:

С.Эйюбова обратилась в Гянджинский Административно-экономический суд с исковым заявлением против Газахского районного отдела Государственного фонда социальной защиты при Министерстве труда и социальной защиты населения Азербайджанской Республики (далее Газахский районный отдел Государственного фонда социальной защиты) с требованием о возложении на ответчика обязанностей по отмене решения, назначению пенсии и единовременной выплате невыплаченной пенсии.

С.Эйюбова обосновала исковое требование тем, что протоколом комиссии по назначению пенсий при Исполнительном комитете Совета депутатов трудящихся Газахского района № 4/229 от 11 декабря 1979 года ей как инвалиду II группы с детства на основании постановления Центрального комитета Коммунистической партии Советского Союза и Совета Министров ССР от 26 сентября 1976 года с 11 декабря 1979 по 1 января 1981 года была назначена ежемесячная пенсия в размере 16 рублей.

На основании решения от 6 декабря 1979 года Товузской межрайонной врачебно-трудовой экспертной комиссии Министерства социального обеспечения Азербайджанской ССР (далее – Товузская межрайонная ВТЭК) С.Эйюбова в 21 год была признана инвалидом с детства, ей присвоена II группа инвалидности, назначена пожизненная ежемесячная пенсия с выплатой наличными. То есть хотя степень ее инвалидности была определена в 1979 году, тем не менее, данным решением установлено возникновение инвалидности с детства. Однако по причине правовой неграмотности родителей с момента возник-

новения права по настоящее время никакой пенсии она не получала.

Также, С.Эйюбова, будучи инвалидом II группы, находилась на иждивении родителей, отец умер 27 декабря 2007 года, а мать 4 декабря 2011 года. В мае 2012 года после обращения в Газахский районный отдел Государственного фонда социальной защиты с заявлением о назначении ей пенсии матери выяснилось, что выплата пенсии С.Эйюбовой, приостановлена без всякого уведомления.

Следует отметить, С.Эйюбова сначала обратилась в 2013 году с указанным иском в Гянджинский административно-экономический суд, определением данного суда от 9 сентября 2013 года иск был признан неприемлемым. Поданные истцом апелляционные и кассационные жалобы на данное определение неоднократно рассматривались судами апелляционной и кассационной инстанций, в итоге иск С.Эйюбовой был направлен для рассмотрения по существу в Гянджинский административно-экономический суд.

Решением Гянджинского административно-экономического суда от 30 сентября 2016 года исковое заявление было удовлетворено.

Решением Административно-экономической коллегии Гянджинского апелляционного суда от 14 декабря 2016 года апелляционная жалоба ответчика не была удовлетворена и решение суда первой инстанции оставлено без изменения.

Постановлением Административно-экономической коллегии Верховного суда Азербайджанской Республики (далее Административно-экономическая коллегия Верховного суда) от 11 апреля 2017 года кассационная жалоба ответчика была частично удовлетворена, решение суда апелляционной инстанции отменено, дело направлено в суд апелляционной инстанции для повторного рассмотрения.

Суд кассационной инстанции обосновал свое решение тем, что суд апелляционной инстанции недостаточно изучил факт установления ограниченных возможностей здоровья истца по достижении 18 летнего возраста, а также вопросы о том, в какой

период истец получала социальное пособие, какой вид социального пособия был назначен, доводы ответчика относительно назначения ей пенсии по случаю потери кормильца, как инвалиду старше 18 летнего возраста, ограниченность возможностей здоровья которого была установлена до 18 летнего возраста, и приостановления в дальнейшем данной пенсии.

Ввиду несформированности состава суда для повторного рассмотрения Гянджинский апелляционный суд направил дело в Шекинский апелляционный суд.

Решением Административно-экономической коллегии Шекинского апелляционного суда от 23 января 2018 года апелляционная жалоба ответчика была удовлетворена, решение суда первой инстанции отменено, иск С.Эйюбовой не удовлетворен.

Постановлением Административно-экономической коллегии Верховного суда от 10 июля 2018 года кассационная жалоба С.Эйюбовой, не была удовлетворена решение суда апелляционной инстанции оставлено без изменения.

С.Эйюбова обратившись с жалобой в Конституционный суд Азербайджанской Республики (далее Конституционный суд) просила проверить соответствие постановления Административно-экономической коллегии Верховного суда от 10 июля 2018 года Конституции и законам Азербайджанской Республики (далее Конституция).

Жалоба была обоснована тем, что суд кассационной инстанции, неверно применил статьи 91, 92.0.6 и 96.5 Административно-процессуального кодекса Азербайджанской Республики (далее Административно-процессуальный кодекс), в результате чего было нарушено ее право на социальное обеспечение и гарантию судебной защиты, предусмотренные статьями 38 и 60 Конституции.

В связи с жалобой Пленум Конституционного суда считает необходимым отметить следующее.

Право на социальное обеспечение, являющееся одним из основных социально-экономических прав, закреплено в статье 38 Конституции. На основании части I данной статьи каждый имеет право на социальное обеспечение. В соответствии с

частью III указанной статьи право на социальное обеспечение в установленных законом случаях и пределах также включает право на получение пенсии. Право на пенсию является составной частью социального обеспечения и установленной законом его важнейшей формой.

Если законодатель помимо позитивных обязательств, вытекающих из статьи 38 Конституции, в рамках своих конституционных полномочий конкретизировал в законах содержание конкретного вида социального обеспечения, то его защита также представляет конституционное значение. При соблюдении установленных законом условий получения лицом того или иного вида социального обеспечения государство должно гарантировать их реализацию (Постановление Пленума Конституционного суда Азербайджанской Республики о проверке соответствия статьи 37.3.4 Закона Азербайджанской Республики “О трудовых пенсиях” Конституции Азербайджанской Республики от 14 ноября 2014 года).

На основании статьи 3.1 Закона Азербайджанской Республики “О трудовых пенсиях” (далее закон “О трудовых пенсиях”) граждане Азербайджанской Республики обладают правом на обеспечение трудовой пенсией в случаях, указанных в настоящем Законе. Согласно статье 4.1 этого закона в соответствии с этим Законом устанавливаются виды трудовых пенсий по возрасту, по инвалидности, по случаю потери кормильца.

В соответствии со статьей 14.1.1.2 Закона “О трудовых пенсиях” право на трудовую пенсию по случаю потери кормильца имеет инвалид старше 18 лет, лица ограниченность возможностей здоровья которых была установлена до достижения 18 летнего возраста, находившихся на иждивении умершего или погибшего главы семьи, (находившихся на полном обеспечении умершего или получавших от него помощь в качестве постоянного и основного источника средств существования).

Как видно из обстоятельств дела, установленных судами, протоколом комиссии по назначению пенсии при Исполнительном комитете Совета депутатов трудящихся Газахского района от 11 декабря 1979 года С.Эйюбовой с

11 декабря 1979 по 1 января 1981 года как инвалиду с детства II группы на основании постановления Центрального Комитета Коммунистической партии Советского Союза и Совета Министров ССР номер 093674 от 26 сентября 1976 года была назначена ежемесячная пенсия в размере 16 рублей. На основании решения Товузской межрайонной ВТЭК от 6 декабря 1979 года С.Эйюбова, в 21 год была признана инвалидом с детства, ей присвоена II группа инвалидности и назначена пожизненная ежемесячная пенсия, выплатой наличными.

Как видно из приложенного к делу заключения Товузской межрайонной ВТЭК номер 014529 от 29 декабря 1986 года, С.Эйюбовой, 1958 года рождения, была присвоена II группа бессрочной инвалидности, в качестве причины инвалидности отмечено “с детства”, она признана нетрудоспособной.

В письме, от 18 марта 2013 года адресованном истцу Государственным фондом социальной защиты Газахского района, сообщается, что на основании статьи 14.1.1.2 Закона “О трудовых пенсиях” дети инвалиды старше 18 лет, ограниченность возможностей здоровья которых была установлена до достижения 18 летнего возраста имеют право на получение трудовой пенсии по случаю потери кормильца. В ходе инвентаризации проведенной в данном отделе 20 сентября 2012 года выяснилось, что на основании заключения Товузской межрайонной ВТЭК С.Эйюбова, 23 мая 1958 года рождения, была признана инвалидом с детства 6 декабря 1979 года в возрасте 21 года. Поэтому 1 мая 2012 года было отказано в назначении пенсии, выплата назначенной пенсии в размере 85 манат приостановлена, излишне выплаченные средства на сумму 340 манатов удержаны и перечислены на банковский счет отдела, а дело о пособии возвращено в Центр социальной защиты населения Газахского района для продолжения получения социального пособия.

Суд первой инстанции в качестве основания для удовлетворения иска сослался на статьи 3.1, 4.1.2, 14.1 Закона “О трудовых пенсиях”. Согласно выводу, к которому пришел суд, несмотря на то, что ограниченность возможностей здоровья

С.Эйюбовой была установлена в возрасте 21 года, тем не менее, эта инвалидность является не приобретенной, а врожденной, кроме того она, живет одна, а до смерти родителей, жила на их пенсию и в настоящее время испытывает материальную необходимость в их пенсии, поэтому была права требуя возложения обязанностей на ответчика.

Определением Административно-экономической коллегии Шекинского апелляционного суда от 6 октября 2017 года была назначена судебно-медицинская экспертиза по делу, проведение экспертизы поручено Высшей контрольной комиссии при Государственной службе медико-социальной экспертизы и реабилитации при Министерстве труда и социальной защиты населения (далее – Комиссия).

Перед экспертом были поставлены вопросы в каком возрасте возникла болезнь С.Эйюбовой, в детстве или по достижении совершеннолетия; если она возникла в детстве, то могла ли стать причиной инвалидности с того времени или болезнь прогрессировала впоследствии и достигла уровня инвалидности в 1979 году когда ей была присвоена II группа инвалидности, может ли С.Эйюбова быть признана инвалидом с ограниченными возможностями здоровья до достижения 18 летнего возраста в результате левостороннего атрофического гемипареза после перенесенного в детстве полиомиелита.

Однако, было отмечено, что поставленные комиссией вопросы, не относятся к компетенции медицинской экспертизы, указано, что установление степени инвалидности, ее срока, причины и признание ограниченности возможностей здоровья лица при назначении инвалидности, относятся к компетенции Государственной службы медико-социальной экспертизы и реабилитации при Министерстве труда и социальной защиты населения.

Административно-экономическая коллегия Шекинского апелляционного суда, ссылаясь на заключение Товузской межрайонной ВТЭК от 26 декабря 1986 года, пришла к такому выводу, что хотя в качестве причины отмечена инвалидность с детства, тем не менее в деле нет веских доказательств установ-

ления ограниченности возможностей здоровья до достижения истцом 18 летнего возраста. По мнению суда несмотря на то, что в заключении, в качестве причины указана инвалидность с детства, это не означает, что С.Эйюбова с детства являлась инвалидом II группы.

В связи с этим следует отметить, что в статье 82 Административно-процессуального кодекса, предусматривающей границы пересмотра дела по апелляционной жалобе, указано, что суд апелляционной инстанции рассматривает дело, связанное со спором, в полном объеме по существу в пределах жалобы и на основании правовых вопросов, а также доказательств и фактов (фактических обстоятельств). Статья 12 Административно-процессуального кодекса обязала суд апелляционной инстанции, не ограничиваясь объяснениями, заявлениями и предложениями, доказательствами участников процесса по собственной инициативе собирать другие необходимые доказательства для правильного разрешения спора.

Как видно из анализа статьи 82 Административно-процессуального кодекса, в данной статье указано рассмотрение дела в полном объеме по существу, на основании представленных новых доказательств (средств доказывания) и фактов (фактических обстоятельств), а также сделана ссылка на статью 12 данного Кодекса, предусматривающую принцип исследования обстоятельств дела (Постановление Пленума Конституционного суда “О толковании статьи 13 Административно-процессуального кодекса Азербайджанской Республики” от 17 сентября 2014 года).

На основании статьи 58.7 Административно-процессуального кодекса доказательства оцениваются после полного и всестороннего исследования их судом.

Однако Административно-экономическая коллегия Шекинского апелляционного суда, несмотря на отсутствие ответов на поставленные перед экспертом вопросы, отклонила иск ссылаясь просто на отсутствие достаточных медицинских документов, подтверждающих трудоспособность С.Эйюбовой, при врожденной инвалидности. При этом Административно-экономическая коллегия Шекинского апелляционного суда не дала никакой правовой

оценки документам об ограниченности возможностей здоровья С.Эйюбовой (акту, составленному при участии жителей села Шихлы-2 Газахского района, заверенному исполнительным представителем данного села, справке, выданной полной средней школой имени В.Мусаева села Шихлы-2 Газахского района об исключении С.Эйюбовой из школы в связи с болезнью, выписке из истории болезни стационарного больного больницы восстановительного лечения города Сумгайыта и другим документам (снимкам и пр.)).

Таким образом, суд апелляционной инстанции не расследовал и не дал оценку в надлежащем порядке в соответствии со статьями 12, 58.7 и 82 Административно-процессуального кодекса принятым судами в качестве доказательств заключения и справки, представленные новые доказательства. Следует отметить, что именно из-за недостаточного исследования установления ограниченности возможностей здоровья С.Эйюбовой до достижения 18 летнего возраста постановлением Административно-экономической коллегии Верховного суда от 11 апреля 2017 года решение суда апелляционной инстанции было отменено и направлено в тот же суд для повторного рассмотрения.

Согласно части I статьи 60 Конституции каждому гарантируется защита прав и свобод в суде.

Право на судебную защиту, находясь в числе основных прав и свобод человека и гражданина, выступает также в качестве гарантии других прав и свобод, закрепленных в Конституции. Упомянутое право не ограничивается только обращением в суд, оно также предусматривает правосудие, способное эффективно восстановить нарушенные права и свободы (Постановление Пленума Конституционного суда Азербайджанской Республики от 5 декабря 2011 года).

В постановлениях Пленума Конституционного суда неоднократно отмечалось, что содержание права на судебную защиту предусматривает в том числе принятие справедливого судебного решения (постановления по жалобе Виктора Озерова от 15 апреля 2011 года, “О толковании некоторых положений статьи

231.1 Гражданского процессуального кодекса Азербайджанской Республики” от 22 мая 2015 года и др.). Справедливость решения может зависеть от степени его обоснованности.

В соответствии с прецедентным правом Европейского суда по правам человека, гарантии, закрепленные в пункте 1 статьи 6 Конвенции “О защите прав человека и основных свобод”, включают и обязательство судов на достаточном уровне обосновывать свои решения. Мотивированное решение показывает сторонам действительное рассмотрение дела. Национальные суды, выбрав предоставленные сторонами аргументы и приняв доказательства, несмотря на обладание свободой мнения, обосновывая решения оправдывают свои действия (X. против Бельгии Решение от 30 ноября 1987 § 53; Суоминен против Финляндии Решение от 1 июля 2003 года § 36-37). Если доказательство, представленное одной из сторон, является решающим для результата процесса, то суд отвечает за его особую и четкую трактовку. В соответствии с этим, суды должны тщательно исследовать основные аргументы сторон (Руис Ториха против Испании Решение от 9 декабря 1994 года § 30; Бузеску против Румынии Решение 24 мая 2005 года, § 67).

В соответствии с частями I и VII статьи 125 Конституции судебную власть в Азербайджанской Республике осуществляют посредством правосудия только суды. Судопроизводство должно обеспечивать установление истины.

В частях II и VII статьи 127 Конституции в качестве основных принципов осуществления правосудия закреплено, что судьи рассматривают дела беспристрастно, справедливо, соблюдая юридическое равноправие сторон, на основе фактов и в соответствии с законом, что судопроизводство осуществляется на основе принципа состязательности.

В соответствии с этими положениями Конституции правосудие осуществляется на основе равенства всех перед законом и судом, принципа исследования обстоятельств дела, обязанности суда оказывать содействие, принципа состязательности и фактических обстоятельств. Суд, не ограничиваясь объяснениями, заявлениями и предложениями участников процесса, представ-

ленными ими доказательствами и другими материалами, содержащимися в деле, обязан, исходя из своего служебного положения, исследовать все фактические обстоятельства дела, имеющие значение для правильного разрешения спора. Суд обязан оказывать содействие участникам процесса в устранении допущенных в исках формальных нарушений, уточнении неясных исковых требований, замене ошибочных видов иска более подходящими, дополнении неполных фактических данных, а также в представлении объяснений, имеющих значение для определения и оценки обстоятельств дела. Административное судопроизводство осуществляется на основе принципа противоречия (контрадикторного производства). Председательствующий судья обязан оказывать содействие в устранении всех формальных нарушений, выяснении неясных выражений, подаче ходатайств по существу дела, дополнении неполных фактических данных, представлении всех письменных объяснений, имеющих значение для полного определения и объективной оценки обстоятельств дела на всех последующих стадиях процесса (статьи 12.1, 13, 15.1, 48.1 Административно-процессуального кодекса).

С другой стороны, одна из целей определения законодательством полномочий суда кассационной инстанции давать обязательные указания, состоит в предотвращении повторения ошибок допущенных при вынесении актов апелляционного суда при повторном рассмотрении дела в апелляционном порядке. Суд кассационной инстанции, при проверке правильности применения закона и его толковании не только исправляет допущенные по делу ошибки, но и направляет судебную практику к четкому и единому порядку применения норм права. Необходимость соблюдения именно таких всесторонне обоснованных указаний суда кассационной инстанции обязывает суд апелляционной инстанции при повторном рассмотрении дела соблюдать эти указания. Несоблюдение судом апелляционной инстанции обязательных указаний суда кассационной инстанции может привести к ошибочному разрешению спора и повторному рассмотрению дела судом апелляционной инстан-

ции. В таком случае, основанием для повторного рассмотрения решения суда апелляционной инстанции являются отмеченные в этих указаниях и не устраненные нарушения закона. (Постановление Пленума Конституционного суда “О толковании статьи 420 Гражданского процессуального кодекса Азербайджанской Республики” от 28 февраля 2012 года).

Норма схожая со статьей 420 Гражданского процессуального кодекса Азербайджанской Республики (далее Гражданский процессуальный кодекс) есть и в Административно-процессуальном кодексе. Так, согласно статье 96.11 Административно-процессуального кодекса правовая позиция Верховного суда в отношении оспариваемого решения является обязательной для судов апелляционной инстанции.

Пленум Конституционного суда считает, что правовые позиции сформированные, в связи со статьей 420 Гражданского процессуального кодекса, должны учитываться также при применении статьи 96 Административно-процессуального кодекса (Постановление Пленума Конституционного суда от 11 октября 2016 года по жалобе ассоциации “Гара-Гая”).

Однако Административно-экономическая коллегия Шекинского апелляционного суда не выполнила указания отраженные в постановлении Административно-экономической коллегии Верховного суда от 11 апреля 2017 года, не соблюдая требований административно-процессуального законодательства, не приняла надлежащих мер для законного и справедливого разрешения спора.

Повторно рассмотревший дело Шекинский апелляционный суд, не получив заключения эксперта Государственной службы медико-социальной экспертизы и реабилитации при Министерстве труда и социальной защиты населения, пришел к выводу, что проведенные расследования не дали никаких результатов, и посчитал, что установление нетрудоспособности С.Эйюбовой, при врожденной инвалидности не представляется возможным.

В соответствии с административно-процессуальным законодательством, в случае необходимости исследования значитель-

ного количества или большого объема доказательств по причине серьезных процессуальных нарушений, допущенных во время производства в суде апелляционной инстанции Верховный суд вправе отменить обжалованное судебное решение и направить дело в соответствующий суд апелляционной инстанции для повторного рассмотрения (статья 96.5 Административно-процессуального кодекса).

Однако, Административно-экономическая коллегия Верховного суда постановлением от 10 июля 2018 года при повторном рассмотрении дела, не учитывая невыполнение судом апелляционной инстанции указаний суда кассационной инстанции, носящих обязательный характер и рассмотрение дела без соблюдения норм процессуального права, оставила решение Административно-экономической коллегии Шекинского апелляционного суда от 23 января 2018 года без изменения.

Тем самым Административно-экономическая коллегия Верховного суда, не выполнила требований статей 12, 58.7, 82 и 96.5 Административно-процессуального кодекса, в результате чего были нарушены, закрепленные частями I и III статьи 38, а также частью I статьи 60 Конституции права С.Эйюбовой, на социальное обеспечение и судебную защиту своих прав и свобод.

На основании вышесказанного Пленум Конституционного суда приходит к такому выводу, что из-за несоответствия Постановления Административно-экономической коллегии Верховного суда по делу о требовании С.Эйюбовой к Казахскому районному отделу Государственного фонда социальной защиты о возложении на ответчика обязанностей по отмене решения, назначению пенсии и единовременной выплате, невыплаченной пенсии от 10 июля 2018 года частям I и III статьи 38, части I статьи 60 Конституции, статьям 12, 58.7, 82 и 96.5 Административно-процессуального кодекса оно должно быть признано утратившим силу. Дело необходимо пересмотреть в соответствии с правовыми позициями, отраженными в настоящем Постановлении в порядке и сроки, установленные

административным и гражданско-процессуальным законодательством Азербайджанской Республики.

Руководствуясь частями V и IX статьи 130 Конституции Азербайджанской Республики, статьями 52, 62, 63, 65-67 и 69 Закона Азербайджанской Республики “О Конституционном суде”, Пленум Конституционного суда

ПОСТАНОВИЛ:

1. Из-за несоответствия постановления Административно-экономической коллегии Верховного суда Азербайджанской Республики по делу о требовании Солмаз Эйюбовой к Газахскому районному отделу Государственного фонда социальной защиты при Министерстве труда и социальной защиты населения Азербайджанской Республики, о возложении на ответчика обязанностей по отмене решения, назначению пенсии и единовременной выплате невыплаченной пенсии от 10 июля 2018 года частям I и III статьи 38, части I статьи 60 Конституции Азербайджанской Республики, статьям 12, 58.7, 82 и 96.5 Административно-процессуального кодекса Азербайджанской Республики считать его утратившим силу. Дело пересмотреть в соответствии с правовыми позициями, отраженными в настоящем Постановлении, в порядке и сроки, установленные административным и гражданско-процессуальным законодательством Азербайджанской Республики.

2. Постановление вступает в силу со дня опубликования

3. Постановление опубликовать в газетах “Азербайджан”, “Республика”, “Халг газети”, “Бакинский рабочий” и “Вестнике Конституционного суда Азербайджанской Республики”.

4. Постановление является окончательным и не может быть отменено, изменено или официально истолковано ни одним органом или лицом.

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI ADINDAN

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI KONSTITUSIYA
MƏHKƏMƏSİ PLENUMUNUN
Q Ə R A R I**

**Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin
1134, 1146 və 1252-ci maddələrinin
bəzi müddələrinin şərh edilməsinə dair**

24 fevral 2020-ci il

Bakı şəhəri

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu Fərhad Abdullayev (sədr), Sona Salmanova (məruzəçi-hakim), Südabə Həsənova, Rövşən İsmayılov, Ceyhun Qaracayev, Rafael Qvaladze, Mahir Muradov, İsa Nəcəfov və Kamran Şəfiyevdən ibarət tərkibdə,

məhkəmə katibi Vüqar Zeynalovun,

maraqlı subyektlərin nümayəndələri Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin hakimi İlqar Dəmirov və Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi Aparatının İqtisadi qanunvericilik şöbəsinin baş məsləhətçisi Fərid Hacıyevin,

ekspert hüquq üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Bağır Əsədovun,

mütəxəssis Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin hakimi İkrəm Şirinovun iştirakı ilə,

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin VI hissəsinə müvafiq olaraq xüsusi konstitusiyaya icraatı qaydasında açıq məhkəmə iclasında Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Mülki Kollegiyasının müraciəti əsasında Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 1134, 1146 və 1252-ci maddələrinin bəzi müddələrinin şərh edilməsinə dair konstitusiyaya işinə baxdı.

İş üzrə hakim S.Salmanovanın məruzəsini, maraqlı subyektlərin nümayəndələrinin və mütəxəssisin çıxışlarını, ekspertin rəyini dinləyib, iş materiallarını araşdırıb müzakirə edərək, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu

MÜƏYYƏN ETDİ:

Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Mülki Kollegiyası (bundan sonra – Ali Məhkəmənin Mülki Kollegiyası) Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyaya Məhkəməsinə (bundan sonra – Konstitusiyaya Məhkəməsi) müraciət edərək Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin (bundan sonra – Mülki Məcəllə) 1252-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş irsi transmissiya ilə bağlı hüquqi normanın düzgün tətbiq olunması üçün həmin Məcəllənin 1134, 1146 və 1252-ci maddələrinin şərh edilməsini xahiş etmişdir.

Müraciətdən görünür ki, Y.Salahov cavabdehlər Ə.Əkbərov və Bakı şəhəri 53 saylı Notariat Kontoruna qarşı iddia ərizəsi ilə Bakı şəhəri Yasamal Rayon Məhkəməsinə müraciət edərək mərhum qızı L.Salahovadan miras qalmış Bakı şəhəri Z.Xəlilov küçəsi ev 35a ünvanında yerləşən 43 saylı və Bakı şəhəri 20 Yanvar küçəsi ev 40 ünvanında yerləşən 73 saylı mənzillərin miras əmlak kimi onun tərəfindən qəbul edilməsi faktının müəyyən olunması, həmin mənzillərin 1/2 hissəsi üzərində onun, 1/2 hissəsi üzərində isə Y.Əkbərovun miras payının müəyyən olunması və buna dair vərəsəlik şəhadətnaməsinin verilməsi barədə qətnamə qəbul edilməsini xahiş etmişdir.

Həmçinin Ə.Əkbərov və Y.Əkbərov (onun adından qanuni nümayəndəsi olaraq Ə.Əkbərov) cavabdehlər Y.Salahov və Bakı şəhəri 53 saylı Notariat Kontoruna qarşı qarşılıqlı iddia ərizəsi verərək Bakı şəhəri Z.Xəlilov küçəsi ev 35a ünvanında yerləşən 43 saylı mənzilin 5/12 hissəsinə Ə.Əkbərovun, 2/12 hissəsinə Y.Salahovun, 5/12 hissəsinə Y.Əkbərovun hüquqları tanınmaqla vərəsəlik hüququ haqqında şəhadətnamənin verilməsi, Bakı şəhəri 20 Yanvar küçəsi ev 40 ünvanında yerləşən 73 saylı mənzilin 1/6 hissəsinə Ə.Əkbərovun, 2/6 hissəsinə Y.Salahovun, 3/6 hissəsinə Y.Əkbərovun hüquqları tanınmaqla vərəsəlik hüququ haqqında şəhadətnamə verilməsinə dair qətnamə qəbul edilməsini xahiş etmişdir.

Bakı şəhəri Yasamal Rayon Məhkəməsinin 15 fevral 2019-cu il tarixli qətnaməsi ilə ilkin və qarşılıqlı iddialar qismən təmin edilmiş, Y.Salahovun L.Salahovadan miras qalmış əmlakı faktiki qəbul etməsi faktı müəyyən edilmiş, Bakı şəhəri Z.Xəlilov küçəsi ev 35a ünvanında yerləşən 43 saylı və Bakı şəhəri 20 Yanvar küçəsi ev 40 ünvanında yerləşən 73 saylı mənzillərin hər birinə Y.Əkbərovun

3/6 hissədə, Y.Salahovun 2/6 hissədə, Ə.Əkbərovun 1/6 hissədə paylarının müəyyən edilməsi və onların paylarına uyğun vərəsəlik şəhadətnaməsinin verilməsi vəzifəsinin Bakı şəhəri 53 sayılı Notariat Kontorunun üzərinə qoyulması qət edilmişdir.

Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin Mülki Kollegiyasının 20 iyun 2019-cu il tarixli qətnaməsi ilə birinci instansiya məhkəməsinin qətnaməsi dəyişdirilmədən saxlanılmışdır.

Həmin qətnamədən narazı qalan Y.Salahov Ali Məhkəmənin Mülki Kollegiyasına kassasiya şikayəti vermişdir.

Ali Məhkəmənin Mülki Kollegiyası mülki işin düzgün həll edilməsi üçün Mülki Məcəllənin 1134, 1146 və 1252-ci maddələrinin şərh olunmasının zəruriliyi qənaətinə gələrək Konstitusiya Məhkəməsinə müraciət olunması haqqında 24 dekabr 2019-cu il tarixli qərar qəbul etmişdir.

İş materiallarında olan 9 avqust 2016-cı il və 10 avqust 2016-cı il tarixli ölüm haqqında şəhadətnamələrdən görünür ki, L.Salahova və Ə.Əkbərov 5 avqust 2016-cı il tarixində vəfat etmişlər. Miras qoyanlar ər-arvad olmaqla, eyni gündə, lakin günün müxtəlif saatlarında vəfat etmişlər.

Belə ki, Azərbaycan Respublikası Səhiyyə Nazirliyinin Məhkəmə-Tibbi Ekspertiza və Patoloji Anatomiya Elmi-Təcrübi və Tədris Birliyinin 23 avqust 2016-cı il tarixli Ekspert rəyindən görünür ki, L.Salahova 5 avqust 2016-cı il tarixində təcili tibbi yardım maşını ilə Kürdəmir rayon Mərkəzi Xəstəxanasına aparılarkən yolda ölmüş, yoldaşı Ə.Əkbərov isə Kürdəmir rayon Mərkəzi Xəstəxanasına saat 12:20 radələrində gətirilmiş və həmin gün saat 14:30 radələrində ölmüşdür.

Müraciətdə göstərilmişdir ki, Mülki Məcəllənin 1134.1-ci maddəsinə görə, qanun üzrə vərəsəlik zamanı vərəsələr miras qoyanın öldüyü məqamda sağ olmuş şəxslər, habelə miras qoyanın ölümündən sonra doğulmuş uşaqları ola bilərlər. Həmin Məcəllənin 1252-ci maddəsinə əsasən, əgər vərəsə miras açıldıqdan sonra, lakin miras qəbul edilənədək ölərsə, mirasdan pay almaq hüququ onun vərəsələrinə keçir (irsi transmissiya).

Ali Məhkəmənin Mülki Kollegiyasının qənaətinə görə, vərəsəliklə bağlı münasibətlərin tənzimlənməsində qeyri-müəyyənliyə səbəb olan məsələ Mülki Məcəllənin 1146-cı maddəsində mirasın açılma vaxtının miras qoyanın öldüyü günlə təyin edildiyi halda, hə-

min Məcəllənin 1134.1-ci maddəsi ilə miras qoyanın öldüyü məqamda sağ olan şəxslərin vəərəsə ola bilməsinin təsbit edilməsidir. Müraciət edən qeyd edir ki, vəərəsəliklə bağlı məsələlərin həllində mühüm əhəmiyyət kəsb edən zaman faktoru Mülki Məcəllənin 1146-cı maddəsində “miras qoyanın öldüyü gün”, 1134-cü maddəsində “miras qoyanın öldüyü məqam” kimi müəyyən edilmişdir. Bu isə Mülki Məcəllənin 1252-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş irsi transmissiyanın tətbiqində qeyri-müəyyənliyin yaranması ilə nəticələnir.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu müraciətlə bağlı aşağıdakıların qeyd olunmasını zəruri hesab edir.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 29-cu maddəsinin VII hissəsinə əsasən, dövlət vəərəsəlik hüququna təminat verir.

Vəərəsəlik hüququna təminat miras qoymağı, yəni bir tərəfdən vəsiyyət edə bilməyi, digər tərəfdən isə vəərəsə olaraq mirası qəbul edib ona sahib olmanı nəzərdə tutur. Vəərəsəlik münasibətləri miras qoyanla vəərəsələr arasında qanunda nəzərdə tutulmuş əsaslar üzrə, yaxud miras qoyanın iradəsinə əsaslanan vəsiyyət üzrə yaranır.

Vəərəsəlik dedikdə, ölümündən sonra fiziki şəxsin başqa şəxslərə verilə bilən əmlak hüquq (miras aktivi) və vəzifələrinin (miras passivi) digər şəxslərə keçməsi başa düşülür. Şəxsin ölümü əmlak və bəzi şəxsi qeyri-əmlak hüquqlarının və vəzifələrinin xitamına səbəb olmur, əksinə onlar vəərəsəlik hüquq normalarında göstərilən qaydada başqa şəxslərə keçir.

Mülki Məcəllənin 1133-cü maddəsinə əsasən, ölmüş şəxsin (miras qoyanın) əmlakı başqa şəxslərə (vəərəsələrə) qanun üzrə və ya vəsiyyət üzrə və ya hər iki əsasla keçir. Qanun üzrə vəərəsəlik (ölmüş şəxsin əmlakının qanunda göstərilmiş şəxslərə keçməsi) o zaman qüvvədə olur ki, miras qoyan vəsiyyətnamə qoymur, yaxud vəsiyyətnamə tamamilə və ya qismən etibarsız sayılır.

Vəərəsəlik münasibətlərinin yaranması üçün, ilk növbədə, miras qoyanın ölüm faktı mövcud olmalıdır. Mülki Məcəllənin 1145-ci maddəsinə uyğun olaraq, miras fiziki şəxsin ölümü və ya məhkəmə tərəfindən ölmüş elan edilməsi ilə açılır.

Mülki Məcəllənin 25.2-ci maddəsinə görə, fiziki şəxsin hüquq qabiliyyəti onun doğulduğu an əmələ gəlir və ölümü ilə xətm edilir. Beyinin fəaliyyətinin dayanması ölüm anı sayılır.

Ölüm anı tibb işçisi (həkim, feldşer) tərəfindən təsdiq edilir və qeydiyyat orqanlarına təqdim etmək məqsədi ilə ölüm haqqında tibbi şəhadətnamə verilir (Azərbaycan Respublikası Səhiyyə Nazirinin 2015-ci il 3 iyul tarixli 52 sayılı Əmri ilə təsdiq edilmiş “Ölüm haqqında tibbi şəhadətnamənin” verilməsi qaydasına dair Təlimat”ın 1-2-ci bəndləri, “Əhalinin sağlamlığının qorunması haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 39-cu maddəsi).

Fiziki şəxsin ölüm faktı və ölüm tarixi (günü) isə Vətəndaşlıq Vəziyyəti Aktlarının Dövlət Qeydiyyatı orqanları tərəfindən verilən ölüm haqqında şəhadətnamə ilə təsdiq olunur (bioloji ölüm halında).

Fiziki şəxsin məhkəmə qaydasında ölmüş elan edilməsi də hüquqi nəticəsinə görə ölüm faktına bərabər tutulur və məhkəmə qərarının qanuni qüvvəyə mindiyi gün şəxsin ölüm günü sayılır (Mülki Məcəllənin 41.3-cü maddəsi).

Nəzərə alınmalıdır ki, məhkəmə şəxsin həlakının güman edildiyi günü onun ölüm günü saya bilər (Mülki Məcəllənin 41.4-cü maddəsi). Belə olan halda, ölüm haqqında akt qeydində ölümün tarixi məhkəmə qətnaməsində yazılmış tarixlə göstərilir.

Beləliklə, şəxsin ölümü və ya məhkəmə qaydasında ölmüş elan edilməsi hüquqi fakt kimi mirasın açılmasına səbəb olmaqla vərəsəlik hüquq münasibətlərinin yaranma əsasını təşkil edir.

Vərəsə ola biləcək şəxslərin dairəsi Mülki Məcəllənin 1134-cü maddəsi ilə müəyyən olunmuşdur. Qanun üzrə vərəsəlik zamanı vərəsələr miras qoyanın öldüyü məqamda sağ olmuş şəxslər, habelə miras qoyanın ölümündən sonra doğulmuş uşaqları ola bilərlər. Vəsiyyət üzrə vərəsəlik zamanı vərəsələr miras qoyanın öldüyü məqamda sağ olmuş şəxslər, habelə miras qoyanın sağlığında mayası bağlanmış və onun ölümündən sonra doğulmuş şəxslər, bu şəxslərin onun uşaqları olub-olmadığına, habelə hüquqi şəxslər olub-olmadığına baxmayaraq ola bilərlər.

Vərəsələrin dairəsinin müəyyən edilməsi irsi transmissiya ilə bağlı məsələnin həllində mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Mülki Məcəllənin 1252-ci maddəsinə əsasən, əgər vərəsə miras açıldıqdan sonra, lakin miras qəbul edilənədək ölərsə, mirasdan pay almaq hüququ onun vərəsələrinə keçir (irsi transmissiya). Ölmüş vərəsənin vərəsələri mirası onun qəbulu müddətinin sonunadək qalmış vaxt

ərzində qəbul etməlidirlər. Əgər bu müddət üç aydan azdırsa, üç ayadək uzadılmalıdır.

Vərəsəlik hüququnda irsi transmissiya dedikdə, miras açıldıqdan sonra öldüyünə görə mirası qəbul edə bilməyən vərəsənin (transmittent) mirası qəbul etmək hüququnun onun öz vərəsələrinə (transmissar) keçməsi başa düşülür. Yəni qanun və ya vəsiyyəət üzrə vərəsə miras açıldıqdan sonra miras əmlakın qəbulu üçün qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş müddətdə mirası qəbul etmədən və vərəsəlik hüququnu həyata keçirə bilmədən ölərsə, mirası qəbul etmək hüququ ləğv edilmir və bu hüquq ölmüş vərəsənin vərəsələrinə keçir. Bu halda əksi sübuta yetirilməyincə mirası qəbul etmədən ölmüş vərəsənin miras qoyanın əmlakını, mirası qəbul etmək niyyətinin mövcudluğu prezumpsiyası tətbiq edilir.

Qeyd olunmalıdır ki, Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun formalaşdırdığı hüquqi mövqeyə görə, ailə-təminat prinsipinin məntiqinə əsasən mülkiyyətçiyə yaşadığı dövrdə məxsus olan əmlak (əmlakın müəyyən hissəsi) üzərində sərəncam vermək hüququ onun vəfatından sonra yaxın ailə üzvlərinə məxsus olmalıdır. Bu prinsip qanun üzrə vərəsəlik zamanı növbəlik, irsi transmissiya qaydalarında özünü göstərir və mirasın daha yaxın şəxslər dairəsinə çatmasına xidmət edir (“Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 1193-cü maddəsinin Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 13-cü maddəsinin I və II hissələrinə, 29-cu maddəsinin I, II və III hissələrinə uyğunluğunun yoxlanılmasına dair” 2011-ci il 20 oktyabr tarixli Qərar).

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu müraciətdə qaldırılan məsələnin araşdırılması üçün Mülki Məcəllənin 1134-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş “məqam” müddəasına aydınlıq gətirilməsini zəruri hesab edir.

“Məqam” sözü müxtəlif mənalarda işlənir: 1) yer, məkan; 2) vaxt, zaman, an, müddət; 3) vəzifə, rütbə, mənəsb; 4) hal, vəziyyət. Zaman göstəricisi kimi “məqam” vaxt, an mənalarında istifadə olunur. Bu baxımdan, Mülki Məcəllənin vərəsə ola biləcək şəxslərin dairəsinə müəyyən edən 1134.1-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş “miras qoyanın öldüyü məqamda sağ olmuş şəxslər” müddəası miras qoyanın öldüyü anda sağ olan vərəsələr mənasında başa düşülməlidir. Miras qoyanın vərəsələrinin təyin edilməsi üçün də onun dəqiq ölüm anı müəyyən edilməlidir. Bu an irsi transmissiya ilə

bağlı məsələnin həllində mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Belə ki, miras qoyanın öldüyü anda sağ olmuş vəərəsə miras qəbul edilənədək vəərəsəlik hüququnu həyata keçirmədən ölərsə, sonuncunun mirasdan pay almaq hüququ onun vəərəsələrinə keçir. Ölüm anının müəyyənləşdirilməsi mümkün olmadığı təqdirdə isə eyni gündə vəfat edən, biri digərindən sonra vəərəsə olmaq hüququna malik şəxslər eyni anda ölmüş hesab edilməli və onların bir-birinin vəərəsəsi olması, habelə irsi transmissiyanın tətbiqi Mülki Məcəllənin 1134.1-ci maddəsinin məzmununa uyğun olaraq istisna edilməlidir. Eyni anda ölmüş hesab edilmiş miras qoyanların hər biri üçün ayrılıqda miras açılmalı və vəərəsələri müvafiq qaydada vəərəsəliyə çağırılmalıdır.

Qeyd edilməlidir ki, Roma hüququna əsaslanaraq mülki hüquqda eyni anda ölmüş şəxslər kommorient adlandırılır və onların bir-birinin vəərəsəsi olması istisna edilir. Şəxslərin kommorient olaraq qəbul edilməsi üçün onların eyni hadisə nəticəsində (zəlzələ, daşqın və s.) və ya müxtəlif səbəblərdən ölməsi əhəmiyyət kəsb etməyərək, eyni gündə ölən və ölüm anının müəyyənləşdirilməsi mümkün olmayan şəxslər kommorient hesab edilərək onların bir-birinin vəərəsəsi qismində çıxış etməsi istisna edilir.

Beləliklə, vəərəsəlik hüquq normalarının mahiyyəti və məzmunu baxımından Mülki Məcəllənin 1134.1-ci maddəsində “məqam” sözü zaman göstəricisi kimi konkret anı ifadə edir.

Mirasın açılma vaxtı Mülki Məcəllənin 1146-cı maddəsi ilə müəyyən edilmişdir. Həmin maddəyə əsasən, miras qoyanın öldüyü və ya fiziki şəxsin məhkəmə qaydasında ölmüş elan edilməsi barədə məhkəmə qərarının qüvvəyə mindiyi gün mirasın açıldığı vaxt sayılır.

Qeyd olunmalıdır ki, mülki hüquqların həyata keçirilməsi və müdafiəsi vaxt (zaman) kateqoriyası ilə sıx bağlıdır. Mülki hüquqların mövcudluğu, pozulmuş hüquqların müdafiəsi və mülki-hüquqi nəticələr məhz vaxt (zaman) kateqoriyası ilə məhdudlaşır. Əmlak və qeyri-əmlak münasibətlərinin hüquqi tənzimlənməsində müddətlər mühüm rol oynayır.

Mülki hüquqda müddət dedikdə, mülki hüquq münasibətlərinin (mülki hüquq və vəzifələrin) əmələ gəlməsinin, dəyişdirilməsinin və ya xitamının bağlı olduğu vaxt anı və ya vaxt dövrü (kəsiyi) başa düşülür.

Mülki Məcəllənin “Müddətlərin hesablanması” adlanan XVII fəslinin 367-ci maddəsinə uyğun olaraq, müddət mülki hüquq və vəzifələrin əmələ gəlməsinin, dəyişdirilməsinin və xitamının bağlı olduğu vaxtdır. Əqdlə müəyyənləşdirilən və ya məhkəmə tərəfindən təyin edilən müddət təqvim tarixi ilə və ya illər, aylar, həftələr, günlər və ya saatlar ilə hesablanan vaxtın bitməsi ilə müəyyənləşdirilir. Müddət həmçinin hökmən baş verməli olan hadisənin göstərilməsi ilə müəyyənləşdirilə bilər.

Vaxt dövrü ilə müəyyənləşdirilmiş müddətin axımı təqvim tarixindən və ya müddətin başlanması üçün müəyyənləşdirilmiş hadisənin baş verməsindən sonrakı gün başlanır (Mülki Məcəllənin 368-ci maddəsi).

Mülki Məcəllənin 368 və 1146-cı maddələrinin əlaqəli təhlili onu göstərir ki, həmin Məcəllənin 1146-cı maddəsi müddətin başlanğıcının xüsusi qaydasını nəzərdə tutur. Miras qoyanın öldüyü gün və ya fiziki şəxsin məhkəmə tərəfindən ölmüş elan edilməsi barədə məhkəmə qərarının qüvvəyə mindiyi gün mirasın açıldığı vaxt sayılır.

Beləliklə, Mülki Məcəllənin mirasın açılma vaxtını tənzimləyən 1146-cı maddəsində nəzərdə tutulmuş “gün” anlayışı miras qoyanın ölümü anından sonra hesablanan iyirmi dörd saatlıq sutka mənasında deyil, miras qoyanın ölümünün baş verdiyi gün, təqvim tarixi olaraq qəbul edilməlidir. Miras qoyanın öldüyü gün təqvim tarixi etibarı ilə vərəsəliklə bağlı qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş bir sıra məsələlərin həlli üçün mühüm meyar kimi çıxış edir. Məhz həmin tarixdən etibarən miras qəbul etmək üçün qanunvericiliklə nəzərdə tutulmuş müddətin axımı başlanır, qəbul edilmiş miras açıldığı gündən vərəsənin mülkiyyəti sayılır, eləcə də vərəsəlik şəhadətnaməsi vərəsələrə bir qayda olaraq, mirasın açıldığı gündən altı ay keçdikdən sonra istənilən vaxt verilir (Mülki Məcəllənin 1246, 1255 və 1322-ci maddələri). Qeyd edilən məsələlərin həllində mirasın açılma tarixi miras qoyanın öldüyü gün, təqvim tarixi olaraq müəyyən edilir və qanunvericilikdə müəyyən edilmiş müddətlərin axımı həmin təqvim tarixindən başlamaqla hesablanır.

Göstərilənlərə əsasən, Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu aşağıdakı nəticələrə gəlir:

– Mülki Məcəllənin 1134, 1145 və 1146-cı maddələrinə uyğun olaraq miras fiziki şəxsin öldüyü və ya ölmüş elan edilməsi barədə

məhkəmə qərarının qüvvəyə mindiyi gün onun ölümü və ya məhkəmə tərəfindən ölmüş elan edilməsi ilə açılır və miras qoyanın öldüyü anda sağ olmuş şəxslər vəərəsə ola bilərlər;

– Eyni gündə ölənlər və biri digərindən sonra vəərəsə olmaq hüququna malik şəxslərlə bağlı irsi transmissiyanın tətbiqi üçün miras qoyanın dəqiq ölüm anı müəyyən edilərək daha sonra ölənlər şəxslər ondan əvvəl ölənlər şəxslər vəərəsə hesab edilir. Bu anı müəyyənləşdirmək mümkün olmadığı təqdirdə eyni gündə ölənlər şəxslər hüquqi varislik baxımından eyni anda ölmüş şəxslər hesab edilərək hər biri üçün ayrı-ayrılıqda miras açılır və irsi transmissiyanın tətbiqi istisna edilir.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin VI hissəsini və “Konstitusiya Məhkəməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 60, 62, 63, 65-67 və 69-cu maddələrini rəhbər tutaraq, Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu

QƏRARA ALDI:

1. Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 1134, 1145 və 1146-cı maddələrinə uyğun olaraq miras fiziki şəxsin öldüyü və ya ölmüş elan edilməsi barədə məhkəmə qərarının qüvvəyə mindiyi gün onun ölümü və ya məhkəmə tərəfindən ölmüş elan edilməsi ilə açılır və miras qoyanın öldüyü anda sağ olmuş şəxslər vəərəsə ola bilərlər.

2. Eyni gündə ölənlər və biri digərindən sonra vəərəsə olmaq hüququna malik şəxslərlə bağlı irsi transmissiyanın tətbiqi üçün miras qoyanın dəqiq ölüm anı müəyyən edilərək daha sonra ölənlər şəxslər ondan əvvəl ölənlər şəxslər vəərəsə hesab edilir. Bu anı müəyyənləşdirmək mümkün olmadığı təqdirdə eyni gündə ölənlər şəxslər hüquqi varislik baxımından eyni anda ölmüş şəxslər hesab edilərək hər biri üçün ayrı-ayrılıqda miras açılır və irsi transmissiyanın tətbiqi istisna edilir.

3. Qərar dərc edildiyi gündən qüvvəyə minir.

4. Qərar “Azərbaycan”, “Respublika”, “Xalq qəzeti”, “Bakinski raboçi” qəzetlərində və “Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Məlumatı”nda dərc edilsin.

5. Qərar qətidir, heç bir orqan və ya şəxslər tərəfindən ləğv edilə, dəyişdirilə və ya rəsmi təfsir edilə bilməz.

ИМЕНЕМ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

ПОСТАНОВЛЕНИЕ ПЛЕНУМА КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

О толковании некоторых положений статей 1134, 1146 и 1252 Гражданского кодекса Азербайджанской Республики

24 февраля 2020 года

город Баку

Пленум Конституционного суда Азербайджанской Республики в составе Фархада Абдуллаева (председатель), Соны Салмановой (судья-докладчик), Судабы Гасановой, Ровшана Исмаилова, Джейхуна Гараджаева, Рафаэля Гваладзе, Махира Мурадова, Исы Наджафова и Кямрана Шафиева,

с участием секретаря суда Вугара Зейналова,

представителей заинтересованных субъектов – судьи Верховного суда Азербайджанской Республики Ильгара Дамирова и главного консультанта отдела экономического законодательства Аппарата Милли Меджлиса Азербайджанской Республики Фариды Гаджиева,

эксперта – доктора философии по праву, доцента Багира Асадова,

специалиста – судьи Бакинского апелляционного суда Икрама Ширинова

в соответствии с частью VI статьи 130 Конституции Азербайджанской Республики на основании обращения Гражданской коллегии Верховного суда Азербайджанской Республики рассмотрел в открытом судебном заседании в порядке особого конституционного производства конституционное дело о толковании некоторых положений статей 1134,

1146 и 1252 Гражданского кодекса Азербайджанской Республики.

Заслушав доклад судьи С.Салмановой по делу, выступления представителей заинтересованных субъектов и специалиста, мнение эксперта, изучив и обсудив материалы дела, Пленум Конституционного суда Азербайджанской Республики

У С Т А Н О В И Л:

Гражданская коллегия Верховного суда Азербайджанской Республики (далее – Гражданская коллегия Верховного суда), обратившись в Конституционный суд Азербайджанской Республики (далее – Конституционный суд), просила дать толкование статей 1134, 1146 и 1252 Гражданского кодекса Азербайджанской Республики (далее – Гражданский кодекс) для правильного применения предусмотренной в статье 1252 данного кодекса правовой нормы, связанной с наследственной трансмиссией.

Как видно из обращения, Ю.Салахов, обратившись в Ясамальский районный суд города Баку с иском заявлением против ответчиков – А.Акперова и Нотариальной конторы номер 53 города Баку, просил принять решение об установлении факта принятия им в качестве наследственного имущества квартир – номер 43 по адресу: город Баку, улица З.Халилова, дом 35а и номер 73 по адресу: город Баку, улица 20 Января, дом 40, оставшихся в наследство от покойной дочери Л.Салаховой, установлении в размере $\frac{1}{2}$ части данных квартир его наследственной доли, в размере $\frac{1}{2}$ – наследственной доли Ю.Акперова и выдаче в связи с этим свидетельства о праве на наследство.

Одновременно А.Акперов и Ю.Акперов (в качестве его законного представителя – А.Акперов), подав встречное исковое заявление против ответчиков – Ю.Салахова и Нотариальной конторы номер 53 города Баку, просили принять решение о выдаче свидетельства о праве на наследство с признанием права А.Акперова на 5/12, Ю.Салахова – на 2/12 и Ю.Акперова – на 5/12 части квартиры номер 43 по адресу: город Баку, улица

З.Халилова, дом 35а и выдаче свидетельства о праве на наследство с признанием права А.Акперова на 1/6, Ю.Салахова – на 2/6 и Ю.Акперова – на 3/6 части квартиры номер 73 по адресу: город Баку, улица 20 Января, дом 40.

Решением Ясамальского районного суда города Баку от 15 февраля 2019 года первоначальный и встречный иски были частично удовлетворены, установлен факт принятия Ю.Салаховым имущества, оставшегося в наследство от Л.Салаховой, постановлено установить доли Ю.Акперова в размере 3/6, Ю.Салахова – в размере 2/6 и А.Акперова – в размере 1/6 части каждой из квартир – номер 43 по адресу: город Баку, улица З.Халилова, дом 35а и номер 73 по адресу: город Баку, улица 20 Января, дом 40 и возложить на Нотариальную контору номер 53 города Баку обязанность по выдаче свидетельства о праве на наследство в соответствии с их долями.

Решением Гражданской коллегии Бакинского апелляционного суда от 20 июня 2019 года решение суда первой инстанции было оставлено без изменения.

Недовольный данным решением Ю.Салахов подал кассационную жалобу в Гражданскую коллегию Верховного суда.

Гражданская коллегия Верховного суда, придя к выводу о необходимости толкования статей 1134, 1146 и 1252 Гражданского кодекса для правильного разрешения гражданского дела, приняла определение об обращении в Конституционный суд от 24 декабря 2019 года.

Из находящихся в материалах дела свидетельств о смерти от 9 августа 2016 года и 10 августа 2016 года видно, что Л.Салахова и А.Акперов скончались 5 августа 2016 года. Наследодатели, являясь, супругами, скончались в один день, но в разное время.

Так, как видно из экспертного заключения Научно-практического и учебного объединения “Судебно-медицинская экспертиза и патологическая анатомия” Министерства здравоохранения Азербайджанской Республики от 23 августа 2016 года, Л.Салахова 5 августа 2016 года скончалась в машине скорой медицинской помощи по дороге в Центральную больницу

Кюрдамирского района, а ее муж – А.Акперов был доставлен в Центральную больницу Кюрдамирского района около 12:20 и скончался в тот же день в 14:30.

В обращении указано, что согласно статье 1134.1 Гражданского кодекса, при наследовании по закону наследниками могут быть лица, находящиеся в живых к моменту смерти наследодателя, а также дети наследодателя, родившиеся после его смерти. На основании статьи 1252 данного кодекса, в случае смерти наследника после открытия, но до принятия наследства право на получение доли наследства переходит к его наследникам (наследственная трансмиссия).

Согласно выводу Гражданской коллегии Верховного суда, вопрос, вызывающий неопределенность в регулировании отношений, связанных с наследством, заключается в том, что, тогда как в статье 1146 Гражданского кодекса временем открытия наследства признается день смерти наследодателя, статьей 1134.1 данного кодекса закреплено, что наследниками могут быть лица, находящиеся в живых к моменту смерти наследодателя. Обратившийся отмечает, что фактор времени, представляющий важное значение в разрешении вопросов, связанных с наследством, установлен в статье 1146 Гражданского кодекса как “день смерти наследодателя”, а в статье 1134 как “момент смерти наследодателя”. Это приводит к возникновению неопределенности в применении наследственной трансмиссии, предусмотренной в статье 1252 Гражданского кодекса.

Пленум Конституционного суда считает необходимым отметить в связи с обращением следующее.

На основании части VII статьи 29 Конституции Азербайджанской Республики, государство гарантирует право наследования.

Гарантия права наследования предусматривает оставление наследства, то есть, с одной стороны, возможность составить завещание, а с другой, – принять наследство в качестве наследника и владеть им. Наследственные отношения возникают между наследодателем и наследниками на основаниях, пред-

усмотренных законом, или же по завещанию, основанному на воле наследодателя.

Под наследованием подразумевается возможность передачи другим лицам имущественных прав (наследственный актив) и обязанностей (наследственный пассив) физического лица, которые после его смерти могут быть переданы данным лицам. Смерть лица не является причиной прекращения имущественных и некоторых личных неимущественных прав и обязанностей, напротив, они переходят к другим лицам в порядке, указанном в правовых нормах, регулирующих наследственные отношения.

На основании статьи 1133 Гражданского кодекса, имущество умершего лица (наследодателя) переходит к другим лицам (наследникам) в силу закона либо завещания, либо по обоим основаниям. Наследование по закону (переход имущества умершего к лицам, указанным в законе) наступает в том случае, если наследодатель не оставит завещания либо завещание полностью или частично признано недействительным.

Для возникновения наследственных отношений в первую очередь должен иметь место факт смерти наследодателя. В соответствии со статьей 1145 Гражданского кодекса наследство открывается со смертью физического лица либо с объявлением его судом умершим.

Согласно статье 25.2 Гражданского кодекса правоспособность физического лица возникает в момент его рождения и прекращается смертью. Моментом смерти признается прекращение деятельности мозга.

Момент смерти человека удостоверяет медицинский работник (врач, фельдшер), который выдает медицинское свидетельство о смерти с целью представления в органы регистрации (пункты 1-2 Инструкции о порядке выдачи “Медицинского свидетельства о смерти”, утвержденной приказом министра здравоохранения Азербайджанской Республики от 3 июля 2015 года номер 52, статья 39 Закона Азербайджанской Республики “Об охране здоровья населения”).

Факт смерти и дата (день) смерти физического лица подтверждается свидетельством о смерти (о биологической смерти), выданным органами государственной регистрации актов гражданского состояния.

Объявление лица умершим в судебном порядке по правовым последствиям приравнивается к факту смерти, днем смерти лица считается день вступления в законную силу решения суда (статья 41.3 Гражданского кодекса).

Следует учесть, что суд может признать днем смерти лица день его предполагаемой гибели (статья 41.4 Гражданского кодекса). В этом случае дата смерти в актовой записи о смерти является датой, записанной в решении суда.

Таким образом, смерть лица или объявление его умершим в судебном порядке, будучи основанием для открытия наследства, как правового акта, является основанием возникновения наследственных правоотношений.

Круг лиц, которые могут быть наследниками, определен статьей 1134 Гражданского кодекса. При наследовании по закону наследниками могут быть лица, находящиеся в живых к моменту смерти наследодателя, а также дети наследодателя, родившиеся после его смерти. При наследовании по завещанию наследниками могут быть лица, находящиеся в живых к моменту смерти наследодателя, а также зачатые при жизни и родившиеся после смерти наследодателя, независимо от того, являются ли они его детьми и являются ли юридическими лицами.

Определение круга наследников представляет важное значение при разрешении вопроса, связанного с наследственной трансмиссией. На основании статьи 1252 Гражданского кодекса, в случае смерти наследника после открытия, но до принятия наследства право на получение доли наследства переходит к его наследникам (наследственная трансмиссия). Наследники умершего наследника должны принять наследство в течение времени, оставшегося до окончания срока для его принятия. Если этот срок составляет менее трех месяцев, он должен быть продлен до трех месяцев.

В наследственном праве под трансмиссией подразумевается переход после открытия наследства права наследника (трансмиттента), не успевшего принять наследство по причине смерти, на принятие наследства к его наследникам (трансмиссарам). То есть, если наследник по завещанию или по закону, умер после открытия наследства, не успев принять его в срок, установленный законодательством для принятия наследства, то право на принятие наследства не аннулируется, а переходит к наследникам умершего наследника. При этом применяется презумпция существования у наследника, умершего не приняв наследство, намерения принять имущество, наследство наследодателя, пока не доказано иное.

Следует отметить, что согласно правовой позиции, сформированной Пленумом Конституционного суда, согласно логике принципа семейного благополучия, право распоряжения имуществом (определенной частью имущества), принадлежащим собственнику при жизни, после его смерти должно принадлежать близким членам его семьи. При наследовании по закону этот принцип проявляет себя в правилах очередности, наследственной трансмиссии и служит получению наследства кругом наиболее близких лиц (Постановление “О проверке соответствия статьи 1193 Гражданского кодекса Азербайджанской Республики частям I и II статьи 13, частям I, II и III статьи 29 Конституции Азербайджанской Республики” от 20 октября 2011 года).

Для изучения поставленного в обращении вопроса Пленум Конституционного суда считает необходимым внести ясность в положение “момент”, предусмотренное в статье 1134 Гражданского кодекса.

Слово “момент” употребляется в различных значениях: 1) место, пространство; 2) время, промежуток времени, момент, срок; 3) должность, звание, положение; 4) состояние, ситуация. В этом контексте предусмотренное в статье 1134.1 Гражданского кодекса положение “лица, находящиеся в живых к моменту смерти наследодателя”, устанавливающее круг лиц, которые могут быть наследниками, следует понимать в значении наследников, находящихся в живых к моменту смерти

наследодателя. Точный момент смерти наследодателя должен быть установлен и для определения его наследников. Данный момент представляет важное значение в разрешении вопроса, связанного с наследственной трансмиссией. Так, если наследник, находившийся в живых к моменту смерти наследодателя, умер до принятия наследства, не воспользовавшись правом наследования, то право последнего на получение доли из наследства переходит к его наследникам. В случае, если установить момент смерти не представляется возможным, лица, умершие в один день и обладающие правом наследования один после другого, должны считаться умершими одновременно, они не могут являться наследниками друг друга, невозможно также применение наследственной трансмиссии в соответствии с содержанием статьи 1134.1 Гражданского кодекса. Для каждого из наследодателей, признанных умершими одновременно, открывается отдельное наследство, и их наследники призываются к наследству в соответствующем порядке.

Следует отметить, что если ссылаться на римское право, то в гражданском праве лица, умершие одновременно, именуются коморриентами, они не могут являться наследниками друг друга. Коморриентами признаются лица, умершие в один день, вне зависимости от того, наступила ли смерть в результате одного и того же происшествия (землетрясение, наводнение и пр.) или по разным причинам, момент смерти которых установить невозможно, они не могут выступать в качестве наследников друг друга.

Таким образом с точки зрения сути и содержания норм наследственного права слово “момент” в статье 1134.1 Гражданского кодекса выражает конкретный момент как показатель времени.

Время открытия наследства установлено статьей 1146 Гражданского кодекса. На основании данной статьи, временем открытия наследства признается день смерти наследодателя либо день вступления в силу решения суда об объявлении физического лица умершим.

Следует отметить, что осуществление и защита гражданских прав тесно связаны с категорией времени (промежутка времени). Наличие гражданских прав, защита нарушенных прав и гражданско-правовые последствия ограничиваются именно категорией времени (промежутка времени). Сроки играют важную роль в правовом регулировании имущественных и неимущественных отношений.

В гражданском праве под сроком подразумевается момент времени или промежуток (отрезок) времени, с которым связаны возникновение, изменение или прекращение гражданских правоотношений (гражданских прав и обязанностей).

В соответствии со статьей 367 главы XVII Гражданского кодекса, именуемой “Исчисление сроков”, сроком является время, с которым связаны возникновение, изменение и прекращение гражданских прав и обязанностей. Установленный сделкой или назначаемый судом срок определяется календарной датой или истечением периода времени, который исчисляется годами, месяцами, неделями, днями или часами. Срок может определяться также указанием на событие, которое должно неизбежно наступить.

Течение срока, определенного периодом времени, начинается на следующий день после календарной даты или наступления события, которым определено его начало (статья 368 Гражданского кодекса).

Взаимосвязанный анализ статей 368 и 1146 Гражданского кодекса свидетельствует о том, что статья 1146 данного кодекса предусматривает особый порядок начала срока. Временем открытия наследства признается день смерти наследодателя либо день вступления в силу решения суда об объявлении физического лица умершим.

Таким образом понятие “день”, предусмотренное в статье 1146 Гражданского кодекса, регулирующей время открытия наследства, следует воспринимать не в смысле двадцатичетырехчасовых суток, исчисляемых с момента смерти наследодателя, а как день, календарная дата, когда наступила смерть наследодателя. День смерти наследодателя, как календарная дата,

выступает в качестве важного критерия для разрешения ряда вопросов, предусмотренных в законодательстве, связанном с наследованием. Именно с этой даты начинается течение срока, предусмотренного в законодательстве для принятия наследства, принятое наследство со дня его открытия признается собственностью наследника, а также свидетельство о наследовании выдается наследникам в любое время по истечении шести месяцев со дня открытия наследства (статьи 1246, 1255 и 1322 Гражданского кодекса). При разрешении отмеченных вопросов датой открытия наследства считается день смерти наследодателя, как календарная дата, и течение установленных в законодательстве сроков исчисляется, начиная с этой календарной даты.

На основании вышеуказанного Пленум Конституционного суда приходит к следующим выводам:

- в соответствии со статьями 1134, 1145 и 1146 Гражданского кодекса, наследство открывается со смертью физического лица либо с объявлением его судом умершим в день смерти наследодателя, либо в день вступления в силу решения суда об объявлении его умершим, при этом наследниками могут быть лица, находящиеся в живых к моменту смерти наследодателя;

- для применения наследственной трансмиссии в связи с лицами, умершими в один день и обладавшими правом наследования друг после друга, точно устанавливается момент смерти наследодателя, после чего умершее лицо признается наследником лица, умершего раньше него. Если установить данный момент не представляется возможным, то лица, умершие в один день, считаются лицами, умершими одновременно с точки зрения правопреемства, для каждого из них в отдельности открывается наследство и применение наследственной трансмиссии исключается.

Руководствуясь частью VI статьи 130 Конституции Азербайджанской Республики, статьями 60, 62, 63, 65-67 и 69 Закона Азербайджанской Республики “О Конституционном суде”, Пленум Конституционного суда Азербайджанской Республики

ПОСТАНОВИЛ:

1. В соответствии со статьями 1134, 1145 и 1146 Гражданского кодекса Азербайджанской Республики, наследство открывается со смертью физического лица либо с объявлением его судом умершим в день смерти наследодателя, либо в день вступления в силу решения суда об объявлении его умершим, при этом наследниками могут быть лица, находящиеся в живых к моменту смерти наследодателя.

2. Для применения наследственной трансмиссии в связи с лицами, умершими в один день и обладавшими правом наследования друг после друга, точно устанавливается момент смерти наследодателя, после чего умершее лицо признается наследником лица, умершего раньше него. Если установить данный момент не представляется возможным, то лица, умершие в один день, считаются лицами, умершими одновременно с точки зрения правопреемства, для каждого из них в отдельности открывается наследство и применение наследственной трансмиссии исключается.

3. Постановление вступает в силу со дня опубликования.

4. Постановление опубликовать в газетах “Азербайджан”, “Республика”, “Халг газети”, “Бакинский рабочий” и “Вестнике Конституционного суда Азербайджанской Республики”.

5. Постановление является окончательным и не может быть отменено, изменено или официально истолковано ни одним органом или лицом.

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI ADINDAN

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI KONSTITUSIYA
MƏHKƏMƏSİ PLENUMUNUN
Q Ə R A R I**

**Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətalər Məcəlləsinin
430.4-cü maddəsi və “Azərbaycan Respublikasının
rezidentlərinin xarici valyutada, habelə qeyri-rezidentlərin
milli və xarici valyutada əməliyyatlarının aparılması
Qaydaları”nın 4.3.1.3-cü yarım bəndinə dair**

28 fevral 2020-ci il

Bakı şəhəri

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu Fərhad Abdullayev (sədr), Sona Salmanova, Südabə Həsənova, Rövşən İsmayılov, Ceyhun Qaracayev, Rafael Qvaladze (məruzəçi-hakim), Mahir Muradov, İsa Nəcəfov və Kamran Şəfiyevdən ibarət tərkibdə,

məhkəmə katibi Fəraid Əliyevin,

maraqlı subyektlərin nümayəndələri Bakı şəhəri Binəqədi Rayon Məhkəməsinin hakimi Elçin Ağayev və Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi Aparatının baş məsləhətçisi Fərid Hacıyevin,

mütəxəssislər Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankının Baş direktoru Rəşad Orucov və Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin hakimi Elmar Rəhimovun iştirakı ilə,

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin VI hissəsinə müvafiq olaraq xüsusi konstitusiyaya icraatı qaydasında açıq məhkəmə iclasında Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 430.4-cü maddəsi və “Azərbaycan Respublikasının rezidentlərinin xarici valyutada, habelə qeyri-rezidentlərin milli və xarici valyutada əməliyyatlarının aparılması Qaydaları”nın 4.3.1.3-cü yarım bəndinə dair Bakı şəhəri Binəqədi Rayon Məhkəməsinin müraciəti əsasında konstitusiyaya işinə baxdı.

İş üzrə hakim R.Qvaladzenin məruzəsini, maraqlı subyektlərin nümayəndələrinin və mütəxəssislərin çıxışlarını dinləyib, iş materiallarını araşdırıb müzakirə edərək, Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu

M Ü Ə Y Y Ə N E T D İ :

Bakı şəhəri Binəqədi Rayon Məhkəməsi Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya Məhkəməsinə (bundan sonra – Konstitusiya Məhkəməsi) müraciət edərək Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətalər Məcəlləsinin (bundan sonra – İnzibati Xətalər Məcəlləsi) 430.4-cü maddəsinin və Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankının (bundan sonra – Mərkəzi Bank) 28 noyabr 2016-cı il tarixli 45/1 nömrəli Qərarı ilə təsdiq edilmiş “Azərbaycan Respublikasının rezidentlərinin xarici valyutada, habelə qeyri-rezidentlərin milli və xarici valyutada əməliyyatlarının aparılması Qaydaları”nın (bundan sonra – Qaydalar) 4.3.1.3-cü yarımbəndinin Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının (bundan sonra – Konstitusiya) 59 və 79-cu maddələri ilə əlaqəli şəkildə şərh edilməsini xahiş etmişdir.

Müraciətdə qeyd olunur ki, məhkəmənin icraatında olan iş üzrə “Kristal-1 LTD” Məhdud Məsuliyyətli Cəmiyyəti (bundan sonra – “Kristal-1 LTD” MMC) ilə “Planeta” Məhdud Məsuliyyətli Cəmiyyəti (bundan sonra – “Planeta” MMC) (Rusiya Federasiyası) arasında 13 noyabr 2018-ci il tarixində 31 dekabr 2019-cu il tarixinədək qüvvədə olmaq şərtilə müxtəlif növ mal və materialların hissə-hissə alğı-satqısına dair müqavilə bağlanmışdır.

Qeyd olunan müqaviləyə uyğun olaraq “Kristal-1 LTD” MMC 21 noyabr 2018-ci il tarixli ödəniş tapşırığına əsasən, 22 noyabr 2018-ci il tarixində xarici valyutada olan vəsaiti “Kapital Bank” Açıq Səhmdar Cəmiyyətində (bundan sonra – “Kapital Bank” ASC) olan hesabından qabaqcadan ödəniş etməklə Azərbaycan Respublikasının hüduqlarından kənara xarici cəmiyyətin hesabına köçürmüşdür.

“Kapital Bank” ASC-nin 26 avqust 2019-cu il tarixli məktubuna əsasən, “Kristal-1 LTD” MMC tərəfindən həmin vəsait Azərbaycan Respublikasından kənara qabaqcadan ödəniş etməklə köçürülsə də, ödənişin aparıldığı vaxtdan 270 gündən artıq müddət keçməsinə baxmayaraq həmin pul məbləğində vəsait hesabına alınan mal-

ların ölkəyə idxalını təsdiq edən gömrük bəyannaməsi və ya idxal olunan xidmətlərin göstərilməsini təsdiq edən sənəd banka təqdim edilməmiş, eyni zamanda qabaqcadan ödənilmiş valyuta vəsaiti xaricdən geri qaytarılmamışdır.

Qaydaların 4.3.1.3-cü yarım bəndinin 20 fevral 2020-ci il tarixli dəyişikliyə qədər qüvvədə olan redaksiyasına müvafiq olaraq, qabaqcadan ödəniş aparıldıqda banka ödənişin təyinatını, şərtlərini və məbləğini əks etdirən sənəd təqdim edilir. Bu zaman ödənişin aparıldığı gündən 270 (iki yüz yetmiş) gün müddətində malların ölkəyə idxalını təsdiq edən gömrük bəyannaməsi və ya idxal olunan xidmətlərin göstərilməsini təsdiq edən sənəd banka təqdim olunmalıdır. Həmin müddət ərzində mallar idxal edilmədikdə, xidmətlər göstərilmədikdə və ya qabaqcadan ödənilmiş məbləğ geri qaytarılmadıqda (xeyrinə qabaqcadan ödənişin edildiyi şəxs və ya üçüncü şəxs tərəfindən) bank qabaqcadan ödəniş əməliyyatına dair bütün sənədləri İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 430.4-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş məsuliyyət tədbirlərinin həyata keçirilməsi üçün 5 (beş) iş günü ərzində Azərbaycan Respublikasının Maliyyə Bazarlarına Nəzarət Palatasına təqdim edir.

İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 430.4-cü maddəsinə əsasən isə avans yolu ilə ödənilmiş valyuta vəsaitinin müqabilində müəyyən edilmiş müddətlərdə müvafiq mallar idxal edilmədikdə, işlər görülmədikdə və ya xidmətlər göstərilmədikdə ödənilmiş valyuta vəsaitinin xaricdən geri qaytarılmamasına görə – vəzifəli şəxslər inzibati xətanın bilavasitə obyektinə olmuş valyuta vəsaiti məbləğinin on faizindən iyirmi faizinədək məbləğdə, hüquqi şəxslər inzibati xətanın obyektinə olmuş valyuta vəsaiti məbləğinin iyirmi faizindən otuz faizinədək məbləğdə cərimə edilir.

Müraciətdənin qənaətinə görə, qeyd edilən normalar Konstitusiyada təsbit edilmiş azad sahibkarlıq hüququnun pozulmasına səbəb olur. Müraciətdə Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin (bundan sonra – Mülki Məcəllə) 13, 390.1, 425.1 və 427.1-ci maddələrinə əsaslanaraq qeyd edilir ki, əgər öhdəliyin icrası müddəti təyin edilərsə, kreditor müddət başa çatanaqədər onun icrasını tələb edə bilməz, lakin borclu onu vaxtından əvvəl icra edə bilər.

Müraciətdənin fikrincə, mövcud halda Qaydaların 4.3.1.3-cü yarım bəndi “Kristal-1 LTD” MMC ilə “Planeta” MMC arasında bağlanmış 13 noyabr 2018-ci il tarixli müqaviləyə tətbiq edildikdə

hüquqi şəxs “Kristal-1 LTD” MMC-nin Konstitusiyada təsbit edilmiş azad sahibkarlıq hüququ pozulmuş olur.

Müraciətlə bağlı Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu aşağıdakıların qeyd edilməsini zəruri hesab edir.

Konstitusiyanın 59-cu maddəsinə görə, hər kəs öz imkanlarından, qabiliyyətindən və əmlakından sərbəst istifadə edərək təkbaşına və ya başqaları ilə birlikdə azad sahibkarlıq fəaliyyəti və ya qanunla qadağan edilməmiş digər iqtisadi fəaliyyət növü ilə məşğul ola bilər. Dövlət sahibkarlıq sahəsində yalnız dövlət maraqlarının, insan həyatının və sağlamlığının müdafiəsi ilə bağlı tənziqləməni həyata keçirir.

Konstitusiyanın 79-cu maddəsinə əsasən, heç kəs Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına və ya qanunlarına zidd vəzifələrin icrasına məcbur edilə bilməz.

Konstitusiyanın 59-cu maddəsi hər bir fərdin sahibkarlıq fəaliyyətini onun şəxsi azadlığının iqtisadi sahədə təzahürü kimi qəbul edir və iqtisadi fəaliyyət azadlığı prinsipini inkişaf etdirir. Azad sahibkarlıq fəaliyyətinin təminatı olaraq Azərbaycan Respublikasında hər bir fiziki və hüquqi şəxs ona məxsus daşınar və daşınmaz əmlakı, o cümlədən milli valyutanı, xarici valyuta sərəvətlərini və s. sahibkarlıq fəaliyyəti və qanunvericiliklə qadağan edilməyən digər iqtisadi fəaliyyət sahələrinə sərbəst yönəldə bilər, habelə bunlardan öz mülahizələrinə görə istifadə edə bilər.

Qeyd etmək lazımdır ki, son dövrlər ölkədə sahibkarlığa dövlət himayəsinin sistemli şəkildə həyata keçirilməsi, sahibkarlığın inkişafı məqsədi ilə biznes mühitinin daim yaxşılaşdırılması, sahibkarlıq sahəsində dövlət maliyyələşmə mexanizminin daha da təkmilləşdirilməsi, yerli və xarici investisiyaların, müasir texnologiyaların, idarəetmə təcrübəsinin cəlb edilməsi və bu yolla yüksək keyfiyyətli, rəqabətqabiliyyətli məhsulların istehsal edilməsi, sahibkarlığın inkişafı sahəsində normativ-hüquqi sənədlərin qəbulu və qanunvericilik bazasının təkmilləşdirilməsi dövlətin iqtisadi inkişaf strategiyasının prioritetlərindəndir.

Sahibkarlıq fəaliyyəti mahiyyət etibarilə əmlakdan istifadə olunması, malların satılması, işlərin görülməsi və ya xidmətlər göstərilməsi ilə gəlir əldə olunmasına yönəlmiş, qanunla qadağan edilməyən sahələr üzrə sahibkarın həyata keçirdiyi müstəqil bir iqtisadi fəaliyyət növüdür.

Mülki Məcəllənin 13-cü maddəsinə uyğun olaraq, sahibkarlıq fəaliyyəti şəxsin müstəqil surətdə həyata keçirdiyi, əsas məqsədi əmlak istifadəsindən, əmtəə satışından, işlər görülməsindən və ya xidmətlər göstərilməsindən mənfəət (fərdi sahibkarlar tərəfindən gəlir) götürülməsi olan fəaliyyətdir.

Lakin digər konstitusiya hüquqları kimi azad sahibkarlıq hüququ da mütləq hüquq deyil. Dövlətin və cəmiyyətin ümumi maraqlarına müvafiq olaraq qanunvericilik normaları əsasında vergilərin və ya digər rüsum və ya cərimələrin ödənilməsini təmin etmək və s. üçün azad sahibkarlıq hüququnun məhdudlaşdırılmasına yol verilir.

“Sahibkarlıq fəaliyyəti haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun sahibkarlıq hüdudlarının nizamlanması əsaslarını müəyyən edən 5-ci maddəsinə əsasən yalnız qanunla nəzərdə tutulmuş hallarda sahibkarlıq fəaliyyətinin məhdudlaşdırılmasına yol verilir. Dövlət hakimiyyəti və dövlət idarəetmə orqanlarına mülkiyyət və təşkilati-hüquqi formasından asılı olaraq bu və ya digər sahibkarlıq növünə imtiyazlar verən qərarlar çıxarmaq qadağan olunur. Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyində nəzərdə tutulan hallar istisna edilməklə dövlət orqanlarının, həmkarlar təşkilatlarının sahibkarlıq fəaliyyətinə müdaxiləsi qadağandır.

Qaydaların 4.3.1.3-cü yarımbəndi və İnzibati Xətalər Məcəlləsinin müvafiq valyuta tənzimi qaydasının pozulmasına görə məsuliyyəti müəyyən edən 430.4-cü maddəsi sahibkarlıq fəaliyyəti ilə bağlı müəyyən edilmiş məhdudiyətlərdəndir.

Göstərilən normalar ilə Konstitusiyada təsbit olunmuş azad sahibkarlıq hüququnun pozulub-pozulmamasına aydınlıq gətirilməsi üçün aşağıdakıların nəzərə alınması vacibdir.

Azad sahibkarlığın əsasını mülkiyyət təşkil edir. Bununla əlaqədar qeyd edilməlidir ki, Azərbaycan Respublikasında mülkiyyət toxunulmazdır və dövlət tərəfindən müdafiə olunur. Mülkiyyət hüququ, o cümlədən xüsusi mülkiyyət hüququ qanunla qorunur (Konstitusiyanın 13-cü maddəsinin I hissəsi və 29-cu maddəsinin II hissəsi).

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu bir çox qərarlarında xüsusilə vurğulamışdır ki, Əsas Qanun hüquq və azadlıqlarla yanaşı, onlardan irəli gələn vəzifələri də müəyyən edir və hüquqların həyata keçirilməsinə mümkün qanuni və əsaslı müdaxilələri istisna etmir. Lakin hər hansı hüquqa, o, cümlədən mülkiyyət hüququna qanuni

müdaxilə mütənasib olmalı, cəmiyyətin və ya dövlətin ümumi maraqları ilə fərdin konstitusiya hüquqlarının qorunması arasında ədalətli tarazlığa nail olunmaqla həyata keçirilməlidir (“Sosial sığorta haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 21-ci maddəsinin birinci hissəsinin yeddinci abzasının şərh edilməsinə dair” 2010-cu il 29 oktyabr tarixli, “Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 107-2.1 və 107-5.1-ci maddələrinin şərh edilməsinə dair” 2011-ci il 16 dekabr il tarixli Qərarlar və s.).

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu bir daha qeyd etməyi lazım bilir ki, sahibkarlıq fəaliyyətinin əsasını təşkil edən mülkiyyət hüququ mütləq hüquq deyil və “İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında” Konvensiyanın 1 sayılı Protokolunun (bundan sonra – Konvensiyanın 1 sayılı Protokolu) 1-ci maddəsində dəqiq müəyyən edilmiş məhdudiyətlərə məruz qala bilər. Həmin maddəyə görə mülkiyyət hüququna müdaxiləyə yalnız aşağıdakı hallarda yol verilir:

- qanunla müəyyən edilmişdirsə;
- ictimai maraq kəsb edirsə;

Göründüyü kimi, mülkiyyət hüququna müdaxilə ilk növbədə qanunauyğunluq tələbini ödəməlidir.

Konvensiyaya görə “qanun” ifadəsi müstəqil mənə daşıyaraq yalnız formal mənada “qanun” demək deyil. Bura Konstitusiya, aidyyəti dövlətin tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələr, habelə qanun qüvvəli normativ aktlar da aid edilə bilər.

Şəxsin mülkiyyət hüququna qanuni müdaxilə yalnız ümumi (ictimai) maraqlar üçün legitim məqsəd güdüldüyü halda əsaslandırıla bilər. Bu öhdəlik Konvensiyanın qeyd edilən maddəsində əmlakdan məhrum etmə və əmlakdan istifadəyə münasibətdə açıq şəkildə ifadə edilmişdir.

Konvensiyanın 1 sayılı Protokolunun 1-ci maddəsi hər hansı müdaxilənin qarşıya qoyulmuş məqsədə əğlabatan şəkildə mütənasib olmasını tələb edir. Müvafiq olaraq, hüquq və azadlıqlara istənilən müdaxilə cəmiyyətin ümumi maraqları ilə fərdi şəxsin fundamental hüquqlarının müdafiəsi tələbləri arasında “ədalətli tarazlığa” cavab verməlidir. Tələb edilən ədalətli tarazlığa nail olmaq üçün müvafiq şəxs fərdi və həddən artıq yükə məruz qalmamalıdır (“Azərbaycan Respublikası Vergi Məcəlləsinin 14-cü və Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 390-cı maddələrinin şərh edilməsinə dair”

Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun 2012-ci il 12 mart tarixli Qərarı).

Yuxarıda göstərilən tələblər baxımından İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 430.4-cü maddəsi və Qaydaların 4.3.1.3-cü yarımbəndi ilə azad sahibkarlıq konstitusiya hüququnun pozulub-pozulmaması ilə bağlı həmçinin nəzərə almaq lazımdır ki, “Valyuta tənzimi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun (bundan sonra – “Valyuta tənzimi haqqında” Qanun) 13-cü maddəsinə müvafiq olaraq, Mərkəzi Bank Azərbaycan Respublikasında valyuta tənzimini həyata keçirən əsas orqan olaraq Azərbaycan Respublikasında xarici valyutanın və xarici valyutada qiymətli kağızların tədaviyə sahəsinin və qaydasının müəyyən edilməsi, valyuta əməliyyatlarının tənzimlənməsinə dair normativ aktların qəbul edilməsi və s. kimi mühüm funksiyaları həyata keçirir. Valyuta nəzarətinin məqsədi isə valyuta əməliyyatları aparılarkən valyuta qanunvericiliyinə əməl olunmasını təmin etməkdir (“Valyuta tənzimi haqqında” Qanunun 14-cü maddəsi).

Həmin Qanunun 7-ci maddəsinin 4-cü hissəsi və 10-cu maddəsi ilə rezidentlərin və qeyri-rezidentlərin Azərbaycan Respublikasında müvəkkil banklarda xarici valyuta hesabları üzrə əməliyyatların aparılması qaydasının müəyyənləşdirilməsi Mərkəzi Bankın səlahiyyətlərinə aid edilmişdir.

Qeyd olunan Qanunun 8-ci maddəsinə əsasən, hüquqi şəxs olan rezidentlər valyuta sərvətlərini köçürmə yolu ilə Azərbaycan Respublikasına gətirmək və Azərbaycan Respublikasından çıxarmaq, habelə gömrük prosedurlarına əməl etməklə nağd şəkildə ölkəyə gətirmək və ölkədən çıxarmaq hüququna malikdirlər.

Hüquqi şəxs olan rezidentlər tərəfindən valyuta sərvətlərinin Azərbaycan Respublikasına köçürülməsi və nağd şəkildə gətirilməsi, habelə Azərbaycan Respublikasından köçürülməsi və nağd şəkildə çıxarılması qaydalarını Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankı müəyyən edir.

Göstərilənlərlə əlaqədar olaraq, ölkənin tədiyə balansında valyuta kəsirinin azaldılması və valyuta nəzarətinin effektivliyinin artırılması məqsədi ilə ölkədə maliyyə sabitliyinin təmin edilməsinə yönəlmiş kompleks tədbirlərdən biri kimi Mərkəzi Bankın İdarə Heyətinin 2016-cı il 28 noyabr tarixli Qərarı ilə Qaydalar qəbul edilmiş və həmin Qaydaların 4.3.1.3-cü yarımbəndi ilə Azərbaycan

Respublikasına idxal olunan malların və xidmətlərin ödənilməsi üzrə rezidentlər və qeyri-rezidentlər tərəfindən köçürülən, o cümlədən qabaqcadan ödənilən vəsaitlər (avans) üzrə əməliyyatlar zamanı malların ölkəyə idxalını (xidmətlərin göstərilməsini) təsdiq edən gömrük bəyannaməsinin (xidmətlərin göstərilməsini təsdiq edən sənədin) təqdim edilməsi ilə bağlı dəqiq müddət məhdudluğu müəyyənləşdirilərək qeyd edilən valyuta əməliyyatlarına xüsusi nəzarət rejimi tətbiq edilmişdir.

İnzibati Xətalər Məcəlləsinin valyuta əməliyyatlarına nəzarətin effektivliyinin artırılması, beynəlxalq cinayətkarlığın maliyyələşdirilməsinin qarşısının alınması məqsədinə xidmət edən 430.4-cü maddəsi ilə də avans yolu ilə ödənilmiş valyuta vəsaitinin müqabilində müəyyən edilmiş müddətlərdə müvafiq malların idxal edilməməsi, işlərin görülməməsi və ya xidmətlərin göstərilməməsi halında ödənilmiş valyuta vəsaitinin xaricdən geri qaytarılmaması inzibati xəta kimi müəyyən edilərək həmin əməli təqsirli olaraq törədən şəxslər üçün inzibati hüquqi məsuliyyət müəyyən edilmişdir.

Beləliklə Konstitusiyanın 59-cu maddəsinin tələblərinə uyğun olaraq, Qaydaların 4.3.1.3-cü yarımbəndi ilə müvafiq valyuta əməliyyatı ilə bağlı xüsusi nəzarət rejiminin müəyyən edilməsinə və İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 430.4-cü maddəsində valyuta tənzihi qaydasının pozulmasına görə məsuliyyətin nəzərdə tutulması sahibkarlıq sahəsində dövlət maraqlarının müdafiəsi, o cümlədən beynəlxalq cinayətkarlığın maliyyələşdirilməsinin qarşısının alınması, valyuta nəzarətinin effektivliyinin artırılması, ölkədə maliyyə sabitliyinin təmin edilməsi məqsədi daşıyır.

Müraciətdə Konstitusiyanın 79-cu maddəsinə və Mülki Məcəllənin bir sıra normalarına əsaslanmaqla qeyd edilir ki, fiziki və hüquqi şəxslər azad surətdə müqavilələr bağlaya bilərlər. Qaydaların 4.3.1.3-cü yarımbəndi isə bu hüququ məhdudlaşdırır.

Bununla bağlı onu da qeyd etmək lazımdır ki, sahibkarlıq subyektləri mülki qanunvericilikdə təsbit olunmuş müqavilə azadlıqlarını reallaşdırarkən sərbəst olsalar da, həmin vaxt hüquqi aktlarda mövcud olan imperativ tələblərə şərtsiz əməl etməlidirlər.

Belə ki, Mülki Məcəllənin 390.2-ci maddəsinə əsasən, müqavilə onun bağlandığı vaxt qüvvədə olan qanunla və digər hüquqi aktlar ilə müəyyənləşdirilmiş, tərəflər üçün məcburi qaydalara (imperativ normalara) uyğun gəlməlidir.

Göründüyü kimi, qanunverici tərəflərə müqavilə azadlığı və onun şərtlərinin müəyyənləşdirilməsində sərbəstlik versə də, onlar tərəfindən bağlanan müqavilə qanunla və digər hüquqi aktlarla müəyyənləşdirilmiş və tərəflər üçün məcburi olan imperativ xarakterli qaydalara uyğun olmalıdır. Bu zaman qanunverici həm tərəflərin, həm dövlətin və ictimai münasibətlərin ümumi maraqlarından çıxış etmiş olur.

Bundan başqa, idxalda hesablaşmalarla bağlı müddət tələbinə əməl edilməməsi hələ özlüyündə inzibati tənbeh tədbirinin tətbiqi üçün kifayət edən əsas kimi çıxış etmir.

Bununla bağlı Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu “Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 430.4-cü maddəsi ilə nəzərdə tutulan inzibati xətalara münasibətdə həmin Məcəllənin 38.1-ci maddəsinin inzibati məsuliyyətə cəlb etmə müddətləri baxımından şərh edilməsinə dair” 2019-cu il 19 dekabr tarixli Qərarında qeyd etmişdir ki, İnzibati Xətalər Məcəlləsi yalnız bu Məcəllə ilə nəzərdə tutulmuş inzibati xətanın törədilməsində təqsirli hesab edilən və inzibati xəta tərkibinin bütün digər əlamətlərini ehtiva edən əməli (hərəkət və ya hərəkətsizliyi) törətmiş şəxsin inzibati məsuliyyətə cəlb olunmasını müəyyən etmişdir. Buna görə məhkəmələr səlahiyyətli orqan tərəfindən barəsində protokol tərtib edilən şəxsin İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 430.4-cü maddəsi ilə nəzərdə tutulmuş xətanın törədilməsində təqsirini dəqiq müəyyən etməlidir.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu həmin Qərarla həmçinin qeyd etmişdir ki, müəyyən malların istehsal olunması və çatdırılması Qaydalar ilə müəyyən edilmiş müddətdən daha çox zaman tələb edə bilər, habelə malların gətirilməsi və xidmətlərin göstərilməsi həmin şəxsin iradəsindən asılı olmayan səbəblərdən gecikdirilə bilər (məsələn fors major, qəza, gömrük nəzarəti və baxışının keçirilməsi və s.). Buna görə məhkəmə işin bütün hallarını nəzərə alaraq barəsində protokol tərtib edilmiş şəxsin təqsirini istisna edən əsas kimi qiymətləndirə bilər. Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu göstərmişdir ki, inzibati protokolu tərtib etmək səlahiyyəti olan orqan, həmin protokolu tərtib edərkən müvafiq qanunvericiliyin tələblərinə ciddi riayət etməli, məhkəmələr İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 430.4-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş məsuliyyət tədbirlərinin həyata keçirilməsi üçün səlahiyyətli orqan tərəfindən tərtib edilən pro-

tokol əsasında inzibati xətanı törədən şəxsin təqsirini İnzibati Xətalər Məcəlləsinin tələblərinə uyğun müəyyən etməlidirlər.

Mərkəzi Bankın İdarə Heyəti Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun yuxarıda adı çəkilən qərarında müəyyən edilmiş tövsiyələrinə uyğun olaraq, həmçinin son illər ölkənin tədiyə balansının göstəricilərində müşahidə edilən yaxşılaşmanı, gömrük nəzarətinin, bütövlüklə valyuta nəzarətinin gücləndirilməsi istiqamətində aparılan islahatların müsbət nəticələrini nəzərə alaraq 20 fevral 2020-ci il tarixli qərarı ilə Qaydalara dəyişiklik etmiş, qabaqcadan malların idxalı ilə əlaqədar ödəniş aparıldıqda malların ölkəyə idxalını təsdiq edən gömrük bəyannaməsi və ya idxal olunan xidmətlərin göstərilməsini təsdiq edən sənədlərin müvəkkil banka təqdim olunması müddəti 270 gündən ən gec 2 il müddətinə qədər uzadılmışdır. Bundan başqa idxal olunmayan mal və xidmətlərin dəyəri 10 000 ABŞ dolları ekvivalenti məbləğini aşmadığı halda valyuta nəzarəti orqanına bu barədə məlumatın verilməsi tələbi aradan qaldırılmışdır.

Yuxarıda göstərilənləri nəzərə alaraq Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu hesab edir ki, Qaydaların 4.3.1.3-cü yarımbəndi və İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 430.4-cü maddəsi ilə müvafiq valyuta əməliyyatına xüsusi nəzarət rejiminin tətbiq olunması və valyuta tənzimi qaydasının pozulmasına görə inzibati hüquqi məsuliyyətin müəyyən edilməsi sahibkarlıq sahəsində dövlət maraqlarının müdafiəsi, o cümlədən beynəlxalq cinayətkarlığın maliyyələşdirilməsinin qarşısının alınması, valyuta nəzarətinin effektivliyinin artırılması, ölkədə maliyyə sabitliyinin təmin edilməsi məqsədi daşdığı üçün həmin hüquqi normalar Konstitusiyanın 59 və 79-cu maddələrinin tələblərinə uyğun hesab edilməlidir.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin VI hissəsini, “Konstitusiya Məhkəməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 60, 62, 63, 65-67 və 69-cu maddələrini rəhbər tutaraq, Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu

Q Ə R A R A A L D I :

1. Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankının 28 noyabr 2016-cı il tarixli Qərarı ilə təsdiq edilmiş “Azərbaycan Respublikasının

rezidentlərinin xarici valyutada, habelə qeyri-rezidentlərin milli və xarici valyutada əməliyyatlarının aparılması Qaydaları”nın 4.3.1.3-cü yarımbəndi və Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 430.4-cü maddəsi ilə müvafiq valyuta əməliyyatına xüsusi nəzarət rejiminin tətbiq olunması və valyuta tənziimi qaydasının pozulmasına görə inzibati hüquqi məsuliyyətin müəyyən edilməsi sahibkarlıq sahəsində dövlət maraqlarının müdafiəsi, o cümlədən beynəlxalq cinayətkarlığın maliyyələşdirilməsinin qarşısının alınması, valyuta nəzarətinin effektivliyinin artırılması, ölkədə maliyyə sabitliyinin təmin edilməsi məqsədi daşdığı üçün həmin hüquqi normalar Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 59 və 79-cu maddələrinin tələblərinə uyğun hesab edilsin.

2. Qərar dərc edildiyi gündən qüvvəyə minir.

3. Qərar “Azərbaycan”, “Respublika”, “Xalq qəzeti”, “Bakinski raboçi” qəzetlərində və “Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Məlumatı”nda dərc edilsin.

4. Qərar qətidir, heç bir orqan və ya şəxs tərəfindən ləğv edilə, dəyişdirilə və ya rəsmi təfsir edilə bilməz.

ИМЕНЕМ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

ПОСТАНОВЛЕНИЕ ПЛЕНУМА КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

**О статье 430.4 Кодекса Азербайджанской Республики
об административных проступках и подпункте 4.3.1.3
“Правил ведения резидентами Азербайджанской
Республики операций в иностранной валюте, а также
нерезидентами в национальной и иностранной валютах”**

28 февраля 2020 года

город Баку

Пленум Конституционного Суда Азербайджанской Республики в составе Фархада Абдуллаева (председатель), Соны Салмановой, Судабы Гасановой, Ровшана Исмаилова, Джейхуна Гараджаева, Рафаэля Гваладзе (судья-докладчик), Махира Мурадова, Исы Наджафова и Кямрана Шафиева,

с участием секретаря суда Фараида Алиева,
представителей заинтересованных субъектов – судьи Бинагадинского районного суда города Баку Эльчина Агаева и главного консультанта аппарата Милли Меджлиса Азербайджанской Республики Фарида Гаджиева

специалистов – генерального директора Центрального банка Азербайджанской Республики Рашада Оруджева и судьи Бакинского апелляционного суда Эльмара Рагимова

в соответствии с частью VI статьи 130 Конституции Азербайджанской Республики на основании обращения Бинагадинского районного суда города Баку рассмотрел в открытом судебном заседании в порядке особого конституционного производства конституционное дело о статье 430.4 Кодекса Азербайджанской Республики об административных проступ-

ках и подпункте 4.3.1.3 “Правил ведения резидентами Азербайджанской Республики операций в иностранной валюте, а также нерезидентами в национальной и иностранной валютах”

Заслушав доклад судьи Р. Гваладзе по делу, выступления представителей заинтересованных субъектов и специалистов, изучив и обсудив материалы дела, Пленум Конституционного суда Азербайджанской Республики

У С Т А Н О В И Л :

Бинагадинский районный суд города Баку, обратившись в Конституционный суд Азербайджанской Республики (далее – Конституционный суд), попросил дать истолкование статьи 430.4 Кодекса Азербайджанской Республики об административных проступках (далее – Кодекс об административных проступках) и подпункта 4.3.1.3 “Правил ведения резидентами Азербайджанской Республики операций в иностранной валюте, а также нерезидентами в национальной и иностранной валютах” (далее – Правила), утвержденных Решением Центрального банка Азербайджанской Республики (далее – Центральный банк) от 28 ноября 2016 г. № 45/1 о взаимосвязи со статьями 59 и 79 Конституции Азербайджанской Республики (далее – Конституция).

В обращении отмечается, что по делу, находящемуся в производстве суда, 13 ноября 2018 г. (с условием действия до 31 декабря 2019 г.), между Обществом с ограниченной ответственностью “Кристал-1 ЛТД” (далее – ООО “Кристал-1 ЛТД”) и Обществом с ограниченной ответственностью “Планета” (далее – ООО “Планета”) (Российская Федерация) был заключен договор купли-продажи различных видов товаров и материалов частями.

В соответствии с упомянутым договором, ООО “Кристал-1 ЛТД”, согласно платежному поручению от 21 ноября 2018 г., перечислило в качестве предоплаты 22 ноября 2018 г. со счета в Открытом акционерном обществе “Капитал Банк” (далее – ОАО “Капитал Банк”) на счет иностранного общества за пределами Азербайджанской Республики средства в иностранной валюте.

Согласно письму ОАО “Капитал Банк” от 26 августа 2019 г., несмотря на то, что ООО “Кристал-1 ЛТД” перечислило в качестве

предоплаты данные средства за пределы Азербайджанской Республики и с момента осуществления платежа прошло более 270 дней, тем не менее банку не была представлена таможенная декларация, подтверждающая импорт товаров, приобретенных в обмен на данную денежную сумму, или документ, подтверждающий оказание импортируемых услуг, при этом, валютные средства, выплаченные в качестве предоплаты, не были возвращены из-за рубежа.

В соответствии с редакцией подпункта 4.3.1.3 Правил, действовавшей до внесения изменения от 20 февраля 2020 г., при осуществлении предоплаты, банку предоставляется документ, отражающий назначение, условия и сумму платежа. При этом, в течение 270 (двухсот семидесяти) дней со дня осуществления платежа, банку должна быть представлена таможенная декларация, подтверждающая импорт товаров в страну, или документ, подтверждающий оказание импортируемых услуг. В случае если в указанный срок товары не импортированы, услуги не оказаны или сумма, выплаченная в качестве предоплаты, не возвращена (лицом, в пользу которого была произведена предоплата, или третьим лицом) то банк, в течение 5 (пяти) рабочих дней, представляет все документы относительно операции по предоплате в Палату по надзору за финансовыми рынками Азербайджанской Республики для принятия мер ответственности, предусмотренных статьей 430.4 Кодекса об административных проступках.

Согласно же статье 430.4 Кодекса об административных проступках, за невозвращение из-за рубежа выплаченных валютных средств в случаях, когда в обмен на выплаченные путем аванса валютные средства в установленные законодательством сроки не были импортированы соответствующие товары, не проделаны работы или не оказаны услуги – влечет наложение штрафа на должностных лиц в размере от десяти до двадцати процентов суммы валютных средств, ставших непосредственным объектом административного проступка, на юридических лиц в размере от двадцати до тридцати процентов суммы валютных средств, ставших объектом административного проступка.

По мнению обратившегося, указанные нормы влекут за собой нарушение закрепленного в Конституции права на свободное предпринимательство. В обращении, на основании статей 13, 390.1, 425.1 и 427.1 Гражданского кодекса Азербайджанской Республики (далее – Гражданский кодекс) отмечается, что, если срок исполнения этого обязательства назначен, кредитор не вправе до истечения срока требовать исполнения, но должник вправе исполнить обязательство до срока.

По мнению обратившегося, в данном случае, при применении подпункта 4.3.1.3 настоящих Правил к договору от 13 ноября 2018 г., заключенному между ООО “Кристалл-1 ЛТД” и ООО “Планета”, нарушается закрепленное в Конституции право юридического лица ООО “Кристалл-1 ЛТД” на свободное предпринимательство.

В связи с обращением Пленум Конституционного суда считает необходимым отметить следующее.

Согласно статье 59 Конституции, каждый может, свободно используя свои возможности, способности и имущество, отдельно или совместно с другими заниматься предпринимательской или иной не запрещенной законом экономической деятельностью. Государство осуществляет в сфере предпринимательства лишь регулирование, связанное с защитой интересов государства, жизни и здоровья людей.

Согласно статье 79 Конституции, никто не может быть принужден к исполнению обязанностей, противоречащих Конституции и законам Азербайджанской Республики.

Статья 59 Конституции признает предпринимательскую деятельность каждого индивида как проявление его личной свободы в экономической сфере и развивает принцип свободы экономической деятельности. В качестве гарантии свободной предпринимательской деятельности каждое физическое и юридическое лицо в Азербайджанской Республике может направлять принадлежащее ему движимое и недвижимое имущество, в том числе национальную валюту, ценности в иностранной валюте и т.д. в предпринимательскую деятельность и другие не запрещенные законодатель-

ством сферы экономической деятельности, а также использовать их по своему усмотрению.

Следует отметить, что, в последнее время, системное осуществление в стране государственного покровительства предпринимательству, постоянное улучшение бизнес-среды в целях развития предпринимательства, дальнейшее совершенствование механизма государственного финансирования в сфере предпринимательства, привлечение местных и иностранных инвестиций, современных технологий, управленческой практики и производство таким образом высококачественной, конкурентоспособной продукции, принятие нормативно-правовых документов и совершенствование законодательной базы в области развития предпринимательства являются приоритетами стратегии экономического развития страны.

Предпринимательская деятельность, по сути, является самостоятельным видом экономической деятельности, осуществляемой предпринимателем в сферах, не запрещенных законом, направленной на получение дохода путем пользования имуществом, реализации товаров, выполнения работ или оказания услуг.

В соответствии со статьей 13 Гражданского кодекса, предпринимательской является деятельность, осуществляемая лицом независимым образом, основная цель которой заключается в извлечении прибыли (дохода со стороны частных предпринимателей) от пользования имуществом, реализации товаров, выполнения работ или оказания услуг.

Однако, как и другие конституционные права, право свободного предпринимательства не является обязательным правом. Для обеспечения уплаты налогов или иных сборов или штрафов и пр. согласно законодательным нормам в соответствии с общими интересами государства и общества допускается ограничение права на свободное предпринимательство.

Согласно статье 5 Закона Азербайджанской Республики “О предпринимательской деятельности”, определяющей основы регулирования пределов предпринимательства, ограничение предпринимательской деятельности допускается лишь в случаях, предусмотренных законом. Органам государственной власти и госу-

дарственного управления запрещается издавать постановления, предоставляющие привилегии тому или иному виду предпринимательства в зависимости от его формы собственности и организационно-правовой формы. Запрещается вмешательство государственных органов, профсоюзных организаций в предпринимательскую деятельность за исключением случаев, предусмотренных законодательством Азербайджанской Республики.

Подпункт 4.3.1.3 Правил и статья 430.4 Кодекса об административных проступках, устанавливающая ответственность за нарушение соответствующего порядка регулирования валюты, являются одним из ограничений, установленных в связи с предпринимательской деятельностью.

Для прояснения того, нарушается ли указанными нормами закрепленное в Конституции право на свободное предпринимательство, важно учитывать следующее.

Основу свободного предпринимательства составляет собственность. В связи с этим, следует отметить, что в Азербайджанской Республике собственность неприкосновенна и охраняется государством. Право собственности, в том числе право частной собственности, охраняется законом (часть I статьи 13 и часть II статьи 29 Конституции).

Пленум Конституционного суда во многих своих постановлениях особо подчеркивал, что Основной Закон наряду с правами и свободами также устанавливает вытекающие из них обязанности и не исключает возможные законные и обоснованные вмешательства в осуществление прав. Однако законное вмешательство в какое-либо право, в том числе в право собственности, должно быть соразмерным, осуществляться при достижении справедливого равновесия между общими интересами общества или государства и защитой конституционных прав индивидуума (Постановления от 29 октября 2010 г. “О толковании седьмого абзаца части первой статьи 21 Закона Азербайджанской Республики “О социальном страховании”, от 16 декабря 2011 г. “О толковании статей 107-2.1 и 107-5.1 Гражданского кодекса Азербайджанской Республики” и пр.).

Пленум Конституционного суда считает необходимым еще раз отметить, что право собственности, составляющее основу пред-

принимательской деятельности, не является обязательным правом и может подвергнуться ограничениям, четко установленным статьей 1 Протокола № 1 к Конвенции “О защите прав человека и основных свобод” (далее – Протокол № 1 к Конвенции). Согласно данной статье, вмешательство в право собственности допускается лишь в следующих случаях:

- если это установлено законом;
- если это представляет общественный интерес.

Как видно, вмешательство в право собственности должно, в первую очередь, удовлетворять требования законности.

Согласно Конвенции, выражение “закон”, имея самостоятельное значение, означает не только “закон” в формальном смысле. Сюда можно отнести и Конституцию, и международные договоры, стороной которых является соответствующее государство, а также нормативные акты, имеющие силу закона.

Законное вмешательство в право собственности лица может быть обосновано лишь в случае, если преследования легитимной цели в общих (общественных) интересах. Эта обязанность четко выражена в указанной статье Конвенции в отношении лишения имущества и использования имущества.

Статья 1 Протокола № 1 Конвенции требует, разумной пропорциональности какого-либо вмешательства поставленной цели. Соответственно, любое вмешательство в права и свободы должно отвечать “справедливому равновесию” между общими интересами общества и требованиями защиты фундаментальных прав частного лица. Для достижения требуемого справедливого равновесия соответствующее лицо не должно подвергаться индивидуальной и чрезмерной нагрузке (Постановление Пленума Конституционного суда “О толковании статьи 14 Налогового кодекса Азербайджанской Республики и статьи 390 Гражданского кодекса Азербайджанской Республики” от 12 марта 2012 г.).

В связи с тем, имеет ли место нарушение конституционного права на свободное предпринимательство статьями 430.4 Кодекса об административных проступках и подпунктом 4.3.1.3 Правил, с точки зрения вышеуказанных требований, следует также учесть, что в соответствии со статьей 13 Закона Азербайджанской

Республики “О валютном регулировании” (далее – Закон “О валютном регулировании”), Центральный банк, как основной орган, осуществляющий валютное регулирование в Азербайджанской Республике, выполняет такие важные функции, как определение сферы и порядок обращения иностранной валюты и ценных бумаг в иностранной валюте, принятие нормативных актов по регулированию валютных операций и т.д. Целью же валютного контроля является обеспечение соблюдения валютного законодательства при проведении валютных операций (статья 14 Закона “О валютном регулировании”).

Частью 4 статьи 7 и статьей 10 данного Закона установление порядка проведения операций по счетам резидентов и нерезидентов в иностранной валюте в уполномоченных банках в Азербайджанской Республике отнесено к полномочиям Центрального банка.

Согласно статье 8 указанного Закона, резиденты, являющиеся юридическими лицами, имеют право ввозить в Азербайджанскую Республику и вывозить из Азербайджанской Республики валютные ценности путем перевода, а также ввозить их страну и вывозить из нее в наличной форме, с соблюдением таможенных процедур.

Порядок перевода и ввоза в наличной форме в Азербайджанскую Республику резидентами, являющимися юридическими лицами, валютных ценностей, а также их перевода и вывоза в наличной форме из Азербайджанской Республики устанавливает Центральный банк Азербайджанской Республики.

В связи с вышеизложенным, в целях снижения валютного дефицита в платежном балансе страны и повышения эффективности валютного контроля в качестве одной из комплексных мер, направленных на обеспечение финансовой стабильности в стране, Постановлением Правления Центрального банка от 28 ноября 2016 г. были приняты Правила, подпунктом 4.3.1.3 которых установлены точные временные ограничения в связи с представлением таможенной декларации (документа, подтверждающего оказание услуг), подтверждающей импорт товаров в страну (оказание услуг) в ходе операций по средствам, переводимым резидентами и нере-

зидентами по оплате товаров и услуг, импортируемых в Азербайджанскую Республику, в том числе выплачиваемым предварительно (авансу), тем самым, применен особый режим контроля за указанными валютными операциями.

Статья 430.4 Кодекса об административных проступках, которая служит целям повышения эффективности контроля за валютными операциями, предотвращения финансирования международной преступности, также устанавливая невозвращение из-за рубежа выплаченных валютных средств в случаях, когда в обмен на выплаченные путем аванса валютные средства в установленные сроки не были импортированы соответствующие товары, не проделаны работы или не оказаны услуги, как административный проступок, определила административную юридическую ответственность для лиц, виновных в совершении данного деяния.

Таким образом, установление в соответствии с требованиями статьи 59 Конституции, подпунктом 4.3.1.3 Правил, особого режима контроля в связи с соответствующей валютной операцией и предусмотренное в статье 430.4 Кодекса об административных проступках ответственности за нарушение правил валютного регулирования преследуют цель защиты государственных интересов в сфере предпринимательства, в том числе предотвращения финансирования международной преступности, повышение эффективности валютного контроля, обеспечение финансовой стабильности в стране.

В обращении, на основании статьи 79 Конституции и ряда норм Гражданского кодекса, отмечается, что физические и юридические лица могут свободно заключать договоры. А подпункт 4.3.1.3 Правил ограничивает данное право.

В связи с этим следует также отметить, что, хотя субъекты предпринимательства свободны в реализации договорных свобод, закрепленных в гражданском законодательстве, тем не менее они должны безоговорочно соблюдать при этом императивные требования, содержащиеся в правовых актах.

Так, согласно статье 390.2 Гражданского кодекса, договор должен соответствовать обязательным для сторон правилам, установ-

ленным законом и иными правовыми актами (императивным нормам), действующим в момент его заключения.

Как видно, несмотря на то что законодатель предоставил сторонам свободу договора и свободу в определении его условий, заключаемый ими договор тем не менее, должен соответствовать правилам императивного характера, установленным законом и иными правовыми актами и являющимся обязательными для сторон. При этом законодатель исходит из общих интересов сторон, а также государства и общественных отношений.

Кроме того, несоблюдение сроков, связанных с расчетами при импорте, еще не является достаточным основанием для применения меры административного взыскания.

В связи с этим, Пленум Конституционного суда в своем Постановлении “О толковании статьи 38.1 Кодекса Азербайджанской Республики об административных проступках в отношении административных проступков, предусмотренных статьей 430.4 данного Кодекса, с точки зрения сроков привлечения к административной ответственности” от 19 декабря 2019 г. отметил, что Кодекс об административных проступках установил привлечение к административной ответственности лица, признанного виновным в совершении административного проступка, предусмотренного лишь данным Кодексом, и совершившего деяние (действие или бездействие), включающие все остальные элементы состава административного проступка. Поэтому суды должны точно установить виновность лица, в отношении которого уполномоченным органом составлен протокол, в совершении проступка, предусмотренного статьей 430.4 Кодекса об административных проступках.

В том же Постановлении Пленум Конституционного суда также отметил, что изготовление и доставка определенных товаров могут занять больше времени, чем установлено Правилами, кроме того доставка товаров и оказание услуг могут быть задержаны по не зависящим от данного лица причинам (к примеру форс-мажор, авария, проведение таможенного контроля и досмотра и т. д.). Поэтому суд с учетом всех обстоятельств дела может расценить их как основание, исключающее вину лица, в отношении которого составлен протокол. Пленум Конституционного Суда указал, что,

орган, уполномоченный составлять административный протокол, должен строго соблюдать требования соответствующего законодательства при составлении данного протокола, суды должны устанавливать виновность лица, совершившего административный проступок в соответствии с требованиями Кодекса об административных проступках на основании протокола, составленного уполномоченным органом для осуществления мер ответственности, предусмотренных статьей 430.4 Кодекса об административных проступках.

Правление Центрального банка в соответствии с рекомендациями Пленума Конституционного суда, изложенными вышеупомянутым Постановлением, а также с учетом улучшения показателей платежного баланса страны за последние годы, положительных результатов реформ, проведенных в направлении усиления таможенного контроля, валютного контроля в целом, своим Постановлением от 20 февраля 2020 г., внесло изменение в Правила, продлило срок представления в уполномоченный банк таможенной декларации, подтверждающей импорт товаров в страну при производстве предоплаты в связи с импортом товаров, или документов, подтверждающих оказание импортируемых услуг, с 270 дней до срока, не превышающего 2 лет. Кроме того, было отменено требование предоставления органу валютного контроля информации, если стоимость неимпортируемых товаров и услуг не превышает суммы, эквивалентной 10 000 долларов США.

С учетом вышеуказанного, Пленум Конституционного Суда считает, что применение подпунктом 4.3.1.3 Правил и статьей 430.4 Кодекса об административных проступках особого режима контроля за соответствующей валютной операцией и установление административно-правовой ответственности за нарушение порядка валютного регулирования следует считать соответствующими требованиям статей 59 и 79 Конституции, так как данные правовые нормы преследуют цель защиты государственных интересов в сфере предпринимательства, в том числе предотвращения финансирования международной преступности, повышения эффективности валютного контроля, обеспечения финансовой стабильности в стране.

Руководствуясь частью VI статьи 130 Конституции Азербайджанской Республики, статьями 60, 62, 63, 65- 67 и 69 Закона Азербайджанской Республики “О Конституционном суде”, Пленум Конституционного Суда Азербайджанской Республики

ПОСТАНОВИЛ:

1. Применение подпунктом 4.3.1.3 “Правил ведения резидентами Азербайджанской Республики операций в иностранной валюте, а также нерезидентами в национальной и иностранной валютах”, утвержденных Решением Центрального банка Азербайджанской Республики от 28 ноября 2016 г. и статьей 430.4 Кодекса об административных проступках особого режима контроля за соответствующей валютной операцией и установление административно-правовой ответственности за нарушение порядка валютного регулирования, считать соответствующими требованиям статей 59 и 79 Конституции, так как данные правовые нормы преследуют цель защиты государственных интересов в сфере предпринимательства, в том числе предотвращения финансирования международной преступности, повышения эффективности валютного контроля, обеспечения финансовой стабильности в стране.

2. Постановление вступает в силу со дня опубликования.

3. Постановление опубликовать в газетах “Азербайджан”, “Республика”, “Халг газети”, “Бакинский рабочий” и “Вестнике Конституционного Суда Азербайджанской Республики”.

4. Постановление является окончательным, и не может быть отменено, изменено либо официально истолковано ни одним органом или лицом.

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI ADINDAN

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI KONSTITUSIYA MƏHKƏMƏSİ PLENUMUNUN Q Ə R A R I

Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 83.4-cü maddəsinin bəzi müddələrinin şərh edilməsinə dair

3 mart 2020-ci il

Bakı şəhəri

Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu Fərhad Abdullayev (sədr), Sona Salmanova, Südabə Həsənova, Rövsən İsmayılov, Ceyhun Qaracayev, Rafael Qvaladze, Mahir Muradov, İsa Nəcəfov (məruzəçi-hakim) və Kamran Şəfiyevdən ibarət tərkibdə,

məhkəmə katibi Fəraid Əliyevin,

maraqlı subyektlərin nümayəndələri Şəki Apellyasiya Məhkəməsinin hakimi Mirbahəddin Hüseynov və Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi Aparatının İnzibati və hərbi qanunvericilik şöbəsinin baş məsləhətçisi Kəmalə Paşayevanın,

mütəxəssislər Azərbaycan Respublikası Baş Prokurorluğunun Dövlət ittihamının müdafiəsi üzrə idarəsinin rəisi İlqar Cəfərov və Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyinin Probasiya xidmətinin rəis müavini Musa Hümbətovun iştirakı ilə,

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin VI hissəsinə müvafiq olaraq xüsusi konstitusiya icraatı qaydasında açıq məhkəmə iclasında Şəki Apellyasiya Məhkəməsinin müraciəti əsasında Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 83.4-cü maddəsinin bəzi müddələrinin şərh edilməsinə dair konstitusiya işinə baxdı.

İş üzrə hakim İ.Nəcəfovun məruzəsini, maraqlı subyektlərin nümayəndələrinin və mütəxəssislərin çıxışlarını dinləyib, iş materiallarını araşdırıb müzakirə edərək, Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu

MÜƏYYƏN ETDİ:

Şəki Apellyasiya Məhkəməsi Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyaya Məhkəməsinə (bundan sonra – Konstitusiyaya Məhkəməsi) ünvanladığı müraciətdə göstərmişdir ki, Zərdab Rayon Məhkəməsinin 3 sentyabr 2019-cu il tarixli hökmü ilə V.Quliyev Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin (bundan sonra – Cinayət Məcəlləsi) 234.1-ci maddəsi ilə təqsirli bilinərək 2 il müddətinə azadlığın məhdudlaşdırılması cəzasına məhkum edilmiş, həmin Məcəllənin 69.3-cü maddəsinə əsasən üzərində 1 il 5 ay 12 gün müddətinə azadlığın məhdudlaşdırılması cəzası saxlanılmışdır.

Azərbaycan Respublikası Baş Prokurorunun müavini Zərdab Rayon Məhkəməsinin 3 sentyabr 2019-cu il tarixli hökmündən apellyasiya protesti verərək həmin hökmün dəyişdirilməsini xahiş etmişdir. Apellyasiya protesti onunla əsaslandırılmışdır ki, V.Quliyev Ağır Cinayətlərə dair İşlər üzrə Azərbaycan Respublikası Məhkəməsinin (bundan sonra – Ağır Cinayətlərə dair işlər üzrə Məhkəmə) 21 fevral 2007-ci il tarixli hökmünə əsasən Cinayət Məcəlləsinin 234.4.1-ci maddəsi ilə təqsirli bilinərək 7 il müddətinə azadlıqdan məhrum etmə cəzasına məhkum edilmiş, 10 iyun 2013-cü il tarixində “Azərbaycan xalqının ümummilli lideri Heydər Əliyevin 90 illik yubileyi münasibəti ilə amnistiya elan edilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin 7 may 2013-cü il tarixli Qərarının (bundan sonra – Qərar) 1.1-ci bəndinə müvafiq olaraq cəzadan azad olunmuşdur.

Protestverənin mövqeyinə görə, V.Quliyev ikinci cinayət əməlini 23 may 2019-cu il tarixində törədərkən onun əvvəlki məhkumluğu ödənilməmiş və götürülməmişdir. Bu səbəbdən də onun əməlinə cinayətlərin residivi mövcud olmuşdur.

Belə ki, Cinayət Məcəlləsinin 18.1-ci maddəsinə uyğun olaraq, qəsdən cinayət törətməyə görə əvvəllər məhkum olunmuş şəxs tərəfindən yenidən qəsdən cinayətin törədilməsi cinayətin residivini yaradır.

Həmin Məcəllənin 61.1.1-ci maddəsinə görə, cinayətlərin residivi cəzanı ağırlaşdıran haldır.

Cinayət Məcəlləsinin 65.2-ci maddəsinə əsasən, residivə görə cəzanın müddəti törədilmiş cinayətə görə Məcəllənin Xüsusi hissəsinin müvafiq maddəsində müəyyən edilmiş daha ciddi cəza növü-

nün son həddinin yarısından, təhlükəli residivə görə üçdə ikisindən, xüsusi təhlükəli residivə görə isə dördüdə üçündən az ola bilməz.

V.Quliyev də Ağır Cinayətlərə dair İşlər üzrə Məhkəmənin 21 fevral 2007-ci il tarixli hökmünə əsasən Cinayət Məcəlləsinin 234.4.1-ci maddəsi ilə təqsirli bilinərək 7 il müddətinə azadlıqdan məhrum etmə cəzasına məhkum edilmiş, Qərarın 1.1-ci bəndinə əsasən 10 iyun 2013-cü il tarixində cəzadan azad olunmuşdur. Yəni V.Quliyev Qərarın qüvvəyə mindiyi 7 may 2013-cü il tarixində cəzadan azad edilmiş olsaydı, 23 may 2019-cu il tarixində Cinayət Məcəlləsinin 234.1-ci maddəsi ilə törətdiyi cinayətə görə residiv yaranmayacaqdı.

Protestverən hesab edir ki, V.Quliyevin Ağır Cinayətlərə dair İşlər üzrə Məhkəmənin 21 fevral 2007-ci il tarixli hökmü üzrə Cinayət Məcəlləsinin 234.4.1-ci maddəsi ilə yaranmış məhkumluğunun ödənilməyə başlanılması müddəti ona tətbiq olunmuş amnistiya aktının qəbul edildiyi 7 may 2013-cü il tarixindən deyil, həmin amnistiya aktının ona münasibətdə icra edildiyi 10 iyun 2013-cü il tarixindən hesablanmalıdır.

Yuxarıda qeyd olunanları nəzərə alaraq, Şəki Apellyasiya Məhkəməsi vahid məhkəmə təcrübəsinin formalaşdırılması məqsədi ilə Cinayət Məcəlləsinin 83.4-cü maddəsinin “məhkum edilmiş şəxs qanunla müəyyən edilmiş qaydada vaxtından əvvəl cəza çəkməkdən azad edildikdə, məhkumluğun ödənilməsi müddəti əsas və əlavə cəzanı çəkməkdən azad edildiyi vaxtdan hesablanır” müddəasının amnistiya aktının tətbiqi əsasında cəzadan azad edilmiş məhkumlara münasibətdə Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının (bundan sonra – Konstitusiya) 60 və 71-ci maddələri, eləcə də “İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında” Konvensiyanın 6 və 7-ci maddələri baxımından şərh edilməsini Konstitusiya Məhkəməsindən xahiş etmişdir.

Müraciətdə qaldırılan məsələ ilə bağlı Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu aşağıdakıları qeyd etməyi zəruri hesab edir.

Cinayət Məcəlləsinin vəzifələri sülhü və bəşəriyyətin təhlükəsizliyini təmin etməkdən, insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarını, mülkiyyəti, iqtisadi fəaliyyəti, ictimai qaydanı və ictimai təhlükəsizliyi, ətraf mühiti, Azərbaycan Respublikasının konstitusiya quruluşunu cinayətkar qəsdlərdən qorumaqdan, habelə cinayətlərin qarşısını almaqdan ibarətdir. Bu vəzifələri həyata keçirmək üçün Cina-

yət Məcəlləsi cinayət məsuliyyətinin əsaslarını və prinsiplərini, şəxsiyyət, cəmiyyət və dövlət üçün təhlükəli olduğuna görə cinayət sayılan əməllərin dairəsini və həmin cinayətlərin törədilməsinə görə tətbiq edilən cəzaların növlərini, həddini və həcmi, habelə digər cinayət-hüquqi xarakterli tədbirləri müəyyən edir.

Cinayət Məcəlləsi ilə nəzərdə tutulmuş institutlardan biri olan cəzadan azad etmənin əsasları həmin Məcəllənin bir neçə maddəsində nəzərdə tutulmuşdur. Bu əsaslara cəzadan şərti olaraq vaxtından əvvəl azad etmə, cəzanın çəkilməmiş hissəsini daha yüngül cəza növü ilə əvəz etmə, xəstəliyə görə cəzanı çəkməkdən azad etmə, hamilə qadınlar və azyaşlı uşaqları olan şəxslər tərəfindən cəzanın çəkilməsinin təxirə salınması, ittiham hökmünün icrası müddəti ilə əlaqədar cəza çəkməkdən azad etmə, amnistiya və əfv etmə aiddir (Cinayət Məcəlləsinin 76-82-ci maddələri).

Cəzadan azad etmənin digər növlərindən fərqli olaraq, amnistiya və əfv etmənin tətbiqi ali dövlət orqanlarının səlahiyyətlərinə aid olduğundan onlar Konstitusiyada öz əksini tapmışdır. Konstitusiyanın 65-ci maddəsinə əsasən, məhkəmənin məhkum etdiyi hər bir şəxsin öz barəsində çıxarılmış hökmə qanunla nəzərdə tutulan qaydada yuxarı məhkəmədə yenidən baxılması, habelə özünün əfv edilməsi və cəzasının yüngülləşdirilməsi haqqında müraciət etmək hüququ vardır. Konstitusiyanın 109-cu maddəsinin 22-ci bəndinə görə, əfv etmə səlahiyyəti Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə məxsusdur. Konstitusiyanın 95-ci maddəsinin I hissəsinin 19-cu bəndinə müvafiq olaraq amnistiya məsələlərinin həlli Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin səlahiyyətlərinə aiddir.

Amnistiya və əfv etmə hüquqi təbiətinə görə humanizm, mütənəsiblik prinsipləri və cinayətkarlıqla mübarizə sahəsində konstitusiya dəyərlərinin tarazlığı nəzərə alınmaqla dövlət tərəfindən həyata keçirilən mərhəmət aktıdır. Bu konstitusiya səlahiyyətinin həyata keçirilməsi nəinki siyasi və iqtisadi məqsədə uyğunluqdan, ilk növbədə ədalət və xeyirxahlığa olan inamdan, belə humanist addımın sosial şərtləndirilməsindən irəli gəlir. Bununla belə həmin səlahiyyətlər həyata keçirilərkən Konstitusiyadan irəli gələn insan hüquqlarının birbaşa qüvvəsi, sağlamlıq, mənəviyyat, ictimai asayişin qorunması, təhlükəsizlik və s. dəyərlərə xüsusi diqqət yetirilməlidir.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu vurğulayır ki, əfv etmə və amnistiya aktları hökmlərin qanuniliyi və ədalətliliyini şübhə altına

almır. Belə ki, amnistiya və əfvətmə şəxsə bəraət qazandıran və cinayətin törədilməsi faktını aradan götürən hal deyil, barəsində tətbiq ediləcəyi şəxsə göstərilən humanizmin təzahürüdür.

Cinayət Məcəlləsinin 81-ci maddəsinə əsasən, amnistiya aktı fərdi qaydada müəyyən edilməyən şəxslər barəsində Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi tərəfindən qəbul edilir. Cinayət törətmiş şəxslər amnistiya aktı ilə cinayət məsuliyyətindən azad edilə bilirlər. Cinayət törətməyə görə məhkum olunmuş şəxslər isə cəzadan azad edilə bilirlər, yaxud onlara təyin olunmuş cəzanın müddəti azaldıla bilər və ya belə şəxslərin cəzasının çəkilməmiş hissəsi daha yüngül cəza növü ilə əvəz edilə bilər və yaxud belə şəxslər əlavə cəzadan azad edilə bilirlər. Amnistiya aktı ilə cəzasını çəkmiş şəxslərin məhkumluğu götürülə bilər.

Məcəllənin 82-ci maddəsinə uyğun olaraq, əfvətmə fərdi qaydada müəyyən edilmiş şəxs barəsində Azərbaycan Respublikasının Prezidenti tərəfindən həyata keçirilir. Cinayət törətməyə görə məhkum olunmuş şəxs əfvətmə aktı ilə cəzanın qalan hissəsini çəkməkdən azad edilə bilər, yaxud ona təyin olunmuş cəzanın müddəti azaldıla bilər və ya belə şəxsin cəzasının çəkilməmiş hissəsi daha yüngül cəza növü ilə əvəz edilə bilər. Ömürlük azadlıqdan məhrum etmə cəzası əfv qaydasında iyirmi beş ildən çox olmayan müddətə azadlıqdan məhrum etmə cəzası ilə əvəz edilə bilər. Əfvətmə aktı ilə cəzasını çəkmiş şəxsin məhkumluğu götürülə bilər.

Cinayət Məcəlləsinin 83.1-ci maddəsinə əsasən, cinayət törətməyə görə məhkum edilmiş şəxs məhkəmənin ittiham hökmü qanuni qüvvəyə mindiyi gündən məhkumluğun götürüldüyü və ya ödənilməsi günə qədər məhkum olunmuş hesab edilir. Cinayətlərin residivi zamanı və cəza təyin edilərkən bu Məcəlləyə uyğun olaraq məhkumluq nəzərə alınır.

Məhkumluq yalnız şəxsin məhkum olunması və ona cəzanın təyin edilməsi faktı ilə şərtləndirilmir. Məhkumluq şəxs tərəfindən təkrarən cinayət törədilərkən cinayət qanunvericiliyi ilə müəyyən olunmuş hüquqi nəticələrə səbəb olan məhkumun hüquqi vəziyyətini ifadə edir; şəxsə olan ödənilməmiş və ya götürülməmiş məhkumluq xüsusi, onunla dövlət arasında cinayət-hüquqi tənzimləmə əsasında formalaşan, bu şəxs tərəfindən yeni cinayətlər törədilərkən onun şəxsiyyətinin və törətdiyi cinayətlərin yüksək ictimai təhlükəli kimi qiymətləndirilməsinə xidmət edən ictimai-hüquqi mü-

nasibətləri yaradır və buna görə onun barəsində cinayət hüquqi xarakterli daha ağır tədbirlərin tətbiqini nəzərdə tutur (Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun “Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 83-cü maddəsinin şərh edilməsinə dair” 2009-cu il 25 may tarixli Qərarı).

Cinayət qanunvericiliyində cinayətlərin xarakteri və ictimai təhlükəlilik dərəcəsiindən asılı olaraq, habelə yetkinlik yaşına çatmayan şəxslər barəsində fərqli məhkumluğun ödənilməsi müddətləri nəzərdə tutulmuşdur. Belə ki, Cinayət Məcəlləsinin 83.3-cü maddəsinə müvafiq olaraq, böyük ictimai təhlükə törətməyən cinayət törətməyə görə azadlıqdan məhrum etməyə məhkum edilmiş şəxslər barəsində – onlar cəzanı çəkib qurtardıqları gündən bir il keçdikdə, az ağır cinayət törətməyə görə azadlıqdan məhrum etməyə məhkum edilmiş şəxslər barəsində – onlar cəzanı çəkib qurtardıqları gündən iki il keçdikdə, ağır cinayət törətməyə görə azadlıqdan məhrum etməyə məhkum edilmiş şəxslər barəsində – onlar cəzanı çəkib qurtardıqları gündən altı il keçdikdə, xüsusilə ağır cinayət törətməyə görə məhkum edilmiş şəxslər barəsində isə onlar cəzanı çəkib qurtardıqları gündən səkkiz il keçdikdə məhkumluq ödənilmiş hesab olunur.

Məhkum edilmiş şəxs qanunla müəyyən edilmiş qaydada vaxtından əvvəl cəza çəkməkdən azad edildikdə və yaxud cəzanın çəkilməmiş hissəsi daha yüngül cəza növü ilə əvəz edildikdə, məhkumluğun ödənilməsi müddəti əsas və əlavə cəzanı çəkməkdən azad edildiyi vaxtdan hesablanır (Məcəllənin 83.4-cü maddəsi).

Məcəllənin bu normasının mənasından da göründüyü kimi, amnistiya aktı əsasında əsas cəzasını çəkməkdən vaxtından əvvəl azad edilmiş şəxsin əlavə cəzası olduğu hallarda məhkumluğun ödənilməsi müddəti əlavə cəzanın çəkilib qurtardığı vaxtdan hesablanır.

Məhkəmə tərəfindən təyin edilən cəzaların icrası və çəkilməsi, habelə cinayət-hüquqi xarakterli digər tədbirlərin tətbiqi qaydalarını və şərtlərini müəyyən edən Azərbaycan Respublikası Cəzaların İcrası Məcəlləsinin 6-cı maddəsinə görə, cəzaların icrasının və cinayət-hüquqi xarakterli digər tədbirlərin tətbiqinin əsaslarını məhkəmənin qanuni qüvvəyə minmiş hökmü, qərarları, habelə amnistiya və ya əfv etmə aktları təşkil edir. Həmin Məcəllənin 167.0.5-ci maddəsində göstərilmişdir ki, digər əsaslarla yanaşı məhkumlar cəza çəkməkdən amnistiya və ya əfv etmə aktına əsasən azad edilirlər.

Hər iki akt birdəfəlik tətbiqetmə üçün nəzərdə tutulsa da, əfvətmə yalnız qanuni qüvvəyə minmiş hökm əsasında məhkum edilmiş şəxslərə münasibətdə, amnistiya aktı isə cinayət prosesinin istənilən mərhələsində tətbiq edilə bilər.

Bu aktlar arasında daha bir fərq ondan ibarətdir ki, əfvətmə fərdi qaydada müəyyən edilmiş şəxslər, amnistiya isə fərdi qaydada müəyyən olunmayan şəxslər dairəsi barəsində qəbul edilir. Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu hesab edir ki, bu aktların subyektiv tərkibinin müəyyən olub-olmaması baxımından onların tətbiq edilmə formaları da fərqlənir.

Əfvətmə müraciət əsasında tətbiq edildiyindən, məhkum edilmiş şəxsin işi Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Əfv Məsələləri Komissiyası tərəfindən araşdırılır, onun əfv edilməsinin mümkünlüyü barəsində müvafiq qurumların rəyləri alınır, baxılmış sənədlər qəti qərar qəbul edilməsi üçün Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə təqdim olunur. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2001-ci il 18 iyul tarixli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş “Əfvətmə haqqında Əsasnamə”nin 36-cı bəndinə uyğun olaraq, cəzayı icra edən orqan əfvətmə haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin sərəncamını təxirə salınmadan icra etməlidir.

Qeyri-müəyyən şəxslər dairəsinə ünvanlanan amnistiyanın elan edilməsi isə birbaşa olaraq cinayəti törədən şəxsin hüquqi vəziyyətini dəyişmir. Bu akt konkret şəxslərin dəqiq hüquq və vəzifələrini deyil, müvafiq şəxslər dairəsinin hüquqi statusunun dəyişməsinə şərtləndirən hüquqi faktları müəyyən edir. Belə ki, müəyyən bir şəxsə münasibətdə amnistiya aktının tətbiq edilməsi üçün əsasların olub-olmaması yoxlanıldıqdan sonra hüquqtətbiqedici tərəfindən müvafiq qərar qəbul edilməlidir.

Beləliklə, amnistiya aktının onun təsiri altına düşən şəxslər barəsində tətbiq edilib-edilməməsinin mümkünlüyünün yoxlanılması Qərarla müəyyən edilmiş müvafiq orqan tərəfindən həyata keçirilir.

Yuxarıda qeyd edildiyi kimi, V.Quliyev 10 iyun 2013-cü il tarixində Qərarın 1.1-ci bəndinə əsasən cəzadan azad olunmuşdur.

Həmin Qərarın 15-ci bəndinə əsasən, Qərarın 1.1 və 2-ci bəndlərində nəzərdə tutulan şəxslər barəsində amnistiya cəzaçəkmə müəsisələri, 1.2, 1.3 və 4.1-ci bəndlərində nəzərdə tutulan şəxslər barəsində intizam xarakterli hərbi hissənin və hərbi hissələrin komandanlığı, 1.4-1.7 və 4.2-ci bəndlərində nəzərdə tutulan şəxslər

barəsində icra məmurları tərəfindən tətbiq edilir. Qərarın 1.8, 3, 4.3-4.5-ci bəndlərində nəzərdə tutulan şəxslər barəsində isə amnistiyanın tətbiq edilməsi məsələsinə birinci instansiya məhkəmələri tərəfindən baxılır.

Qərarın 16-cı bəndinə uyğun olaraq, 15.1-15.3-cü bəndlərində nəzərdə tutulmuş orqanlar amnistiya tətbiq edərkən, Azərbaycan Respublikasının Cinayət-Prosessual Məcəlləsində nəzərdə tutulmuş qaydalara riayət etməklə, qərarları müvafiq prokurorlarla razılaşdırmalıdırlar.

Qərarın 21-ci bəndinə görə isə bu Qərar onun təsiri altına düşən hər bir şəxs barəsində ayrı-ayrılıqda tətbiq edilir.

Amnistiya tətbiq edilərkən məhkumun şəxsi işi öyrənilməli və amnistiyanın tətbiqi məsələlərinin həlli üçün zəruri sənədlər göstərilən qərara əlavə edilməlidir. Amnistiyanı tətbiq edən orqanlar amnistiyanın tətbiqi barədə qərar qəbul edilməsi üçün zəruri sənədləri müvafiq orqanlardan tələb etməyə haqlıdırlar. Bu sorğular dərhal icra edilməlidir (Qərarın 22-ci bəndi).

Qeyd edilməlidir ki, amnistiya haqqında yuxarıda göstərilən Qərar dərc olunduğu gündən qüvvəyə minmiş və onun həmin gündən dörd ay müddətində tətbiq edilməsi nəzərdə tutulmuşdur.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu qeyd edir ki, amnistiya aktının dərc olunduğu gündən qanuni qüvvəyə minməsi, aktın barəsində tətbiq ediləcək şəxslərin hüquqi statusunun həmin gündən dəyişməsinə nəzərdə tutmur. Amnistiya aktının dərc edildiyi gündən qanuni qüvvəyə minməsi barəsində tətbiq edilən şəxslərin dairəsinin müəyyən edilməsi və aktın tətbiq edilməsi üçün nəzərdə tutulmuş müddətin axımının başlanması üçün zəruri olan zamanı ifadə edir.

Yuxarıda göstərilənləri nəzərə alaraq Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu hesab edir ki, məhkum edilmiş şəxs amnistiya aktı əsasında vaxtından əvvəl cəza çəkməkdən azad edildikdə, məhkumluğun ödənilməsi müddəti amnistiyanın həmin şəxs barəsində tətbiq edildiyi, yəni müvafiq səlahiyyətli orqan tərəfindən konkret şəxs barəsində amnistiya aktının tətbiq olunması barədə qərar qəbul edildiyi gündən hesablanmalıdır.

Bununla belə Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu onu da vurğulayır ki, amnistiyanın tətbiq edilməsinə dair qərar barəsində tətbiq olunacaq şəxslər üçün mühüm hüquqi nəticələr yaratdığından,

səlahiyyətli orqanların belə işlərə mümkün qədər qısa müddət ərzində baxmaları məqsədemüvafiqdir.

Göstərilənləri nəzərə alaraq Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu aşağıdakı nəticəyə gəlir:

– Cinayət Məcəlləsinin 83.4-cü maddəsinə uyğun olaraq, məhkum edilmiş şəxs amnistiya aktı əsasında vaxtından əvvəl cəza çəkməkdən azad edildikdə, məhkumluğun ödənilməsi müddəti şəxsin cəzanı çəkməkdən azad edildiyi, yəni səlahiyyətli orqanın konkret şəxs barəsində amnistiya aktının tətbiq olunması barədə qərarının qüvvəyə mindiyi gündən hesablanmalıdır.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin VI hissəsini, “Konstitusiya Məhkəməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 60, 62, 63, 65-67 və 69-cu maddələrini rəhbər tutaraq, Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu

QƏRARA ALDI:

1. Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 83.4-cü maddəsinə uyğun olaraq, məhkum edilmiş şəxs amnistiya aktı əsasında vaxtından əvvəl cəza çəkməkdən azad edildikdə, məhkumluğun ödənilməsi müddəti şəxsin cəzanı çəkməkdən azad edildiyi, yəni səlahiyyətli orqanın konkret şəxs barəsində amnistiya aktının tətbiq olunması barədə qərarının qüvvəyə mindiyi gündən hesablanmalıdır.

2. Qərar dərc edildiyi gündən qüvvəyə minir.

3. Qərar “Azərbaycan”, “Respublika”, “Xalq qəzeti”, “Bakinski raboçi” qəzetlərində və “Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Məlumatı”nda dərc edilsin.

4. Qərar qətidir, heç bir orqan və ya şəxs tərəfindən ləğv edilə, dəyişdirilə və ya rəsmi təfsir edilə bilməz.

ИМЕНЕМ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

ПОСТАНОВЛЕНИЕ ПЛЕНУМА КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

О толковании некоторых положений статьи 83.4 Уголовного кодекса Азербайджанской Республики

3 марта 2020 года

город Баку

Пленум Конституционного суда Азербайджанской Республики в составе Фархада Абдуллаева (председатель), Соны Салмановой, Судабы Гасановой, Ровшана Исмаилова, Джейхуна Гараджаева, Рафаэля Гваладзе, Махира Мурадова, Исы Наджафова (судья-докладчик) и Кямрана Шафиева,

с участием секретаря суда Фараида Алиева,

представителей заинтересованных субъектов – судьи Шекинского Апелляционного суда Мирбахаддина Гусейнова и главного консультанта отдела административного и военного законодательства Аппарата Милли Меджлиса Азербайджанской Республики Кямали Пашаевой,

специалистов – начальника Управления по защите государственного обвинения Генеральной прокуратуры Азербайджанской Республики Ильгара Джафарова и заместителя

начальника службы пробации Министерства юстиции Азербайджанской Республики Мусы Гумбатова

в соответствии с частью VI статьи 130 Конституции Азербайджанской Республики, на основании обращения Шекинского Апелляционного суда рассмотрел в открытом судебном заседании в порядке особого конституционного производства конституционное дело о толковании некоторых

положений статьи 83.4 Уголовного кодекса Азербайджанской Республики.

Заслушав доклад судьи И. Наджафова по делу, выступления представителей заинтересованных субъектов и специалистов, изучив и обсудив материалы дела, Пленум Конституционного суда Азербайджанской Республики

У С Т А Н О В И Л:

Шекинский апелляционный суд в обращении, направленном в Конституционный суд Азербайджанской Республики (далее – Конституционный Суд) указал, что В.Гулиев будучи признанным приговором Зардабского районного суда от 3 сентября 2019 года виновным по статье 234.1 Уголовного кодекса Азербайджанской Республики (далее – Уголовный кодекс), осужден к ограничению свободы сроком на 2 года, на основании статьи 69.3 данного Кодекса наказание в виде ограничения свободы сроком на 1 год 5 месяцев 12 дней сохранено.

Заместитель генерального прокурора Азербайджанской Республики, подав апелляционный протест на приговор Зардабского районного суда от 3 сентября 2019 года, просил изменить данный приговор. Апелляционный протест был обоснован тем, что В.Гулиев на основании приговора суда Азербайджанской Республики по делам о тяжких преступлениях (далее – Суд по делам о тяжких преступлениях) от 21 февраля 2007 года был признан виновным по статье 234.4.1 Уголовного кодекса и приговорен к лишению свободы сроком на 7 лет, 10 июня 2013 в соответствии с пунктом 1.1 Постановления Милли Меджлиса Азербайджанской Республики от 7 мая 2013 года “Об объявлении амнистии в связи с 90-летним юбилеем общенационального лидера азербайджанского народа Гейдара Алиева” (далее- Постановление) освобожден от наказания.

Согласно позиции протестующего, при совершении В.Гулиевым 23 мая 2019 года второго преступного деяния, его предыдущая судимость не была погашена и снята. По этой причине в его деянии имел место рецидив преступлений.

Так, в соответствии со статьей 18.1 Уголовного кодекса, рецидивом преступлений признается совершение умышленного преступления лицом, имеющим судимость за ранее совершенное умышленное преступление.

Согласно статье 61.1.1 данного Кодекса, рецидив преступлений признается обстоятельством, отягчающим наказание.

На основании статьи 65.2 Уголовного кодекса, срок наказания при рецидиве преступлений не может быть ниже половины максимального срока наиболее строгого предела вида наказания, предусмотренного за совершенное преступление, при опасном рецидиве преступлений — не менее двух третей, а при особо опасном рецидиве преступлений — не менее трех четвертей максимального срока наиболее строгого вида наказания, предусмотренного за совершенное преступление в соответствующей статье Особенной части настоящего Кодекса.

В.Гулиев на основании приговора Суда по делам о тяжких преступлениях от 21 февраля 2007 года был признан виновным по статье 234.4.1 Уголовного кодекса и приговорен к лишению свободы сроком на 7 лет, на основании пункта 1.1. Постановления 10 июня 2013 года освобожден от наказания. То есть если бы В.Гулиев был освобожден от наказания 7 мая 2013 года, когда Постановление вступило в силу, то рецидива за совершенное 23 мая 2019 года по статье 234.1 Уголовного кодекса преступление не возникло бы.

Протестующий считает, что срок начала погашения судимости В. Гулиева по приговору Суда по делам о тяжких преступлениях от 21 февраля 2007 года по статье 234.4.1 Уголовного кодекса должен исчисляться не с 7 мая 2013 года, когда был принят примененный к нему акт амнистии, а с 10 июня 2013 года, когда данный акт амнистии исполнен в его отношении.

Учитывая вышеотмеченное Шекинский апелляционный суд в целях формирования единой судебной практики просил Конституционный суд дать толкование положения “если осужденный в установленном законом порядке был досрочно освобожден от отбывания наказания, то срок погашения судимости исчисляется с момента освобождения от отбывания основного и

дополнительного наказания” статьи 83.4 Уголовного кодекса в отношении осужденных освобожденных от наказания на основании применения акта амнистии с точки зрения статей 60 и 71 Конституции Азербайджанской Республики (далее – Конституция), также статей 6 и 7 Конвенции “О защите прав человека и основных свобод”.

В связи с вопросом, поставленным в обращении, Пленум Конституционного Суда считает необходимым отметить следующее.

Задачами Уголовного кодекса являются: обеспечение мира и безопасности человечества, охрана прав и свобод человека и гражданина, собственности, экономической деятельности, общественного порядка и общественной безопасности, окружающей среды, конституционного строя Азербайджанской Республики от преступных посягательств, а также предупреждение преступлений. Для осуществления этих задач Уголовный кодекс устанавливает основание и принципы уголовной ответственности, определяет, какие опасные для личности, общества или государства деяния признаются преступлениями и устанавливает виды, предел и объем наказаний, и иные меры уголовно-правового характера за совершение этих преступлений.

Основания для освобождения от наказания, предусмотренные Уголовным кодексом отражены в нескольких статьях данного Кодекса. К таким основаниям относятся условно-досрочное освобождение от наказания, замена не отбытой части наказания более мягким видом наказания, освобождение от отбывания наказания в связи с болезнью, отсрочка отбывания наказания беременными женщинами и лицами, имеющими малолетних детей, освобождение от отбывания наказания в связи с истечением сроков давности обвинительного приговора, амнистия и помилование (ст. 76-82 Уголовного кодекса).

В отличие от других видов освобождения от наказания, применение амнистии и помилования относится к полномочиям высших государственных органов, поэтому они нашли отражение в Конституции. На основании статьи 65 Конституции каждое лицо, осужденное судом, имеет право обратиться в уста-

новленном законом порядке в вышестоящий суд по поводу пересмотра вынесенного в его отношении приговора, а также по поводу помилования и смягчения наказания. Согласно пункту 22 статьи 109 Конституции, полномочия по осуществлению помилования принадлежат Президенту Азербайджанской Республики. В соответствии с пунктом 19 части I статьи 95 Конституции решение вопросов амнистии относится к полномочиям Милли Меджлиса Азербайджанской Республики.

Амнистия и помилование по своей юридической природе являются актом милосердия, осуществляемым государством с учетом принципов гуманизма, соразмерности и равенства конституционных ценностей в области борьбы с преступностью. Осуществление этих конституционных полномочий вытекает не только из политической и экономической целесообразности, но прежде всего из веры в справедливость и доброту, из социальной обусловленности такого гуманистического шага. Вместе с тем, при осуществлении данных полномочий особое внимание следует уделять вытекающим из Конституции таким ценностям, как прямое действие прав человека, здоровье, нравственность, охрану общественного порядка, безопасность и пр.

Пленум Конституционного Суда подчеркивает, что акты помилования и амнистии не ставят под сомнение законность и справедливость приговоров. Амнистия и помилование не являются обстоятельством, оправдывающим лицо и устраняющим факт совершения преступления, это проявление гуманизма к лицу, в отношении которого они применяются.

На основании статьи 81 Уголовного кодекса акт об амнистии принимается Милли Меджлисом Азербайджанской Республики в отношении индивидуально не определенного круга лиц. Актом об амнистии лица, совершившие преступления, могут быть освобождены от уголовной ответственности. Лица, осужденные за совершение преступлений, могут быть освобождены от наказания, либо срок назначенного им наказания может быть сокращен или не отбытая часть наказания может быть заменена более мягким видом наказания, либо такие лица могут быть

освобождены от дополнительного наказания. С лиц, отбывших наказание, актом об амнистии может быть снята судимость.

В соответствии со статьей 82 Кодекса, помилование осуществляется Президентом Азербайджанской Республики в отношении индивидуально определенного лица. Актом помилования лицо, осужденное за преступление, может быть освобождено от отбывания оставшейся части наказания, либо срок назначенного ему наказания может быть сокращен или не отбывшая часть наказания может быть заменена более мягким видом наказания. Пожизненное лишение свободы в порядке помилования может быть заменено лишением свободы на срок не свыше двадцати пяти лет. С лица, отбывшего наказание, актом помилования может быть снята судимость.

Согласно статье 83.1 Уголовного кодекса, лицо, осужденное за совершение преступления, считается судимым со дня вступления обвинительного приговора суда в законную силу до момента снятия или погашения судимости. Судимость в соответствии с настоящим Кодексом учитывается при рецидиве преступлений и при назначении наказания.

Судимость обуславливается не только фактом осуждения лица и назначения ему наказания. Судимость выражает правовое положение осужденного, приводящее к правовым последствиям, установленным уголовным законодательством при повторном совершении преступления; имеющаяся у лица непогашенная или неснятая судимость образует особые общественно-правовые отношения, формирующиеся между ним и государством на основе уголовно-правового регулирования, служащие оценке его личности при совершении данным лицом новых преступлений, и совершенных им преступлений, как представляющих большую общественную опасность, и поэтому предусматривает применение в отношении его более строгих мер правового характера (Постановление Пленума Конституционного Суда “О толковании статьи 83 Уголовного кодекса Азербайджанской Республики” от 25 мая 2009 года).

Уголовным законодательством предусмотрены различные сроки погашения судимости в зависимости от характера и сте-

пени общественной опасности преступлений, а также в отношении несовершеннолетних лиц. Так в соответствии со статьей 83.3 Уголовного кодекса судимость считается погашенной: в отношении лиц, осужденных к лишению свободы за совершение преступлений, не представляющих большой общественной опасности — по истечении одного года со дня завершения отбывания наказания; в отношении лиц, осужденных к лишению свободы за менее тяжкие преступления, — по истечении двух лет после отбытия наказания; в отношении лиц, осужденных к лишению свободы за тяжкие преступления, — по истечении шести лет после отбытия наказания; в отношении лиц, осужденных за особо тяжкие преступления, — по истечении восьми лет после отбытия наказания.

Если осужденный в установленном законом порядке был досрочно освобожден от отбывания наказания или не отбытая часть наказания была заменена более мягким видом наказания, то срок погашения судимости исчисляется с момента освобождения от отбывания основного и дополнительного наказания (статья 83.4 Кодекса).

Как видно из смысла данной нормы Кодекса, при наличии у лица досрочно освобожденного от отбывания основного наказания на основании акта амнистии, дополнительного наказания, срок погашения судимости исчисляется со дня завершения отбывания дополнительного наказания.

Согласно статье 6 Кодекса Азербайджанской Республики об исполнении наказаний, определяющего порядок и условия исполнения и отбывания назначенных судом наказаний, а также применение других мер уголовно-правового характера, основаниями исполнения наказаний и применения иных мер уголовно-правового характера являются приговор суда либо постановление вступившие в законную силу, а также акты об амнистии или помиловании. В статье 167.0.5 данного Кодекса указано, что наряду с другими основаниями осужденные могут быть освобождены от отбывания наказания на основании акта об амнистии или помиловании.

Хотя оба акта предназначены для единовременного применения, тем не менее помилование может применяться только в отношении лиц, осужденных на основании приговора, вступившего в законную силу, в то время как акт амнистии - на любой стадии уголовного процесса.

Еще одно различие между этими актами заключается в том, что помилование применяется в отношении индивидуально определенного, а амнистия – в отношении индивидуально неопределенного круга лиц. Пленум Конституционного Суда считает, что различаются и формы применения этих актов с точки зрения, определенности их субъективного состава.

Поскольку помилование применяется на основании ходатайства, то дело осужденного рассматривается Комиссией по вопросам помилования при Президенте Азербайджанской Республики, принимаются заключения соответствующих структур о возможности его помилования, рассмотренные документы представляются Президенту Азербайджанской Республики для принятия окончательного решения. В соответствии с пунктом 36 “Положения о помиловании”, утвержденного Указом Президента Азербайджанской Республики от 18 июля 2001 года, орган, исполняющий наказание, должен исполнить распоряжение Президента Азербайджанской Республики о помиловании незамедлительно.

А объявление амнистии, адресованной индивидуально неопределенному кругу лиц, непосредственно не меняет правового положения лица, совершившего преступление. Данный акт определяет юридические факты, обуславливающие изменение правового статуса соответствующего круга лиц, а не четкие права и обязанности конкретных лиц. Так, после проверки наличия оснований для применения акта амнистии в отношении определенного лица, правоприменитель должен принять соответствующее решение.

Таким образом, проверка возможности применения акта амнистии в отношении подпадающих под его действие лиц осуществляется соответствующим органом установленным Постановлением.

Как уже отмечалось выше, В.Гулиев 10 июня 2013 года был освобожден от наказания на основании пункта 1.1 Постановления.

На основании пункта 15 данного Постановления, амнистия в отношении лиц, предусмотренных пунктами 1.1 и 2 Постановления, применяется учреждениями отбывания наказания, в отношении лиц, предусмотренных пунктами 1.2, 1.3 и 4.1 – командованием воинской части дисциплинарного характера и воинских частей, в отношении лиц, предусмотренных пунктами 1.8, 3, 4.3-4.5 Постановления, вопрос о применении амнистии рассматривается судами первой инстанции.

В соответствии с пунктом 16 Постановления при применении амнистии органы, предусмотренные пунктами 15.1-15.3, должны согласовывать решения с соответствующими прокурорами соблюдая правила, предусмотренные Уголовно-процессуальным кодексом Азербайджанской Республики.

Согласно пункту 21 Постановления, настоящее Постановление применяется по отдельности в отношении каждого лица, подпадающего под его действие.

При применении амнистии должно быть изучено личное дело осужденного и к указанному решению приобщены необходимые документы для решения вопросов применения амнистии. Органы, применяющие амнистию, вправе потребовать от соответствующих органов необходимые документы для принятия решения о применении амнистии. Данные запросы должны быть незамедлительно исполнены (пункт 22 Постановления).

Следует отметить, что вышеуказанное Постановление об амнистии вступило в силу со дня опубликования и его применение предусматривалось в четырехмесячный срок с этого дня.

Пленум Конституционного суда отмечает, что вступление акта амнистии в законную силу со дня его опубликования не предусматривает изменения с этого дня правового статуса лиц, в отношении которых применяется акт. Вступление акта амнистии в законную силу со дня опубликования служит выражением времени, необходимого для определения круга лиц, в отно-

шении которых он применяется и начала течения срока, предусмотренного для применения акта.

Учитывая вышеуказанное, Пленум Конституционного Суда считает, что при досрочном освобождении осужденного от отбывания наказания на основании акта амнистии срок погашения судимости должен исчисляться со дня применения амнистии в отношении данного лица, то есть принятия соответствующим уполномоченным органом решения о применении акта амнистии в отношении конкретного лица.

Вместе с тем, Пленум Конституционного суда подчеркивает, что решение о применении амнистии создает важные правовые последствия для лиц, в отношении которых применяется, поэтому целесообразно, чтобы уполномоченные органы рассматривали такие дела, как можно в более короткий срок.

Учитывая вышеизложенное, Пленум Конституционного суда приходит к следующему выводу:

– В соответствии со статьей 83.4 Уголовного кодекса если осужденный был досрочно освобожден от отбывания наказания на основании акта амнистии, то срок погашения судимости исчисляется с момента освобождения от отбывания наказания, то есть со дня вступления в силу решения уполномоченного органа о применении акта амнистии в отношении конкретного лица.

Руководствуясь частью VI статьи 130 Конституции Азербайджанской Республики, статьями 60, 62, 63, 65-67 и 69 Закона Азербайджанской Республики “О Конституционном суде”, Пленум Конституционного суда

ПОСТАНОВИЛ:

1. В соответствии со статьей 83.4 Уголовного кодекса Азербайджанской Республики, если осужденный был досрочно освобожден от отбывания наказания на основании акта амнистии, то срок погашения судимости исчисляется с момента освобождения от отбывания наказания, то есть со дня вступления в силу решения уполномоченного органа о применении акта амнистии в отношении конкретного лица.

2. Постановление вступает в силу со дня опубликования
3. Постановление опубликовать в газетах “Азербайджан”, “Республика”, “Халг газети”, “Бакинский рабочий” и “Вестнике Конституционного суда Азербайджанской Республики”.
4. Постановление является окончательным и не может быть отменено, изменено или официально истолковано ни одним органом или лицом.

**Humay Elçin qızı Əfəndiyevanın
Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya
Məhkəməsinin hakimi təyin edilməsi haqqında
Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin Qərarı**

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 95-ci maddəsinin I hissəsinin 10-cu bəndinə və 130-cu maddəsinin II hissəsinə uyğun olaraq, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin təqdimatına əsasən Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi qərara alır:

Humay Elçin qızı Əfəndiyeva Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin hakimi təyin edilsin.

**Azərbaycan Respublikası
Milli Məclisinin Sədri
Sahibə Qafarova**

Bakı şəhəri, 1 fevral 2021-ci il.

TƏDBİRLƏR

Yanvar ayının 18-də Konstitusiya Məhkəməsində Sədr Fərhad Abdullayevin iştirakı ilə Vətən Müharibəsində Füzuli, Cəbrayıl, Hadrut və digər şəhər və rayonlar istiqamətində döyüslərdə iştirak etmiş Konstitusiya Məhkəmənin əməkdaşı ilə görüş keçirilmişdir.

Aparatın məsul əməkdaşları Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Silahlı Qüvvələrin Ali Baş Komandanı cənab İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə Azərbaycan Ordusunun Ermənistanın növbəti hərbi təxribatlarına cavab olaraq, sentyabr ayının 27-də başladığı hərbi əməliyyatlar nəticəsində ölkəmizin ərazi bütövlüyünün təmin edildiyini, torpaqlarımızın 30 illik işğaldan azad olunduğunu qeyd etmişlər. Rəşadətli Azərbaycan Ordusunun hərbi qulluqçularının düşməni məhv etmək üçün qarşıya qoyulmuş döyüş tapşırıqlarını yerinə yetirərəkən göstərdikləri qəhrəmanlıq, igidlik və mərdlik ölkə rəhbərliyi tərəfindən yüksək qiymətləndirilmiş, onlar bir sıra adlar, orden və medallarla təltif edilmişdirlər.

Xüsusilə vurğulanmışdır ki, ordu quruculuğunun yüksək səviyədə həyata keçirilməsi, hərbi sahənin inkişafı və hərbi qulluqçuların peşəkarlığının artırılması, ordunun müasir texnika ilə təminatı Prezident İlham Əliyevin uğurlu daxili və xarici siyasətinin nəticəsidir. Respublikamızda hər zaman hərbcilərə, şəhid ailələrinə, qazilərə dövlət tərəfindən yüksək diqqət və qayğı göstərilməsi, indiki dövrdə bu sahədə ardıcıl və məqsədyönlü tədbirlərin daha da genişlənməsi qeyd olunmuşdur.

Torpaqlarımızın azad olunması uğrunda keçirilən döyüş əməliyyatlarında iştirak etmiş Konstitusiya Məhkəməsinin əməkdaşı Ülvi Mehbalıyevə Konstitusiya Məhkəməsinin rəhbərliyi və hakimləri adından gələcək həyatında uğurlar, vətənpərvərlikdə nümunəvi gənclər sırasında olmasını arzulamışlar.

Ülvi Mehbalıyev Konstitusiya Məhkəməsinin Sədri Fərhad Abdullayevə öz təşəkkürünü bildirmiş, hərbi əməliyyatlarda iştirak

edən müddətdə onun ailəsinə göstərilən diqqət və qayğıya görə minnətdarlığını ifadə etmişdir.

Tədbirin sonunda Konstitusiya Məhkəməsinin Sədri Fərhad Abdullayevin adından Ülvi Mehbalıyeva xatirə hədiyyəsi təqdim edilmişdir.

Konstitusiya Məhkəməsində 20 Yanvar şəhidlərinin xatirəsi ehtiramla anılıb

Azərbaycanın yeni tarixinin hüznü və eyni zamanda, qürur doğuran səhifəsi olan 20 Yanvar faciəsindən 31 il ötür. Hər il olduğu kimi, bu il də 20 Yanvar şəhidlərinin əziz xatirəsi Konstitusiya Məhkəməsi tərəfindən ehtiramla yad edilib.

Sədr Fərhad Abdullayev və Konstitusiya Məhkəməsinin əməkdaşları COVID-19 pandemiya ilə əlaqədar məhdud sayda Şəhidlər Xiyabanını ziyarət edərək, 20 Yanvar faciəsinin qurbanlarını yad et-

mişlər. Daha sonra Konstitusiya Məhkəməsinin binasında anım mərasimi keçirilmişdir. Anım mərasimində Konstitusiya Məhkəməsinin Sədri, hakimləri, Aparatın əməkdaşları iştirak ediblər. Əvvəlcə faciə qurbanlarının xatirəsi bir dəqiqəlik sükutla yad olunub.

Tədbirdə çıxış edən Konstitusiya Məhkəməsinin Sədri 20 Yanvar faciəsini müstəqil Azərbaycanın tarixində mühüm dönüş nöqtəsi, istiqlal yolumuzun başlanğıcı kimi qiymətləndirib. Bildirilib ki, Qanlı yanvar faciəsi ermənilərin sovet imperiyası rəhbərliyinin xeyir-duası və köməyi ilə azərbaycanlılara qarşı yönəldilmiş kütləvi qırğın ssenarilərinin növbəti mərhələsi olub. Fərhad Abdullayev bildirib ki, bu hadisə Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü pozmaq cəhdlərinə, SSRİ rəhbərliyinin Dağlıq Qarabağla bağlı qərəzli və ədalətsiz siyasətinə, yerli rəhbərliyin xalqımızın mənafeyinə zidd mövqedə durmasına qarşı etiraz olaraq küçələrə çıxmış dinc əhaliyə divan tutmaq məqsədilə törədilib. Diqqətə çatdırılıb ki, 1990-cı ildə Bakıda 20 Yanvar və Azərbaycan tarixində ondan əvvəl baş vermiş faciəli hadisələr XX əsr boyu xalqımıza qarşı yeridilən düşünlümsü siyasətin növbəti təzahürü idi. Sovet rəhbərliyinin himayədarlığı ilə başlayan Dağlıq Qarabağ hadisələri, Azərbaycan xalqına qarşı soyqırımı və azərbaycanlıların Ermənistan ərazisindəki əzəli torpaqlarından qovulması bu siyasətin mərhələləridir.

Bu epoxal hadisə Azərbaycan milli kimliyinin formalaşmasına həlledici təsir göstərüb, dövlət müstəqilliyinin bərpa edilməsində dönüş nöqtəsi olub. Məhz bu faciədən sonra milli azadlıq hərəkatı tam siyasi reallığa çevrilib, dönməz xarakter alıb, xalq öz gələcəyini yalnız müstəqil Azərbaycanda görüb.

Qanlı Yanvar hadisələrinin mahiyyətindən danışan Fərhad Abdullayev bildirib ki, 1990-cı il yanvarın 20-də Sovet Silahlı Qüvvələrinin Bakı şəhərinə və respublikanın bir neçə rayonuna yeridilməsi, nəticədə haqq və ədalətin müdafiəsi naminə küçələrə çıxmış silahsız adamların qəddarcasına qətlə yetirilməsi Azərbaycan xalqına qarşı totalitar kommunist rejimi tərəfindən hərbi təcavüz və cinayət kimi qiymətləndirilmişdir.

Müasir tariximizdə baş verən 1990-cı ilin yanvar qırğını nə qədər faciəli olsa da, Azərbaycan xalqının iradəsini, milli azadlıq uğrunda mübarizə əzmini qıra bilmədi. Bu hadisələr Azərbaycanın gələcək taleyinə, milli azadlıq hərəkatının daha da güclənməsinə, müstəqilliyimizin bərpasına mühüm təsir göstərüb.

Qeyd olunub ki, xalqını bu ağır günlərdə tək qoymayan Azərbaycan xalqının ümummilliyet lideri Heydər Əliyev yanvarın 21-də Azərbaycanın Moskvadakı daimi nümayəndəliyinə gələrək terror aktını pisləyən tarixi bəyanatla çıxış etdi. Dahi şəxsiyyət özünün və ailə üzvlərinin həyatının təhlükə altında olmasına baxmayaraq, böyük cəsarət göstərərək 20 Yanvar faciəsinə siyasi-hüquqi qiymət verib, o vaxtkı SSRİ və respublika rəhbərlərinin günahı və xəyanəti üzündən törədilmiş bu cinayətin hüquqa, demokratiyaya, humanizmə zidd olduğunu göstərdi.

Diqqətə çatdırılıb ki, Ümummilliyet Liderin 1993-cü ildə siyasi hakimiyyətə qayıdırdından sonra 20 Yanvar faciəsinin baş verməsinin səbəblərinin araşdırılması və onu törədənlərin məsuliyyətə cəlb olunması istiqamətində mühüm addımlar atıldı. Məhz ulu öndər Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə 20 Yanvar faciəsinə dövlət səviyyəsində siyasi-hüquqi qiymət verildi, Milli Məclis 1994-cü ilin martında bu barədə qərar qəbul etdi. Həmin hüquqi sənədlə 20 Yanvar hadisələri Azərbaycan xalqına qarşı hərbi təcavüz və cinayət kimi qiymətləndirildi.

Ulu Öndərin şəhid ailələrini və əlilləri dövlət qayğısı ilə əhatə etdiyini vurğulayan sədr deyib ki, Ümummilliyet Liderin siyasi xəttini böyük uğurla davam etdirən Prezident İlham Əliyev şəhid ailələrinin və sağlamlıqlarını itirmiş şəxslərin problemlərinin dövlət səviyyəsində həllini mühüm vəzifələrdən biri kimi qarşıya məqsəd qoyub. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı ilə 20 Yanvar şəhidlərinin ailələrinə Prezident təqaüdü təyin edilib və dövlətimiz tərəfindən onlara daim yardımlar göstərilir. Şəhidlərin xatirəsinin əbədiləşdirilməsi məqsədilə ölkəmizdə bir çox abidə kompleksləri yaradılıb.

Sədr qeyd etdi ki, 2020-ci il Azərbaycan Respublikası Prezidenti, Silahlı Qüvvələrin Müzəffər Ali Baş Komandanı cənab İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə Rəşadətli Ordumuzun Böyük Qələbəsi kimi xalqımızın xatirəsində, dövlətimizin tarixində daim xüsusi yer tutacaq. Müəllifi ulu öndər Heydər Əliyevin olduğu və 2020-ci ildə 25 ili tamam olan Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının hüquqi qüvvəsi işğaldan azad olunmuş torpaqlarımızda bərpa edildi.

Azərbaycan Ordusunun düşmənin təcavüzünü qəhrəmancasına dəf etməsi və əks-hücuma keçərək işğalçılara sarsıdıcı zərbə endirməsi xalqımızın qələbə əzminin nümayişi oldu. Müzəffər Ali Baş Komandan cənab İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə aparılan uğurlu hər-

bi əməliyyatlar nəticəsində Rəşadətli Ordumuz 44 günlük Vətən Müharibəsi ərzində torpaqlarımızı erməni işğalçılarından azad etdi. Azərbaycan Ordusunun hərbi uğurları müharibənin nəticəsini müəyyənləşdirdi və Vətən Müharibəsi Azərbaycanın tam qələbəsi ilə başa çatdı. Noyabrın 10-da Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Silahlı Qüvvələrin Ali Baş Komandanı cənab İlham Əliyev tərəfindən qələbəni təsdiq edən tarixi bəyanat imzalandı.

Anım mərasiminin sonunda qeyd edilib ki, 20 Yanvar faciəsi yaddaşımızdan heç vaxt silinməyəcək, insanlığa qarşı törədilmiş ən dəhşətli və qanlı cinayətlərdən biri kimi bəşər tarixində əbədi olaraq qalacaq.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin hakimləri və Aparatın əməkdaşları növbəti dəfə Azərbaycan torpaqlarının düşmən işğalından azad edilməsi yolunda Vətən müharibəsində döyüşən qəhrəman şəhidlərimizin və qazilərimizin, onların ailələrinin sosial müdafiəsi və təminatına dəstək məqsədilə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2020-ci il 8 dekabr tarixli Fərmanı ilə yaradılmış “YAŞAT” Fonduna ianə ediblər.

Konstitusiya Məhkəməsinin kollektivi Fonda dəstəyini davam etdirəcəkdir.

Fevral ayının 26-da Konstitusiya Məhkəməsində Xocalı soyqırımının 29-cu ildönümü ilə əlaqədar anım tədbiri keçirilmişdir.

Tədbirdən əvvəl Konstitusiya Məhkəməsinin sədri Fərhad Abdullayevin rəhbərliyi ilə Məhkəmənin Aparatının məsul əməkdaşları COVID-19 pandemiyası ilə əlaqədar məhdud sayda Bakının Xətai rayonunda Xocalı şəhidlərinin xatirəsinə ucaldılmış “Ana harayı” abidəsini ziyarət edərək, soyqırımı qurbanlarının xatirəsini yad ediblər.

Daha sonra Konstitusiya Məhkəməsinin binasında anım mərasimi keçirilmişdir.

Əvvəlcə soyqırımı qurbanlarının xatirəsi bir dəqiqəlik sükutla yad edilib.

Tədbiri açan Konstitusiya Məhkəməsinin sədri Fərhad Abdullayev xalqımızın ən yaxın tarixinə qanla yazılmış Xocalı soyqırımından, eləcə də ermənilərin xalqımıza qarşı törətdikləri dəhşətli qətlialımlardan danışdı. Bildirib ki, Xocalı faciəsi iki yüz ilə yaxın müd-

dətdə erməni şovinist-millətçiləri tərəfindən azərbaycanlılara qarşı müntəzəm olaraq həyata keçirilən etnik təmizləmə və soyqırımı siyasətinin davamı və ən qanlı səhifələrindən biridir. Bütövlükdə Azərbaycan xalqına qarşı yönəldilmiş Xocalı soyqırımı ağılasığmaz qəddarlığı və qeyri-insani cəza üsulları ilə bəşər tarixində vəhşilik aktıdır. Bu soyqırımı, eyni zamanda, bütün bəşəriyyətə qarşı törədilən tarixi cinayətdir.

Qeyd olunub ki, 1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə Ermənistan silahlı qüvvələri keçmiş SSRİ-nin Xankəndidəki 366-cı motoatıcı alayının şəxsi heyətinin və texnikasının iştirakı ilə bütün beynəlxalq humanitar hüquq normalarını pozaraq, mühasirədəki Xocalı şəhərinin dinc əhalisinin üzərinə ağır hərbi texnika yeridərək qəddarlıqla törədikləri cinayət əməlləri nəticəsində 613 nəfər, o cümlədən 106 qadın, 63 uşaq, 70 qoca qətlə yetirilib, 1275 dinc sakin girov götürülüb, 150 nəfər itkin düşüb.

Xocalı soyqırımına siyasi-hüquqi qiymətin yalnız ümummillə lider Heydər Əliyevin hakimiyyətə qayıdışından sonra verildiyini vurğulayan Konstitusiyaya Məhkəməsinin sədri qeyd edib ki, məhz Ulu Öndərin təşəbbüsü ilə 1994-cü il fevralın 24-də Milli Məclis “Xocalı Soyqırımı Günü haqqında” qərar qəbul edib.

Diqqətə çatdırılıb ki, Prezident İlham Əliyev bu qətləmin beynəlxalq ictimaiyyətə çatdırılması və dünya dövlətləri tərəfindən tanınmasını, faciə qurbanlarının xatirəsinin əbədiləşdirilməsini, onların ailə üzvlərinin, yaxınlarının sosial müdafiəsinin gücləndirilməsini həmişə diqqət mərkəzində saxlayır.

Sədr Xocalı soyqırımının dünya ictimaiyyətinin diqqətinə çatdırılması istiqamətində ölkədə və xaricdə keçirilən mühüm layihələrdən danışib, Heydər Əliyev Fondunun və Birinci vitse-prezident xanım Mehriban Əliyevanın bu sahədəki misilsiz xidmətlərini xüsusi vurğulayıb. Qeyd olunub ki, artıq dünyanın bir sıra ölkələri, bəzi beynəlxalq təşkilatlar Xocalı qətləminin soyqırımı kimi tanınması barədə qərarlar qəbul ediblər. İllər ərzində bu istiqamətdə görülmüş uğurlu fəaliyyət onu göstərir ki, dünya ictimaiyyəti Xocalı faciəsi ilə bağlı daha çox məlumatlıdır. Heydər Əliyev Fondunun vitse-prezidenti Leyla Əliyevanın təşəbbüsü ilə 2008-ci il mayın 8-dən həyata keçirilən “Xocalıya ədalət!” beynəlxalq kampaniyası çərçivəsində soyqırımı haqqında həqiqətlərin dünya ictimaiyyətinə çatdırılması üçün vacib tədbirlər reallaşdırılır, işlər görülür.

Diqqətə çatdırılıb ki, uzun illərdir Azərbaycan torpaqlarını işğal altında saxlayan Ermənistan Respublikası silahlı qüvvələrinin 2020-ci ildə ölkəmizə qarşı genişmiqyaslı hərbi təxribatlara başlaması dövlətimizin və xalqımızın Vətən uğrunda mübarizəyə qalxmasını zəruri etdi və Qarabağ savaşının yeni həlledici mərhələsi başlandı.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Silahlı Qüvvələrin Müzəffər Ali Baş Komandanı İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə Azərbaycan Ordusunun Ermənistanın növbəti hərbi təxribatlarına cavab olaraq, sentyabrın 27-dən başladığı 44 günlük şanlı Vətən müharibəsinin nəticəsində ölkəmizin ərazi bütövlüyü təmin edildi, torpaqlarımız işğaldan azad olundu.

Xüsusilə vurğulanıb ki, ordu quruculuğunun yüksək səviyyədə həyata keçirilməsi, hərbi sahənin inkişafı və hərbi qulluqçuların peşəkarlığının artırılması, ordunun müasir texnika ilə təminatı Prezident İlham Əliyevin uğurlu daxili və xarici siyasətinin nəticəsidir. Respublikamızda hər zaman hərbcilərə, şəhid ailələrinə, qazilərə dövlət tərəfindən yüksək diqqət və qayğı göstərilir.

Azərbaycan Ordusunun hərbi uğurları müharibənin nəticəsini müəyyənləşdirdi və Vətən müharibəsi Azərbaycanın tam qələbəsi ilə başa çatdı. Noyabrın 10-da Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyev tərəfindən Qələbəni təsdiqləyən tarixi Bəyanat imzalandı.

Sədr qeyd edib ki, 2020-ci il Azərbaycan Respublikası Prezidenti, Silahlı Qüvvələrin Müzəffər Ali Baş Komandanı İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə Rəşadətli Ordumuzun Böyük Qələbəsi kimi xalqımızın yaddaşında, dövlətimizin tarixində daim xüsusi yer tutacaq. Müəllifi ulu öndər Heydər Əliyevin olduğu və 2020-ci ildə 25 ili tamam olan Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının hüquqi qüvvəsi işğaldan azad olunmuş torpaqlarımızda bərpa edildi.

Hüquqda “Cinayət olan yerdə cəza da olmalıdır” prinsipini diqqətə çatdıran Fərhad Abdullayev bu qanlı cinayəti törədənlərin ləyaqətli cəzalarını almalarının vacibliyini vurğulayıb. Bu istiqamətdə həyata keçirilən tədbirlərdə Azərbaycan hüquqşünaslarının da üzərinə düşən vəzifələrdən danışan Konstitusiya Məhkəməsinin Sədri diqqətə çatdırıb ki, hər birimiz Xocalı soyqırımını ilə bağlı həqiqətlərin dünya ictimaiyyətinə çatdırılması, soyqırımını törədənlərin ləyaqətli cəzalarını almaq istiqamətində səylərimizi artırmalıyıq.

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI
KONSTITUSİYA MƏHKƏMƏSİNİN
MƏLUMATI

Redaktorlar:

Kamran Yusifov

Tələt Binnətzadə

Orxan Rzayev

Fidan Xudiyeva

Fidan Pirverdiyeva

Fidan Mövsümova

Nigar Yusubova

Günəl Kərimova-Səmədova

Çapa imzalanmışdır 31.03.2021. Kağız formatı 70x100 1/16.
Fiziki çap vərəqi 9,5.